

Lagutskottets betänkande

1977/78:5

med anledning av propositionen 1976/77:123 med förslag till konsumentkreditlag m. m. jämte motioner

Ärendet

I propositionen 1976/77:123 har regeringen (justitiedepartementet) – efter hörande av lagrådet – föreslagit riksdagen att anta i propositionen framlagda förslag till

1. konsumentkreditlag,
2. lag om ändring i lagen (1915:219) om avbetalningsköp,
3. lag om ändring i konsumentköplagen (1973:877),
4. lag om ändring i brottsbalken.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll hänvisar utskottet till vad utskottet anför på s. 16 och 17.

I ärendet behandlar utskottet vidare de med anledning av propositionen väckta motionerna 1976/77:1577, 1578, 1594, 1595, 1596 och 1597. Motionsyrkandena redovisas nedan på s. 12.

Näringsutskottet har till lagutskottet inkommit med yttrande med anledning av propositionen och motionen 1976/77:1577. Yttrandet har fogats till detta betänkande som *bilaga 1*.

Utskottet har vidare inhämtat lagrådets yttrande över de förslag till ändringar av 12, 13, 15, 18 och 20 §§ konsumentkreditlagen som framgår av till detta betänkande fogade lagrådsremiss, *bilaga 2*. Lagrådets yttrande har fogats till betänkandet som *bilaga 3*.

Utskottet har låtit göra vissa undersökningar rörande frekvensen av betalningsansånd och förtidsbetalningar inom avbetalningshandeln. Härvid har bl. a. genom Handelns utredningsinstitutets försorg genomförts en intervjuundersökning i detaljhandeln.

I ärendet har företrädare för justitiedepartementet, bankinspektionen, konsumentverket, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, Sveriges föreningsbankers förbund, Finansieringsföretagens förening, Motorbranschens riksförbund och Svensk postorderförening framfört synpunkter på de föreliggande förslagen.

Skrivelser har till utskottet inkommit från Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, Sveriges föreningsbankers förbund, Finansieringsföretagens förening, Motorbranschens riksförbund och AB Elektrolux.

Lagförslagen

De i propositionen framlagda lagförslagen har följande lydelse:

1 Förslag till

Konsumentkreditlag

Härigenom föreskrives följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag gäller kredit (betalningsansånd eller lån) som är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk och som lämnas eller erbjuds till konsument av näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet.

Lagen gäller under motsvarande förutsättningar även i fråga om kredit av annan än näringsidkare, om krediten förmedlas av näringsidkare som ombud för kreditgivaren.

2 § I lagen avses med

kreditgivare: den som lämnar krediten eller övertar den ursprunglige kreditgivarens fordran.

kontantpris: det pris till vilket vara, tjänst eller annan nyttighet vanligen hålles konsument tillhanda mot kontant betalning.

kreditbelopp: vid betalningsansånd den del av kontantpriset varmed ansånd lämnas samt vid lån det lånade beloppet.

kreditkostnad: det sammanlagda beloppet av alla räntor, tillägg och andra kostnader som konsumenten har att erlagga med anledning av krediten.

effektiv ränta: kreditkostnaden angiven som en årlig ränta beräknad på kreditbeloppet, i förekommande fall under hänsynstagande till att delbetalningar skall göras under den löpande kredittiden.

kreditfordran: summan av kreditbeloppet och kreditkostnaden.

3 § Med kreditköp avses köp av vara, vid vilket säljaren lämnar köparen ansånd med någon del av betalningen eller vid vilket någon del av betalningen erlagges med belopp som köparen får låna av säljaren eller av annan kreditgivare på grund av överenskommelse mellan denne och säljaren.

Har avtalet betecknats som uthyrning eller betalningen som vederlag för varans nyttjande föreligger ändå kreditköp, om det är avsett att den till vilken varan utlämnas skall bli ägare av denna.

4 § Avtalsvillkor som inskränker konsumentens befogenheter eller förmåner enligt denna lag är ogiltigt.

Marknadsföring av kredit

5 § Näringsidkare skall vid annonsering, skyltning och liknande marknadsföring beträffande kredit lämna information om den effektiva räntan för

krediten. Är det fråga om kredit för förvärv av särskild vara, tjänst eller annan nyttighet, skall även kreditkostnaden och kontantpriset anges.

Information enligt första stycket behöver ej lämnas, om krediten är av ringa omfattning eller det annars föreligger särskilda skäl.

6 § Innan kreditavtal slutes skall näringsidkare, som lämnar eller förmedlar krediten, lämna konsumenten information i de hänseenden och i den omfattning som anges i 5 §. Informationen skall lämnas skriftligen.

7 § I fråga om underlåtelse att lämna information som anges i 5 och 6 §§ eller som annars är av särskild betydelse från konsumentsynpunkt gäller marknadsföringslagen (1975:1418).

Bestämmelser om kreditköp

Kontantinsats

8 § Vid kreditköp skall säljaren av köparen uttaga kontantinsats i enlighet med god sed på marknaden. Kontantinsatsen skall motsvara minst 20 procent av varans kontantpris, om ej särskilda förhållanden föranleder annat.

Som kontantinsats anses ej betalning med medel som köparen får låna av säljaren eller av annan kreditgivare på grund av överenskommelse mellan denne och säljaren.

9 § Säljer näringsidkare för egen eller annans räkning vara utan att iakttaga vad som sägs i 8 §, skall det anses utgöra handling som avses i 2 § marknadsföringslagen (1975:1418).

Köparens befogenheter mot annan kreditgivare än säljaren

10 § Vid kreditköp får köparen mot kreditgivares krav på betalning framställa samma invändningar på grund av köpet som han kan göra mot säljaren.

Har köparen på grund av köpet anspråk mot säljaren på återbetalning av köpeskilling, skadestånd eller annan penningprestation svarar kreditgivare lika med säljaren för anspråkets fullgörande. Kreditgivaren är dock ej skyldig att betala mer än vad han mottagit av köparen med anledning av krediten.

Förbud mot vissa fördringsbevis

11 § Kreditgivaren får ej mottaga av köparen ingången växelförbindelse beträffande fordran på grund av kreditköpet. Han får ej heller till bevis för sin fordran mottaga av köparen utfärdat löpande skuldebrev eller annan av denne ingången skuldförbindelse, vars överlåtande eller pantsättning inskränker köparens rätt att framställa invändningar på grund av köpet, om

ny borgenär i god tro förvärvar fordringshandlingen.

Första stycket första meningen äger ej tillämpning på egen växel som är utställd av bankaktiebolag, sparbanks eller kreditkassa inom jordbrukskasserörelsen.

Den som uppsåtligt bryter mot denna paragraf dömes till böter.

Förtidsbetalning

12 § Vid kreditköp har köparen alltid rätt att betala sin skuld till kreditgivaren i förtid.

Kreditgivaren får kräva betalning i förtid endast om han gjort förbehåll härom samt köparen sedan mer än en månad är i dröjsmål med att erlagga förfallen del av kreditfordringen som uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen.

Andra stycket utgör ej hinder för bank eller annan kreditgivare att göra gällande strängare förbehåll om betalning i förtid, om skyldighet därtill följer av annan författning.

13 § Vid förtidsbetalning enligt 12 § skall vid beräkning av kreditgivarens fordran den obetalda delen av kreditfordringen minskas med så stor del av kreditkostnaden som den ej utnyttjade kredittiden utgör i förhållande till den avtalade kredittiden. Kreditgivaren får dock alltid tillgodoräkna sig hela kostnaden för uppläggning av krediten, om denna kostnad särskilt anges i avtalet och ej är oskälig.

Förbud mot viss avräkning

14 § Belopp som köparen erlägger för avräkning på viss kreditfordran i anledning av kreditköp får kreditgivaren ej först avräkna på annan fordran.

Återtaganderätt

15 § Med förbehåll om återtaganderätt avses avtalsvillkor som ger kreditgivaren möjlighet att återtaga varan, om köparen ej fullgör sin del av kreditköpsavtal.

Förbehåll om återtaganderätt får göras gällande endast under förutsättning att förbehållet har gjorts av säljaren i samband med köpet för att trygga säljarens rätt till betalning samt köparen sedan mer än en månad är i dröjsmål med att erlagga förfallen och ej preskriberad del av kreditfordringen som uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen.

Använder näringsidkare förbehåll om återtaganderätt vid försäljning av vara, som med hänsyn till sin beskaffenhet eller sitt värde eller på grund av förhållandena på marknaden ej är lämpad som kreditsäkerhet, kan nä-

ringsidkaren förbjudas att framdeles i liknande fall använda sådant förbehåll. I fråga om förbud äger i övrigt bestämmelserna i lagen (1971:112) om förbud mot oskäligen avtalsvillkor motsvarande tillämpning.

16 § Om köparen efter utgången av den i 15 § andra stycket angivna tiden men innan varan återtages erlägger belopp, som ej har betalats i rätt tid, jämte ränta och kostnader enligt de grunder som anges i 17 § tredje–femte styckena, får kreditgivaren ej återtaga varan på grund av dröjsmålet. Ej heller får kreditgivaren i sådant fall göra gällande avtalsvillkor som avses i 12 § andra stycket.

Uppgörelse vid återtagande av vara

17 § Vill kreditgivaren utnyttja rätt att återtaga vara, skall avräkning göras mellan honom och köparen.

Köparen tillgodoräknas härvid varans värde vid återtagandet. Vid beräkning av värdet äger 3 § lagen (1915:219) om avbetalningsköp motsvarande tillämpning.

Kreditgivaren får tillgodoräkna sig den obetalda delen av kreditfordringen efter avräkning enligt 13 § samt i förekommande fall dröjsmålsränta, dock ej enligt högre räntefot än som anges i 6 § räntelagen (1975:635).

Kreditgivaren får därjämte tillgodoräkna sig ersättning för följande kostnader för återtagande av varan, nämligen exekutionsavgift, skälig kostnad för transport av varan samt utgift för inställelse vid förrättning för återtagande, om inställelsen har varit påkallad för tillvaratagande av kreditgivarens rätt. Vid bestämmande av ersättning för utgift för inställelse äger bestämmelserna om beräkning av ersättning av allmänna medel till vittne motsvarande tillämpning.

I mål om handräkning för återtagande får kreditgivaren, enligt vad regeringen närmare föreskriver, tillgodoräkna sig även skälig ersättning för eget arbete med anledning av målet samt arvode till ombud eller biträde.

18 § Om köparen vid avräkningen tillgodoräknas ett större belopp än kreditgivaren, får varan återtagas endast om kreditgivaren betalar mellanskillnaden till köparen eller, när varan värderats av utmättningsman, nedsätter mellanskillnaden hos denne.

Tillgodoräknas kreditgivaren ett större belopp än köparen, får kreditgivaren ej kräva ut mellanskillnaden (restskulden).

Återlösande av vara som återtagits

19 § Köparen får inom fjorton dagar återlösa vara som har återtagits. Vill köparen återlösa varan, skall han betala kreditgivaren varans värde vid återtagandet samt den restskuld som kan föreligga enligt avräkningen.

Handräckning för återtagande av vara m. m.

20 § Kreditgivaren får hos utmättningsman söka handräckning för varans återtagande, under förutsättning att om kreditköpet har upprättats en av parterna underskriven handling, som innehåller förbehåll om återtaganderätt samt uppgift om kontantpriset, kreditbeloppet, kreditkostnaden, kredittiden, kreditfordringen och de tidpunkter när betalning skall erläggas.

Ansökan om handräckning skall göras skriftligen samt innehålla uppgift om hur stor del av kreditfordringen som utestår obetald. Vid ansökningsen skall fogas styrkt avskrift av den handling som anges i första stycket.

21 § Handräckning får beviljas endast om det är uppenbart att de förutsättningar som anges i 15 § andra stycket föreligger.

Har förbehåll om återtaganderätt använts i strid mot förbud enligt 15 § tredje stycket, får handräckning ej beviljas.

Handräckning eller verkställighet av dom, varigenom köparen har förpliktats att lämna tillbaka vara som sålts med förbehåll om återtaganderätt, får ej beviljas beträffande vara som enligt 65 § utsökningslagen (1877:31 s. 1) undantages från utmätning.

22 § I fråga om handräckning och verkställighet av dom, som anges i 21 § tredje stycket, äger i övrigt 10 § tredje och fjärde styckena, 12–15 §§ och 16 § första stycket lagen (1915:219) om avbetalningsköp motsvarande tillämpning. Härvid skall hänvisningen i 14 § andra stycket till 5 § första stycket avse 18 § första stycket denna lag.

Förbud mot utmätning

23 § Vara som har sålts med förbehåll om återtaganderätt får ej utmätas för fordran på grund av kreditköpet.

Betalningsansvar vid förlust av kontokort m. m.

24 § Avtalsvillkor som innebär att kontohavare skall vara betalningsskyldig för belopp, som påförts kontot genom att kontokort har använts av obehörig, får göras gällande endast om kontohavaren eller annan som enligt kontoavtalet är behörig att använda kontokortet

1. lämnat ifrån sig kortet till annan,
2. genom grov oaktsamhet förlorat kortet,
3. på annat sätt förlorat besittningen av kortet och icke snarast efter upptäckten anmält förlusten hos kreditgivaren.

För belopp, som på sätt i första stycket anges har påförts kontot sedan kreditgivaren mottagit anmälan att kontohavaren eller annan som enligt

kontoavtalet är behörig att använda kontokortet ej längre har detta i sin besittning, är kontohavaren betalningsskyldig endast om han förfarit svikligt.

Tillsyn m. m.

25 § Konsumentverket utövar tillsyn över efterlevnaden av denna lag. Verkets tillsyn omfattar dock ej Sveriges riksbank, Sveriges investeringsbank aktiebolag, verksamhet som står under tillsyn av bankinspektionen eller försäkringsinspektionen eller verksamhet hos exekutiv myndighet.

Tillsynen skall utövas så, att den icke vållar större kostnad eller olägenhet än som är nödvändig.

26 § För utövande av tillsynen har konsumentverket eller den som verket förordnar rätt att företaga inspektion hos näringsidkare som bedriver varuförsäljning eller som i sin yrkesmässiga verksamhet lämnar, förmedlar eller övertar kredit som avses i denna lag och att taga del av samtliga handlingar som behövs för tillsynen. Näringsidkaren skall lämna de upplysningar om verksamheten som begäres för tillsynen.

Underlåter näringsidkare att lämna tillgång till handling eller att lämna upplysning i fall som avses i första stycket, får konsumentverket förelägga näringsidkaren att fullgöra sin skyldighet vid vite av högst 10 000 kronor.

27 § Talan om utdömande av vite som avses i 26 § föres vid allmän domstol av åklagare. Sådan talan får väckas endast efter anmälan av konsumentverket.

28 § Den som hos konsumentverket eller på verkets vägnar har tagit befattning med tillsynsärende enligt denna lag får ej obehörigen yppa eller nyttja vad han därvid fått veta om enskilds personliga förhållanden eller om yrkes- eller affärshemlighet.

29 § Har konsumentverket enligt 26 § andra stycket förelagt näringsidkare att tillhandahålla handling får talan mot beslutet föras hos kammarrätten genom besvär. Mot annat beslut av konsumentverket enligt 26 § får talan ej föras.

30 § Bestämmelserna i 8 och 9 §§ gäller ej kreditköp för vilka föreskrifter om kontantinsats har meddelats med stöd av lagen (1975:90) med bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1978.

Bestämmelserna i 24 § tillämpas även i fall då kontoavtalet har ingåtts före ikraftträdandet.

Förekommer i lag eller annan författning bestämmelse som avser det fall att vara innehas på grund av avbetalningsköp, skall bestämmelsen äga motsvarande tillämpning på det fall att vara innehas på grund av kreditköp enligt konsumentkreditlagen.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1915:219) om avbetalningsköp

Härigenom föreskrives att 1, 4, 11 och 15 §§ lagen (1915:219) om avbetalningsköp skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Med avbetalningsköp förstås i denna lag avtal, varigenom lösöre säljes mot betalning i särskilda poster, av vilka en eller flera skola erläggas efter det godset utgivits till köparen, och under villkor tillika att säljaren skall äga rätt att återtaga godset, om köparen åsidosätter vad honom åligger, eller att äganderätten till godset skall förbliva hos säljaren intill dess betalningen eller viss del därav blivit erlagd.

Har avtalet betecknats såsom hyresavtal eller betalningen såsom vederlag för godsets bruk och nyttjande, skall utan hinder därav avtalet anses såsom avbetalningsköp, såframt det finnes vara åsyftat, att den, som fått godset till sig utgivet, skall bli ägare därav.

Sammanlagda beloppet av de poster, som köparen enligt avtalet har att erlägga, benämnes i denna lag avbetalningspriset. Med post avses icke sådan ränta eller gottgörelse för försäkringspremie, som köparen skall särskilt utgiva.

I fråga om vissa avbetalningsköp finnas bestämmelser i konsumentkreditlagen (1977:000).

4 §²

Säljaren äge, där godset återtages, räkna sig till godo:

1) oguldna poster, för vilka i avtalet bestämd förfallodag är inne vid tiden för godsets återtagande;

Säljaren äge, där godset återtages, räkna sig till godo:

1) oguldna poster, för vilka i avtalet bestämd förfallodag är inne vid tiden för godsets återtagande;

¹ Senaste lydelse 1953:152

² Senaste lydelse 1974:184

Nuvarande lydelse

2) så stor kvotdel av övriga oguldna poster som det pris, vilket godset skulle hava betingat om det köpts mot kontant betalning, utgör i förhållande till avbetalningspriset;

3) ränta och gottgörelse för försäkringspremie, som säljaren har att fordra och som icke inräknats i avbetalningspriset;

4) kostnad, som säljaren måste vidkännas för godsets återtagande; samt

5) i fall köparens rätt till godset är beroende av att han ersätter säljaren för reparation eller annan åtgärd med avseende å godset, fordran å sådan ersättning.

Har säljaren i avtalet uppgivit det pris, till vilket han skulle varit villig att sälja godset mot kontant betalning, lägges denna uppgift till grund för beräkningen enligt första stycket 2), där det ej kan antagas, att godset kunde hava köpts till lägre pris.

Ersättning för kostnad som avses i första stycket 4) utgår enligt bestämmelser som Konungen meddelar.

Föreslagen lydelse

2) så stor kvotdel av övriga oguldna poster som det pris, vilket godset skulle hava betingat om det köpts mot kontant betalning, utgör i förhållande till avbetalningspriset;

3) ränta och gottgörelse för försäkringspremie, som säljaren har att fordra och som icke inräknats i avbetalningspriset;

4) kostnad för godsets återtagande; samt

5) i fall köparens rätt till godset är beroende av att han ersätter säljaren för reparation eller annan åtgärd med avseende å godset, fordran å sådan ersättning.

Ersättning för kostnad som avses i första stycket 4) får avse exekutionsavgift, skäligen kostnad för transport av varan samt utgift för inställelse vid förättning för återtagande, om inställelsen har varit påkallad för tillvaratagande av säljarens rätt. Vid bestämmande av ersättning för utgift för inställelse äga bestämmelserna om beräkning av ersättning av allmänna medel till vittne motsvarande tillämpning. I mål om handräckning för återtagande äger säljaren, enligt vad regeringen närmare föreskriver, tillgodoräkna sig även skäligen ersättning för eget arbete med anledning av målet samt arvode till ombud eller biträde

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*11 §³

Handräckning må beviljas endast där utmätningsmannen finner uppenbart, att sådant dröjsmål föreligger med betalningen, som i 2 § första stycket sägs, eller att köparen eljest åsidosatt förpliktelse, vars uppfyllande är av väsentlig betydelse för säljaren.

Gång- och sängkläder, som äro oundgängligen behövliga för köparen, hans make och oförsörjda barn, må icke i något fall återtagas.

Visar köparen sannolika skäl, att godset blivit sålt till oskäligt högt pris, må handräckning ej *heller* beviljas.

Visar köparen sannolika skäl, att godset blivit sålt till oskäligt högt pris, må handräckning ej beviljas.

15 §⁴

Bestämmelserna i 11 § *andra stycket* och 12 § skola äga motsvarande tillämpning beträffande förrättning för verkställighet av dom, varigenom köparen förpliktats utgiva gods, som blivit sålt genom avbetalningsköp.

Bestämmelserna i 12 § skola äga motsvarande tillämpning beträffande förrättning för verkställighet av dom, varigenom köparen förpliktats utgiva gods, som blivit sålt genom avbetalningsköp.

Vid förrättning, som i första stycket avses, skall, där ej i domen annorlunda förordnats, i fråga om värdering av godset gälla vad i 13 § är stadgat. Beträffande talan mot utmätningsmannens värdering skola bestämmelserna i 14 § *andra stycket* äga motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1978.

Äldre bestämmelser gäller dock i fråga om köp som har ingåtts före lagens ikraftträdande.

³ Senaste lydelse 1971:876

⁴ Senaste lydelse 1953:152

3 Förslag till

Lag om ändring i konsumentköplagen (1973:877)

Härigenom föreskrives att 15–17 §§ konsumentköplagen (1973:877) skall upphöra att gälla vid utgången av år 1977. Paragraferna skall dock fortfarande gälla i fråga om köp som har ingåtts dessförinnan.

4 Förslag till

Lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrives att 10 kap. 10 § brottsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 §

Vad i 8 kap. 13 § sägs om inskränkning i åklagares åtalsrätt skall äga motsvarande tillämpning beträffande annat i detta kapitel omförmålt brott än grov förskingring och sådan trolöshet mot huvudman som är att anse som grov.

Olovligt förfogande över egendom, som kommit i gärningsmannens besittning genom avtal, enligt vilket äganderätten skall övergå först sedan betalning erlagts, må ej åtalas av åklagare, med mindre åtal av särskilda skäl finnes påkallat ur allmän synpunkt.

Olovligt förfogande över egendom, som kommit i gärningsmannens besittning genom avtal, enligt vilket äganderätten skall övergå först sedan betalning erlagts *eller som innehåller förbehåll om återtaganderätt som avses i 1 § lagen (1915:219) om avbetalningsköp eller 15 § konsumentkreditlagen (1977:000)*, må ej åtalas av åklagare, med mindre åtal av särskilda skäl finnes påkallat ur allmän synpunkt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1978.

Motionsyrkanden

A. 1976/77:1577 av Arne Blomkvist m. fl. (s) vari hemställs att riksdagen hos regeringen begär att konsumentverket ges ökade resurser i samband med de vidgade arbetsuppgifter konsumentkreditlagen ålägger verket.

B. 1976/77:1578 av Åke Polstam (c) vari hemställs att riksdagen

1. vidtar sådana ändringar i 10 § beträffande kreditgivarens ansvar i det vid propositionen 1976/77:123 fogade förslaget till konsumentkreditlag att detta ansvar utformas i enlighet med konsumentköplagens motsvarande regler,
2. vidtar följande ändringar i 12, 13 och 15 §§ konsumentkreditlagen

*Propositionens förslag**Motionens förslag*

12 §

Vid kreditköp ----- i förtid.

Kreditgivaren får kräva betalning i förtid endast om han gjort förbehåll härom samt köparen sedan mer än en månad är i dröjsmål med att erlægga förfallen del av kreditfordringen som uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen.

Kreditgivaren får kräva betalning i förtid endast om han gjort förbehåll härom samt köparen sedan mer än en månad är i dröjsmål med att erlægga förfallen del av kreditfordringen som uppgår till mer än en tjugondel av hela kreditfordringen eller om köparen vidtagit sådan åtgärd med vara för vilken förbehåll om återtaganderätt avtalats, att varans värde som kreditsäkerhet väsentligen försämrats.

Andra stycket ----- annan författning.

13 §

Vid förtidsbetalning enligt 12 § skall vid beräkning av kreditgivarens fordran den obetalda delen av kreditfordringen minskas med *så stor* del av kreditkostnaden som den *ej utnyttjade kredittiden utgör i förhållande till den avtalade kredittiden*. Kreditgivaren får dock alltid tillgodoräkna sig hela kostnaden för uppläggning av krediten, om denna kostnad särskilt anges i avtalet och ej är oskälig.

Vid förtidsbetalning enligt 12 § skall vid beräkning av kreditgivarens fordran den obetalda delen av kreditfordringen minskas med *den* del av kreditkostnaden som den *återstående kreditkostnaden utgör i förhållande till den obetalda delen av kreditfordringen och den ej utnyttjade kredittiden*. Kreditgivaren får dock alltid tillgodoräkna sig hela kostnaden för uppläggning av krediten, om denna kostnad särskilt anges i avtalet och ej är oskälig.

Propositionens förslag

Motionens förslag

15 §

Med förbehåll ----- av kreditköpsavtal.

Förbehåll om återtaganderätt får göras gällande endast under förutsättning att förbehållet har gjorts av säljaren i samband med köpet för att trygga säljarens rätt till betalning samt köparen sedan mer än en månad är i dröjsmål med att erlægga förfallen och ej preskriberad del av kreditfordringen som uppgår till mer än en *tiondel* av hela kreditfordringen.

Förbehåll om återtaganderätt får göras gällande endast under förutsättning att förbehållet har gjorts av säljaren i samband med köpet för att trygga säljarens rätt till betalning samt köparen sedan mer än en månad är i dröjsmål med att erlægga förfallen och ej preskriberad del av kreditfordringen som uppgår till mer än en *tjugondel* av hela kreditfordringen *eller om köparen vidtagit sådan åtgärd med vara för vilken förbehåll om återtaganderätt avtalats, att varans värde som kreditsäkerhet väsentligen försämrats.*

Använder näringsidkare ----- motsvarande tillämpning.

3. vidtar följande ändringar i 10 § konsumentkreditlagen därest hemställan enligt 1. ovan ej kan bifallas

10 §

Vid kreditköp ----- mot säljaren.

Har köparen ----- av krediten.

Vill köparen framställa anspråk mot kreditgivare, skall han först visa att säljaren avisat anspråket. Köparen äger ej framställa anspråk mot kreditgivare om denne ej innehar kreditavtalet med köparen eller om säljaren ej förmedlat köparens lån till kreditgivaren.

C. 1976/77:1594 av Fritz Börjesson m. fl. (c, m) vari hemställs att riksdagen beslutar att särskilda avräkningsregler utformas för avräkning vid förtidsbetalning i enlighet med kreditköpkommitténs förslag.

D. 1976/77:1595 av Eric Rejdnell m. fl. (fp, c, m) vari hemställs att riksdagen beslutar att 12 och 15 §§ konsumentkreditlagen skall ha följande lydelse

*Propositionens förslag**Motionens förslag*

12 §

Vid kreditköp ----- i förtid.

Kreditgivaren får kräva betalning i förtid endast om han gjort förbehåll härom samt köparen sedan mer än en månad är i dröjsmål med att erlægga förfallen del av kreditfordringen som uppgår till mer än en *tiondel* av hela kreditfordringen.

Kreditgivaren får kräva betalning i förtid endast om han gjort förbehåll härom samt köparen sedan mer än en månad är i dröjsmål med att erlægga förfallen del av kreditfordringen som uppgår till mer än en *tjugondel* av hela kreditfordringen.

Andra stycket ----- annan författning.

15 §

Med förbehåll ----- av kreditköpsavtal.

Förbehåll om återtaganderätt får göras gällande endast under förutsättning att förbehållet har gjorts av säljaren i samband med köpet för att trygga säljarens rätt till betalning samt köparen sedan mer än en månad är i dröjsmål med att erlægga förfallen och ej preskriberad del av kreditfordringen som uppgår till mer än en *tiondel* av hela kreditfordringen.

Förbehåll om återtaganderätt får göras gällande endast under förutsättning att förbehållet har gjorts av säljaren i samband med köpet för att trygga säljarens rätt till betalning samt köparen sedan mer än en månad är i dröjsmål med att erlægga förfallen och ej preskriberad del av kreditfordringen som uppgår till mer än en *tjugondel* av hela kreditfordringen.

Använder näringsidkare ----- motsvarande tillämpning.

E. 1976/77:1596 av Sven-Olov Träff (m) och Erik Hovhammar (m) vari hemställs att riksdagen i anledning av regeringens proposition 1976/77:123 beslutar avslå 18 § andra stycket förslaget till konsumentkreditlag.

F. 1976/77:1597 av Sven-Olov Träff (m) och Wiggo Komstedt (m) vari hemställs att riksdagen beslutar att den nu gällande bestämmelsen om kopplingsförbehåll i 8 § avbetalningsköplagen skall ingå i den nya konsumentkreditlagen.

Utskottet*Inledning*

I Sverige förekommer en betydande försäljning av varaktiga konsumtionsvaror på kredit. Totalförsäljningen 1973 av sådana konsumtionsvaror har beräknats uppgå till ca 15 miljarder kr. Kreditförsäljningens andel har

uppskattats till 30 % härav eller till ett värde av 4,5 miljarder kr. Härtill kommer bankernas konsumentkreditgivning, som har antagits uppgå till omkring 1 miljard kr. samma år. Kreditgivningen för konsumtionsändamål är alltså av stor betydelse för samhällsekonomin.

För konsumenterna innebär möjligheterna att få kredit naturligtvis flera fördelar. Vissa negativa sidor är emellertid också påtagliga. Lättillgängliga krediter kan medföra att en alltför stor del av köparens i framtiden förväntade inkomster intecknas. Kreditkostnaderna är ofta stora, i synnerhet vid den typ av kreditköp som avbetalningsköpen utgör. För den enskilde kan det ofta vara svårt att reda ut vad en kredit egentligen kostar honom. Även detta förhållande är särskilt tydligt vid avbetalningsaffärer.

För att skydda dem som köper varor på kredit mot de nackdelar som sålunda är förbundna med sådana köp har statsmakterna infört vissa lagregler. Främst bör här nämnas *lagen (1915:219) om avbetalningsköp*. Lagen är framför allt inriktad på att förhindra att den som köper en sak på avbetalning drabbas av oskäligt stränga påföljder vid försummelse att fullgöra de skyldigheter som avtalet ålägger honom. Dessutom föreskrivs indirekt en skyldighet för säljaren att upplysa om kreditkostnaden för avbetalningsköp. Enligt 10 § avbetalningsköplagen är nämligen ett villkor för att säljaren skall kunna erhålla handräckning för återtagande av försålt gods att köpehandlingen innehåller uppgift om det pris till vilket köparen kunde ha förvärvat godset mot kontant betalning.

Beträffande andra kreditköpsformer än avbetalningsköp, exempelvis kontokortskrediter och olika former av s. k. låneköp, saknas f. n. särskild, mer ingående lagstiftning till kredittagarnas skydd. Inte heller skyddas de som tar fristående lån hos banker och andra kreditinrättningar av speciella regler. Mot missbruk från kreditgivares sida kan emellertid ingripanden ske med stöd av den allmänna konsumentskyddslagstiftning som har införts under senare år. *Marknadsföringslagen (1975:1418)* innebär sålunda bl. a. att näringsidkare som marknadsför krediter kan hindras att använda otillbörliga marknadsföringsmetoder. Näringsidkaren kan vidare åläggas att lämna sådan information som har särskild betydelse från konsumentens synpunkt. Lagen gäller i princip även för banker och andra kreditinstitut.

Med stöd av *lagen (1971:112) om förbud mot oskäliga avtalsvillkor* kan ingripanden ske mot avtalsvillkor som med hänsyn till omständigheterna är att anse som oskäliga mot konsumenten. Avtalsvillkorlagen gäller dock inte för verksamhet som står under bank- eller försäkringsinspektionens tillsyn.

Vidare bör nämnas *lagen (1971:238) om hemförsäljning m. m.* Den rätt att frånträda vissa avtal som följer av lagen gäller vid bl. a. avbetalningsköp, kontoköp och köp där säljaren lämnar eller förmedlar lån till konsumenten för att denne skall kunna betala köpeskillingen. Hemförsäljningslagen är emellertid f. n. tillämplig endast när konsumenten avger anbud eller svar på anbud vid sammanträffande med säljaren eller dennes ombud på annan plats än dennes fasta försäljningsställe.

Även *konsumentköplagen* (1973:877) innehåller vissa bestämmelser som är inriktade på kreditköp. Bl. a. tillförsäkras den som köper på kredit rätt att framställa invändningar på grund av köpet mot den som finansierar säljarens kreditgivning eller som beviljar köpkredit i samarbete med säljaren (15 och 16 §§ konsumentköplagen). Dessa bestämmelser är emellertid inte tillämpliga i förhållandet mellan köpare och kreditkortsföretag (jfr prop. 1973:138 s. 153 och 274). Utskottet återkommer närmare till innehållet i bestämmelserna i ett senare avsnitt (s. 23).

Avtalsvillkorslagens bestämmelser om förbud mot oskäliga avtalsvillkor kompletteras av den förmögenhetsrättsliga generalklausulen i 36 § *lagen* (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område. Klausulen, som infördes 1976 (se SFS 1976:185), ger domstolarna större möjligheter än tidigare att jämka eller åsidosätta oskäliga villkor i avtal och andra rättshandlingar. Hit hör bl. a. avtal om kredit i olika former. Vid bedömningen av om ett avtalsvillkor är att anse som oskäligt skall särskild hänsyn tas till konsumenternas behov av skydd.

Efter bemyndigande den 4 juni 1971 tillkallades sakkunniga för att utreda den rättsliga regleringen av avbetalningsköp och andra former av konsumtionskredit (kreditköpkommittén). Kommittén avlämnade i augusti 1975 betänkandet (SOU 1975:63) Konsumentkreditlag m. m. I betänkandet framlades förslag till en konsumentkreditlag samt till en lag med särskilda bestämmelser om uthyrning av vara. Vidare föreslogs vissa ändringar i lagen om avbetalningsköp och konsumentköplagen. Efter remissbehandling och överarbetning inom justitiedepartementet har betänkandet lagts till grund för föreliggande proposition.

I propositionen läggs fram förslag till en konsumentkreditlag. Syftet med lagen är att stärka konsumenternas ställning i kreditsammanhang. Lagen ersätter på konsumentområdet avbetalningsköplagen samt bestämmelserna i 15–17 §§ konsumentköplagen om kreditköp.

Konsumentkreditlagen innehåller till en början regler om information i kreditsammanhang. Reglerna innebär att näringsidkare vid annonsering, skyltning och liknande marknadsföring beträffande kredit skall lämna information om bl. a. den effektiva räntan för krediten. Motsvarande information skall lämnas innan avtal om kredit sluts.

Lagen innehåller också bestämmelser om kontantinsats vid kreditköp. Huvudregeln är att säljaren skall ta ut kontantinsats i enlighet med god sed på marknaden. Kontantinsatsen skall motsvara minst 20 % av varans kontantpris, om ej särskilda förhållanden föranleder annat.

Genom den nya lagen inskränks möjligheterna för den som har sålt en vara på kredit att ta tillbaka varan vid bristande betalning från köparens sida. Förbehåll om återtaganderätt får inte användas beträffande vara som med hänsyn till sin beskaffenhet eller sitt värde eller på grund av förhållandena på marknaden inte är lämpad som kreditsäkerhet.

Såväl reglerna om information som bestämmelserna om kontantinsats och återtaganderätt anknyts till det näringsrättsliga systemet i marknadsförings-

lagen resp. avtalsvillkorlagen. Det betyder bl. a. att närmare riktlinjer för tillämpningen av dessa regler skall utformas av konsumentverket, i första hand efter förhandlingar mellan verket och berörda näringslivsorganisationer. På det sättet kan en anpassning nås till de särskilda förhållandena inom olika branscher m. m. I sista hand ankommer det på marknadsdomstolen att genom åläggande eller förbud bestämma reglernas närmare innehåll.

Vid sidan om de bestämmelser som nu behandlats innehåller konsumentkreditlagen också regler om köparens befogenheter mot annan kreditgivare än säljaren, förbud mot vissa fordringsbevis, förtidsbetalning och handräckning för återtagande av vara m. m. Vidare uppställs regler som begränsar kontohavares betalningsansvar gentemot kontoföretag i fall då belopp påförs kontot genom att kontokort används av obehörig.

Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 1978.

Utskottet ser med tillfredsställelse att förhållandena när det gäller konsumentkrediter nu görs till föremål för särskild lagstiftning. Enligt utskottets uppfattning innebär den föreslagna lagstiftningen en förbättring av konsumentens ställning gentemot den som lämnar kredit. Även i övrigt tillgodoser de i propositionen framlagda förslagen väl de krav som man från konsumenters och näringsidkares sida kan ställa på en lagstiftning på detta område. Utskottet godtar därför den föreslagna lagstiftningen i allt väsentligt. I det följande kommer utskottet att behandla propositionen i de delar som berörs av motionsyrkanden och i övrigt i den mån utskottet funnit anledning att närmare kommentera de framställda förslagen. Utskottet vill emellertid redan nu förutskicka att utskottet med anledning bl. a. av vissa motionsyrkanden kommer att föreslå ändringar i regeringens förslag på några punkter. Utskottets förslag till lagändringar har underställts lagrådet (lagrådsremiss, se bilaga 2). I sitt yttrande (bilaga 3) har lagrådet väsentligen lämnat förslaget utan crinringar från principiell synpunkt. På några punkter har dock förordats jämkning i det remitterade förslaget.

Marknadsföring av kredit

En av hörnstenarna i förslaget till konsumentkreditlag utgörs av de nya reglerna om informationsplikt vid marknadsföring av kredit. Näringsidkare skall dels vid annonsering, skyltning och liknande marknadsföring beträffande kredit (5 §), dels innan kreditavtal sluts (6 §) lämna information om den effektiva räntan för krediten. Med effektiv ränta avses enligt lagförslaget kreditkostnaden angiven som en årlig ränta beräknad på kreditbeloppet, i förekommande fall under hänsynstagande till att delbetalningar skall göras under den löpande kredittiden. Är det fråga om kredit för förvärv av särskild vara, tjänst eller annan nytthet, skall även kreditkostnaden och kontantpriset anges. Information inför slutande av kreditavtal skall lämnas skriftligen.

Skyldigheten att informera åvilar i princip alla kreditgivare, således även

t. ex. banker och försäkringsbolag, samt omfattar alla krediter inom konsumentkreditlagens område, alltså även kontokortkrediter, checkräkningskrediter och andra fortlöpande krediter. Information i de angivna hänseendena behöver ej lämnas om krediten är av ringa omfattning eller det annars föreligger särskilda skäl att ej informera. Information skall, enligt vad departementschefen anför i propositionen (s. 95), sålunda ej behöva lämnas när det rör sig om en helt bagatellartad kredit, när kredittiden är mycket kort eller om det i något enstaka fall eller beträffande viss form av kredit uppstår särskilda svårigheter att få fram hanterlig och rättvisande information om exempelvis den effektiva räntan.

Frågan om omfattningen av informationsskyldigheten har vid utskottets behandling av ärendet aktualiserats av Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen och Sveriges föreningsbankers förbund genom bl. a. en skrivelse i vars innehåll PK-banken har instämt. Bankerna har i skrivelsen och inför utskottet hävdats att en så långtgående informationsskyldighet i fråga om bankkrediter som propositionens förslag innebär inte är meningsfull eftersom kunderna i ett betydande antal fall inte har behov av information om den effektiva räntan. Bankerna har vidare anført att det ofta kan vara svårt eller rent av omöjligt att precisera den effektiva räntan vid uppläggningsen av en bankkredit. En obligatorisk uppgiftsskyldighet skulle därför medföra onödigt arbete och stora kostnader för kreditgivarna, kostnader som i sista hand måste drabba konsumenterna. Bankerna har föreslagit att propositionens förslag i angivet hänseende skall ersättas med en regel av innebörd att bankerna skall vara skyldiga att lämna uppgift om effektiv ränta på kredit till enskild endast när denne begär detta.

Utskottet vill först erinra om att även kreditköpkommittén föreslog att skyldighet för kreditgivare att informera om den effektiva räntan för krediten skulle föreligga i fråga om alla former av krediter. I ett till betänkandet fogat särskilt yttrande av en av kommitténs experter – till vilket yttrande en av reservanterna anslöt sig – föreslogs dock dels att checkräkningskrediter och andra fortlöpande krediter skulle undantas från lagens tillämpningsområde, dels att vid andra banklånekrediter kreditgivaren skulle vara skyldig att lämna upplysningar om den effektiva räntan endast om kredittagaren begärde detta (betänkandet s. 273). Bankinspektionen och flera andra remissinstanser har i denna fråga anslutit sig till förslagen i det särskilda yttrandet (prop. s. 257 f.).

Med anledning bl. a. av remisskritiken mot bestämmelsen framhåller departementschefen i propositionen (s. 93) att, när det gäller fortlöpande krediter, den faktiska kreditkostnaden är beroende av det sätt på vilket kredittiden i framtiden utnyttjas. Informationsskyldigheten skall i sådana fall kunna anses vara uppfylld om upplysning lämnas om den effektiva räntan vid olika, realistiska sätt att använda kreditutrymmet, eller om räntan anges inom vissa ramar (t. ex. 14–17 %). Enligt departementschefen bör det dock i lagen lämnas öppet enligt vilket tillvägagångssätt effektiv ränta skall

redovisas i fråga om fortlöpande krediter. Det får ankomma på konsumentverket att ta fram riktlinjer härvidlag. I propositionen erinras också om de svårigheter att på ett exakt sätt ange den effektiva räntan som sammanhänger med att räntesatsen ofta är rörlig och knuten till det vid varje tidpunkt gällande diskontot. Även i detta och vissa andra fall där svårigheter finns att exakt ange den effektiva räntan bör det enligt departementschefen ankomma på tillsynsmyndigheten att ta fram lämpliga riktlinjer för informationslämnandet. I propositionen avvisas möjligheten att lagstiftaren skall göra informationsskyldigheten beroende av om konsumenten i det enskilda fallet önskar sådan information. Om informationsplikten inte görs obligatorisk torde det, heter det i propositionen, finnas risk för att konsumenten drar sig för att begära den ifrågakarande informationen för att inte försaka motparten besvär.

Utskottet anser, i likhet med departementschefen, att konsumentens behov av vederhäftig och jämförbar information rörande kreditkostnader i regel är lika framträdande vare sig den erbjudna krediten är direkt inriktad på förvärv av varor eller tjänster eller utgör kredit av annat slag. Det är i allmänhet också lämpligt att, såsom föreslagits, kreditkostnaden anges som effektiv ränta. Det nu sagda gäller i princip också sådan kredit som lämnas av banker och andra finansieringsinstitut. Det saknas därför enligt utskottets uppfattning anledning att i lagen göra något generellt undantag för bankerna när det gäller kravet på att information skall lämnas om den effektiva räntans storlek. Enligt utskottets mening bör å andra sidan informationsskyldigheten inte drivas så långt, att information måste lämnas i sådana situationer där den på grund av den erbjudna kreditens karaktär för såväl kreditgivaren som informationsmottagaren måste framstå som meningslös eller missvisande. I lagförslaget har också såsom nämnts en regel intagits av innebörd att information inte skall behöva lämnas när särskilda skäl föreligger att ej informera.

Av propositionen framgår att nämnda undantagsregel är avsedd att ges en snäv tillämpning (s. 162). Enligt utskottets mening finns det dock skäl som talar för att undantag från informationsplikten bör medges i något större utsträckning. Till skillnad från departementschefen anser utskottet nämligen att det starkt kan ifrågasättas om det bör kunna krävas att information om effektiv ränta lämnas vid s. k. fortlöpande bankkrediter. Utskottet konstaterar till en början att den effektiva räntan vid t. ex. en checkräkningskredit i flertalet fall över huvud taget inte kan med exakt het bestämmas på förhand, eftersom själva krediten utgör ett rambelopp och sammanlagda beloppet av kreditavgift och ränta beror av i vilken utsträckning kontot disponeras. Gentemot det i propositionen framförda förslaget att kreditgivaren vid fortlöpande krediter skall uppfylla informationskravet genom att ange den effektiva räntan vid olika, realistiska användningssätt av kreditutrymmet kan enligt utskottets mening invändas bl. a. att den eftersträfvade möjligheten att jämföra olika bankers krediterbjudanden i sådant fall kommer att föreligga

endast om alla banker använder exakt samma exempel på utnyttjandet av krediten. Även andra omständigheter, t. ex. risken för förändringar i diskonto och kreditavgifter under kredittiden, medverkar till att kreditgivaren i nu avsedda fall måste lämna en opreciserad och föga meningsfull uppgift om den effektiva räntan vid kreditens uppläggning. I informationshänseende är inte särskilt mycket vunnet med en sådan upplysning. För kreditgivarna och därmed i sista hand för konsumenterna kommer vidare förfarandet att föranleda kostnader som enligt utskottets mening inte står i rimlig proportion till nyttan med informationen. Det anförda leder utskottet till uppfattningen att det beträffande checkräkningskrediter och liknande former av fortlöpande krediter t. v. inte bör krävas att uppgift om effektiv ränta skall lämnas. Utskottet vill tillägga att i den mån det finns andra former av bankkrediter, beträffande vilka det inte går att lämna en meningsfull information om effektiv ränta, bör en motsvarande inskränkning i informationsskyldigheten kunna medges. Någon crinran härom i lagtexten, utöver vad som framgår av 5 § andra stycket förslaget till konsumentkreditlag, synes ej vara erforderlig. Utskottet vill emellertid understryka att det är angeläget att konsumenten får en, låt vara med nödvändighet opreciserad, uppgift om den effektiva räntan även i nu angivna fall om konsumenten begär detta. Ett åläggande för bankerna av denna innebörd behöver enligt utskottets uppfattning inte tas in i lagtexten utan bör i stället kunna ingå som ett moment i de anvisningar om bankernas information som tillsynsmyndigheten har att ta fram.

I anslutning till det anförda vill utskottet något närmare beröra frågan om vilken myndighet som har att utfärda anvisningar för bankernas information om effektiv ränta. Enligt 25 § förslaget till konsumentkreditlag utövar konsumentverket tillsyn över efterlevnaden av lagen. Verkets tillsyn skall dock ej omfatta Sveriges riksbank, Sveriges investeringsbank aktiebolag, verksamhet som står under tillsyn av bankinspektionen eller försäkringsinspektionen eller verksamhet hos exekutiv myndighet. Tillsynen av att bankerna iakttar konsumentkreditlagens regler ankommer således på bankinspektionen i likhet med vad som gäller beträffande efterlevnaden av annan lagstiftning med anknytning till bankväsendet. I tillsynsfunktionen ligger förutom ren kontrollverksamhet även uppgiften att meddela de råd och anvisningar som i samband med tillsynen finns påkallade. Som framgår av propositionens specialmotivering (s. 192) bör tillsynsmyndigheten även verka för ytterligare förbättringar av konsumentens ställning i kreditsammanhang inom den del av kreditområdet som lyder under myndighetens tillsyn.

Förslaget till konsumentkreditlag innehåller inte någon begränsning i bankinspektionens tillsyn av lagens efterlevnad när det gäller bankernas verksamhet. Det åligger således bankinspektionen att även tillse att bankerna följer bestämmelserna i 5 och 6 §§ om skyldighet att lämna information om den effektiva räntan för krediten m. m. Som utskottet redan anført ligger i

inspektionens tillsynsuppgift att även utfärda erforderliga råd och anvisningar om hur informationen skall lämnas och i förekommande fall huruvida det kan föreligga särskilda skäl att underlåta att lämna föreskriven information.

Enligt utskottets mening måste det anses riktigt att näringsidkare, som redan är underkastad tillsyn av särskild myndighet, ställs under tillsyn av samma myndighet när det gäller efterlevnaden av konsumentkreditlagen. Utskottet tillstyrker därför den föreslagna bestämmelsen i 25 §.

Utskottet vill emellertid inte dölja att den föreslagna ordningen kan medföra vissa problem. Reglerna om bankinspektionens tillsyn inskränker sålunda inte de befogenheter som tillkommer konsumentombudsmannen (KO) enligt marknadsföringslagen. I 7 § förslaget till konsumentkreditlag föreskrivs att i fråga om underlåtelse att lämna information rörande effektiv ränta m. m. gäller marknadsföringslagen. Föreskriften är tillämplig även på bankområdet. Med hänsyn till att KO sålunda har möjlighet att ingripa med t. ex. informationsföreläggande förutsätter utskottet att bankinspektionen – för undvikande av kompetenskonflikter – vid utfärdandet av sina ovan nämnda anvisningar samråder med konsumentmyndigheterna.

Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att den år 1976 tillsatta banklagsutredningen (Fi 1976:04) har fått i uppdrag att närmare överväga vad som bör gälla i fråga om inspektionens granskning av bankernas verksamhet i syfte att i skilda hänseenden ge ett gott konsumentskydd åt bankkunden.

Enligt direktiven bör kommittén ägna särskild uppmärksamhet åt frågan hur gränsen bör dras mellan bankinspektionens verksamhet och den verksamhet som utövas av de konsumentpolitiska organen, varvid en avvägning bör göras mellan önskemålet att myndighetskontakterna med bankerna samordnas och behovet av ett likformigt konsumentskydd inom olika sektorer av näringslivet. Detta innebär att kommittén också har att pröva de gränsdragningsproblem som uppkommer vid tillämpningen av konsumentkreditlagen.

Avslutningsvis vill utskottet peka på att vad utskottet ovan anfört om bankinspektionens tillsyn av efterlevnaden av informationskyldigheten i 5 och 6 §§ även gäller övriga tillsynsmyndigheter inom resp. verksamhetsområde.

Kontantinsats

Gällande allmänna regler om avbetalningsköp innehåller inget krav beträffande kontantinsats vid kreditköp. För bilhandeln gäller dock särskilda bestämmelser i detta hänseende; vid kreditköp av bil måste sålunda minst 40 % av vederlaget erläggas kontant.

I propositionen föreslås att krav skall uppställas på erläggande av kontantinsats vid alla kreditköp. Enligt 8 § förslaget till konsumentkreditlag skall säljaren utta kontantinsats av köparen i enlighet med god sed på

marknaden. Kontantinsatsen skall motsvara minst 20 % av varans kontantpris, om inte särskilda förhållanden föranleder annat. Något generellt undantag från kravet på kontantinsats för någon särskild kreditform har inte gjorts i lagen. Genom hänvisningen till att kontantinsats skall erläggas i enlighet med vad som kan anses vara god sed på marknaden har å andra sidan visst utrymme skapats för en anpassning av kravet på kontantinsats till de speciella förhållanden som kan gälla för viss vara, bransch eller kreditform. Bestämmelsen innebär också att man i vissa fall helt kan efterge kravet på kontantinsats. Såsom framgår av propositionen (s. 105) har departementschefen med hänvisning härtill ansett att bl. a. kontokortssystemen åtminstone t. v. bör hållas utanför ett krav på kontantinsats. Departementschefen menar att den nuvarande ordningen på detta område kan vara praktisk för konsumenten och därför inte bör kompliceras i vidare mån än vad konsumentskyddsintresset från andra synpunkter verkligen påkallar. Mot möjligheten av att vid denna typ av köp uppställa ett krav på någon form av efterföljande kontantinsats talar enligt departementschefen också att det härigenom skulle kunna uppkomma en ej önskvärd ryckighet i fråga om storleken av de belopp som kontohavaren har att betala vid varje amortering på kontoskulden.

Under utskottsbehandlingen av propositionen har frågan om kravet på kontantinsats vid kreditköp aktualiserats av Svenska postorderföreningen. Företrädare för föreningen har inför utskottet hävdade att det av departementschefen förordade undantaget för kontokortssystem bör gälla även för företag inom postorderbranschen i den mån sådana företag erbjuder kunderna kontokredit. Föreningen har upplyst att flera av de företag som ingår i föreningen erbjuder köparna kontokredit enligt i huvudsak samma system som kontokortsföretagen. En skillnad gentemot de sedvanliga kontokreditsystemen utgörs av det förhållandet att kunderna vid kreditköp från postorderföretag får varorna hemsända till påseende utan kostnad i tio dagar med full returrätt. Denna omständighet gör det enligt föreningen än olämpligare att kräva att köparen skall erlægga kontantinsats vid sådana kreditköp. Den totala kontokreditförsäljningen från postorderföretag beräknas 1975 ha uppgått till ungefär 215 milj. kr.

Utskottet ser för sin del med tillfredsställelse att konsumentkreditlagen kommer att innehålla ett krav på uttagande av kontantinsats vid kreditköp och att något generellt undantag från detta krav inte gjorts för någon särskild kreditform. När det gäller vissa kreditformer kan det naturligtvis understundom te sig motiverat att undantag görs från kravet på kontantinsats. Den föreslagna utformningen av 8 § ger emellertid utrymme för en nödvändig anpassning av kravet på kontantinsats efter förhållandena på marknaden. Utskottet delar departementschefens uppfattning att undantag från lagens krav bör kunna gälla bl. a. i fråga om den särskilda typ av kontoköp som de s. k. kontokortssystemen utgör. De skäl som departementschefen anfört för att denna form av kredit t. v. bör hållas utanför kravet på kontantinsats torde

enligt utskottets mening i allt väsentligt vara tillämpliga även i fråga om kontokredit vid postorderförsäljning. Undantag bör därför medges också för denna typ av kredit.

Trepartsförhållanden

Vid avbetalningsköp och andra kreditköp finansierar säljaren ofta den kredit han lämnar till köparen genom att fordringar överläts till eller pantsätts i en bank eller ett särskilt finansieringsföretag. Köparen har därefter att betala sin skuld på grund av köpet till den särskilde finansiären. Säljaren kvarstår emellertid som köparens motpart i det köprättsliga förhållandet. Härigenom har ett s. k. trepartsförhållande uppkommit. En likartad situation uppkommer vid s. k. låneköp och köp mot kontokredit.

Beträffande överlåtelse av kontraktsfordringar gäller som huvudregel att den som övertagit fordringen inte har bättre rätt mot gäldenären än vad överlåtare hade. Detta innebär alltså att köparen i princip kan framställa samma invändningar av köprättslig natur mot betalningsanspråk från kreditgivarens sida som han kan mot sådana anspråk från säljaren. Det var tidigare vanligt att köparen genom s. k. cut-off-klausuler i kreditköpsavtalet skars av från denna möjlighet. I konsekvens härmed blev köparen betalningsskyldig gentemot kreditgivaren, trots att köparen kunde ha köprättsligt sett välgrundade invändningar mot säljaren på grund av köpet, avseende t. ex. leveransdröjsmål eller fel i varan.

Genom bestämmelserna i 15 och 16 §§ konsumentköplagen har köparens ställning i detta hänseende förbättrats såvitt gäller konsumentköp. Bestämmelsernas innebörd är att konsumenten inte är bunden av cut-off-klausuler (15 §) och att vid låneköp konsumenten är tillförsäkrad rätt att mot kreditgivarens krav framställa samma invändningar på grund av köpet som han kan göra mot säljaren (16 §). Dessa stadganden till konsumentens skydd gäller dock ej vid köp med användande av s. k. externa kreditkort (t. ex. köpkort). Paragrafernas räckvidd är vidare begränsad på det sättet att konsumenten endast ges rätt att vägra betalning. Han kan däremot inte med stöd av paragraferna kräva t. ex. återbetalning av viss del av köpeskillingen eller fullgörande av leverans.

I propositionen föreslås att 15 och 16 §§ konsumentköplagen upphävs och att kreditgivarens ansvar mot köparen i konsumentförhållanden i stället regleras i konsumentkreditlagen. Enligt den föreslagna bestämmelsen i 10 § första stycket konsumentkreditlagen skall köparen vid kreditköp få framställa samma invändningar på grund av köpet mot kreditgivarens krav på betalning som han kan göra mot säljaren. Denna rätt att framställa invändningar skall finnas vid alla former av kreditköp, alltså även vid sådana kontoköp som f. n. inte omfattas av 15 och 16 §§ konsumentköplagen. Till skillnad mot vad som nu gäller ges konsumenten vidare enligt en bestämmelse i 10 § andra stycket rätt att framställa penninganspråk på grund av

köpet inte bara mot säljaren utan även mot kreditgivaren. Kreditgivarens ansvar härvidlag föreslås dock vara begränsat till det belopp som han mottagit av köparen med anledning av krediten.

Frågan om kreditgivarens ansvar tas upp i *motionen 1976/77:1578*. I motionen yrkas i första hand (yrkandet 1) att ansvaret inte bör vidgas utöver vad som gäller f. n. I andra hand (yrkandet 3) bör enligt motionären 10 § konsumentkreditlagen kompletteras i två hänseenden. Dels föreslås att köparen, om han vill framställa anspråk mot kreditgivaren, först skall visa att säljaren avvisat anspråket. Dels föreslår motionären att en regel införs av innebörd att köparen inte skall ha rätt att framställa anspråk mot en kreditgivare om denne ej innehar kreditavtalet eller om säljaren ej förmedlat köparens lån till kreditgivaren.

I motionen framförs en rad invändningar mot den i propositionen föreslagna utvidgningen av kreditgivarens ansvar. Motionären pekar på det förhållandet att ett kreditköp egentligen består av två klart åtskilda transaktioner, ett köpeavtal och ett avtal om kredit. I trepartsförhållanden har kreditfunktionen överlämnats till ett institut, som med hela sin organisation och kapacitet specialiserat sig just på finansiering. Att, såsom föreslås i propositionen, ålägga kreditinstituten ett långtgående köprättsligt ansvar för själva köpetransaktionen skulle enligt motionären hämma den effektivitet som de ifrågavarande instituten uppnått genom sin specialisering. Kreditgivaren har, anför det, i allmänhet inga resurser för vare sig varu- eller leveranskontroll. Ett genomförande av propositionsförslaget skulle medföra kostnadsökningar för finansieringsföretagen och i sista hand därmed också för konsumenten. En annan konsekvens av den valda lösningen beträffande kreditgivarens ansvar är, påpekar motionären, att kreditköparen får en bättre ställning än en kontantköpare eller en köpare som köpt på kredit hos en säljare, vilken själv finansierar sin försäljning. – Beträffande kreditgivaransvaret vid kontoköp pekar motionären på en rad omständigheter som enligt hans mening utvisar att det vid s. k. externa kontokrediter och liknande kreditformer inte finns någon sådan förbindelse mellan köparen och kreditgivaren som motiverar införandet av ett solidariskt ansvar för den senare. Krediten är sålunda inte varubunden. Den är beviljad redan innan det är aktuellt att utnyttja den. Kreditgivaren står ensam kreditrisken och har inte regressrätt mot säljaren. Motionären erinrar vidare om att kreditköpkommittén hade föreslagit att reglerna om kreditgivaransvar skulle kompletteras med en föreskrift om att köparen, om han ville framställa anspråk på grund av köpet mot annan kreditgivare än säljaren, först skulle göra sannolikt att säljaren inte fullgjort sina åligganden. Bestämmelser av denna innebörd saknas i propositionen, och kreditgivaren har enligt motionären alltså i praktiken ålagts ett längre gående ansvar än vad kommittén föreslagit. I motionen anför att inte en enda remissinstans förordat en sådan utvidgning av ansvaret. Det måste enligt motionären anses vara tillräckligt med ett subsidiärt ansvar för kreditgivaren. Enligt motionärens uppfattning torde

vidare en fristående kreditgivare med propositionens lösning av ansvarsfrågan inte kunna bli fri från sitt ansvar ens om han överlåter fordringen eller återdebiterar ett avbetalningskontrakt på sälj företaget.

Utskottet vill till en början, i likhet med departementschefen (propositionen s. 112), erinra om att det redan vid konsumentköplagens tillkomst framhölls att bestämmelserna i 15 och 16 §§ denna lag kunde behöva omprövas sedan kreditköpkommittén lagt fram sina förslag. Härvid nämndes särskilt frågan huvuvida köparen borde ges rätt att kräva tillbaka vad han erlagt till en särskild kreditgivare samt frågan om de fristående kontokortsföretagens ansvar i sammanhanget (prop. 1973:138 s. 152 f.).

Vad först gäller frågan om kreditgivaransvaret när det gäller de s. k. externa kreditkorten anser utskottet det befogat att frågan om en utvidgning av de fristående kreditgivarnas ansvar nu tas upp. Att en kreditgivare skall vara jämställd med säljaren när det gäller rätten för köparen att framställa invändningar på grund av köpet har för statsmakterna tett sig särskilt motiverat i sådana fall när säljaren och kreditgivaren tillsammans marknadsför varan och krediten och således utåt framstår som lika ansvariga. Vid de externa kontokrediterna föreligger – som motionären påpekar – normalt inte någon liknande förbindelse. Att även i fortsättningen göra åtskillnad mellan olika kreditssystem i fråga om invändningsrätten måste emellertid anses mindre tillfredsställande från konsumentskyddssynpunkt. De åsikter i denna fråga som framkommit vid remiss- och utskottsbehandlingen ger inte heller vid handen att några mer betydande olägenheter skall behöva uppkomma för kontokortsföretagen om propositionens förslag på denna punkt genomförs. Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att engelsk rätt innehåller en regel av samma innebörd och att man har infört en liknande bestämmelse i flera amerikanska delstater (betänkandet s. 138). Med hänsyn till det anförda tillstyrker utskottet propositionens förslag om att nu ifrågavarande typ av ansvar skall inträda även vid de kreditköp som sker med användande av s. k. externa kreditkort.

Vad härefter angår frågan om köparens rätt att rikta betalningsanspråk mot kreditgivaren har den senare, såsom framgår av det ovan anförda, redan enligt gällande rätt ett betydande ansvar gentemot köparen genom att denne har möjligheter att mot betalningskrav framställa invändningar på grund av köpet. Vad frågan nu gäller är om kreditgivaren också skall kunna förpliktas att betala tillbaka belopp som han har mottagit av köparen. Från konsumentssynpunkt anser utskottet att starka skäl talar för att en kreditgivare som möjliggör eller underlättar för säljaren att utnyttja den för dem båda fördelaktiga kreditköpsformen skall ha ett vidsträckt ansvar gentemot köparen. Som departementschefen framhåller är det angeläget att köparen så långt möjligt hålls skadslös i fall då det exempelvis finns anledning häva köpet. Enligt utskottets mening talar övervägande skäl för att köparen också bör kunna vända sig till kreditgivaren med andra betalningsanspråk än krav på restitution av erlagt köpesumma, exempelvis skadeståndskrav på grund

av köpet. Några negativa konsekvenser för kreditförsäljningen genom den föreslagna ordningen syns inte behöva befaras. Härtill kan läggas att – som utskottet i det följande kommer att närmare utveckla – det endast i undantagsfall torde bli aktuellt för köparen att vända sig till kreditgivaren med betalningsanspråk.

Vad beträffar den av motionären kritiserade omständigheten att kreditköparen genom tredjemansansvarets utformning får en bättre ställning än den som köpt en vara kontant eller på kredit från en säljare som själv finansierat krediten anser utskottet i likhet med departementschefen att man inte bör avstå från att bereda kreditköparen i ett trepartsförhållande behövt skydd bara därför att kontantköparen har en i vissa avseenden mindre förmånlig ställning. Samma synpunkter kan anföras när det gäller en jämförelse med de fall när säljaren själv finansierat krediten. Härtill kommer, som också departementschefen anför, att kreditköpsformen ofta måste utnyttjas av de ekonomiskt särskilt svaga konsumenterna.

På grund av det anförda anser utskottet att förstahandsyrkandet i motionen 1578 ej bör bifallas.

Utskottet tar härefter upp motionärens andrahandsyrkande om att en bevisregel bör införas i 10 § av innebörd att köparen, innan han kan göra ett betalningsanspråk gällande mot kreditgivaren, skall visa att säljaren avvisat anspråket.

Enligt utskottets mening bör det för en köpare vara naturligt att först rikta sina anspråk mot säljaren. Hans förstahandsintresse torde nämligen oftast vara inriktat på att få en felfri vara levererad i rätt kvantitet och i rätt tid. Skulle säljaren brista i något av dessa hänseenden lär köparen i allmänhet vara mest intresserad av att begära att säljaren fullgör sin del av köpet. Sådana s. k. naturaanspråk kan bara riktas mot säljaren. Om säljaren inte tillgodoser köparens krav och köparen därför vill ha kompensation i form av avdrag på köpeskillingen eller om köparen eljest har penninganspråk mot säljaren på grund av köpet, t. ex. ett skadeståndskrav, torde man kunna utgå från att säljaren i allmänhet är villig att fullgöra betalningsskyldigheten. På längre sikt kan nämligen en säljare inte ha något intresse av att skjuta över det ekonomiska ansvaret på en fristående kreditgivare, eftersom hans möjligheter att framdeles finansiera kreditförsäljningar härigenom skulle minska. Det bör också observeras att den föreslagna lagstiftningen inte innehåller något förbud för kreditgivaren att rikta regressanspråk mot säljaren. Till skillnad mot vad som är fallet i t. ex. engelsk rätt är rätten för en kreditgivare att föra regresstalan mot säljaren visserligen inte inskriven i konsumentlagstiftningen men följer av allmänna förmögenhetsrättsliga principer.

Det anförda talar enligt utskottets mening för att kreditgivarens betalningsansvar kommer att aktualiseras endast i undantagsfall och då främst när säljaren är insolvent eller undandrar sig att fullgöra sina åligganden gentemot köparen. Något större behov av en sådan regel som förespråkas i motionen torde därför inte föreligga. Mot en sådan bestämmelse talar också rättviseskäl.

Som framhålls i propositionen kan nämligen penninganspråk som ej överstiger den obetalda delen av kreditfordringen alltid göras gällande direkt mot kreditgivaren genom att köparen utnyttjar sin rätt att göra invändningar mot kreditgivarens betalningskrav. I sådant fall kan alltså köparen utan vidare omgång få sitt anspråk uppfyllt. Den köpare som fullgjort sin betalningsskyldighet skulle däremot enligt den föreslagna bestämmelsen endast kunna få gottgörelse i den mån han kan fullgöra bevisskyldigheten.

Enligt utskottets uppfattning talar också andra skäl mot att den i motionen föreslagna regeln införs. Vissa praktiska problem är sålunda förknippade med regeln. En svårighet knyter sig till frågan vilken sorts bevisning kreditgivaren i en sådan situation skall ha rätt att kräva. Med hänsyn till kreditgivningsföretagens personalresurser och handlägningsrutiner kunde ett önskemål från dessa företags sida på att få någon form av skriftligt bevis inte anses vara orimligt. För köparen skulle det å andra sidan i många fall kunna tänkas vara förenat med stora svårigheter att skaffa fram ett dylikt intyg. Lyckades han inte härmed vore risken för rättsförlust uppenbar. Svårigheter uppkommer också när det gäller att precisera innebörden av begreppet "avvisa". Ett system med den föreslagna innebörden skulle i vilket fall som helst komma att medföra betydande tidsutdräkt för köparen och torde i allmänhet försorsaka kreditgivaren en administrativ belastning.

Sammanfattningsvis anser utskottet att övervägande skäl talar för att det i lagen inte bör ställas upp något särskilt villkor för att köparen skall få framställa penninganspråk på grund av köpet mot den särskilde kreditgivaren.

Motionärens återstående yrkande om tillägg till 10 § synes vara grundat på föreställningen att en konsekvens av propositionens förslag skulle vara att en kreditgivare, som innehaft en kreditfordran endast en kort tid och som därefter vidareöverlåtit eller rediskonterat den, kan få svara med hela kreditfordringen för säljarens förpliktelser mot köparen. Enligt utskottets uppfattning kan emellertid lagförslaget inte ges denna innebörd. Av 2 § framgår visserligen att med kreditgivare avses såväl den som lämnar krediten som var och en som övertar den ursprungliga kreditgivarens fordran. Såsom utskottet tidigare framhållit är emellertid kreditgivarens ansvar enligt 10 § andra stycket begränsat till det belopp som han mottagit av köparen med anledning av krediten. En kreditgivare som innehaft kreditfordringen en viss tid kan således inte bli betalningsskyldig med mera än vad han under denna tid har mottagit av köparen. Motionärens tilläggsförslag går dock längre än till att begränsa ansvaret för kreditgivare som överlåter sin fordran. I själva verket innebär förslaget att överlåtare helt skulle befrias från betalningsansvar gentemot köparen. En sådan regel skulle emellertid kunna leda till rättsförluster för köparen och är följaktligen inte tillfredsställande från konsumentens synpunkt.

Utskottets ställningstaganden i hittills berörda avseenden innebär således att utskottet avstyrker bifall till yrkandena 1 och 3 i motionen 1578.

Förfalloklausuler

Vid avbetalningsköp har köparen enligt 6 § avbetalningsköplagen rätt att betala hela sin återstående skuld på grund av köpet när han så önskar. Om förtidsbetalning sker skall ett i lagen reglerat avräkningsförfarande tillämpas, som bl. a. innebär att köparen erhåller viss reduktion av sin kostnad för avbetalningskrediten. Någon motsvarande lagstadgad rätt att betala i förtid finns inte då varor eljest sålts på kredit eller köpet finansierats genom vanligt lån. I propositionen föreslås att köparen vid alla kreditköp skall ha en i lag stadgad rätt att betala i förtid (12 § 1 st.) och att därvid i förekommande fall få kreditkostnaden reducerad (13 §). Utskottet har ingen invändning häremot och tillstyrker alltså propositionen i denna del.

Förtida betalning kan bli aktuell också när säljaren åberopar en s. k. förfalloklausul i avtalet och utkräver betalning i förtid av köparen t. ex. på grund av att denne åsidosatt sina förpliktelser enligt kreditavtalet. I princip råder avtalsfrihet beträffande innehållet i förfalloklausuler. Vid avbetalningsköp gäller dock särskilda begränsningar i rätten att åberopa en förfalloklausul. Råkar köparen i betalningsdröjsmål få säljaren sålunda enligt 2 § första stycket avbetalningsköplagen inte på grund härav utkräva en post som annars inte förfallit, om inte köparens underlåtenhet att betala avser belopp som utestår obetalt minst fjorton dagar utöver förfalldagen. Vidare måste detta belopp uppgå till minst en tiondel av avbetalningspriset eller, om i beloppet ingår två eller flera poster, till minst en tjugondel av nämnda pris eller också utgöra återstoden av säljarens fordran. I 2 § andra stycket finns bestämmelser som ger köparen viss möjlighet att förhindra tillämpningen av en förfalloklausul, även om han råkat i sådant betalningsdröjsmål som nyss sagts. Vid förtidsbetalning på grund av att säljaren gör förfalloklausul gällande har köparen samma rätt till reduktion av sin återstående skuld som vid förtidsbetalning på eget initiativ. Det bör understrykas att avbetalningsköplagen inte innehåller några bestämmelser som begränsar säljarens möjlighet att åberopa förfalloklausul av annan anledning än köparens betalningsdröjsmål, t. ex. att köparen vanvårdar varan. Här råder alltså principiellt avtalsfrihet.

Kreditköpkommittén föreslog att förfalloklausuler skulle få åberopas vid betalningsdröjsmål endast under förutsättning att köparen i mer än en månad dröjt med att erlægga förfallet belopp som uppgick till mer än en tiondel av hela kreditfordringen (summan av kreditbeloppet och kreditkostnaden). Vid kreditköp, som var förenat med återtaganderätt för kreditgivaren, borde enligt kommittén förfalloklausul vidare få göras gällande för den händelse köparen överlåtit varan eller i strid med parternas avtal fört varan ur landet under sådana omständigheter att kreditgivarens rätt kunde äventyras.

I propositionen föreslås att konsumentkreditlagen i huvudsaklig överensstämmelse med kommittéförslaget skall innehålla en bestämmelse som medger åberopande av förfalloklausul vid betalningsdröjsmål (12 § 2 st.).

Däremot innehåller propositionen ingen motsvarighet till kommitténs förslag att en förfalloklausul skall få göras gällande även när kreditgivarens säkerhetsrätt äventyras.

Frågan om förfalloklausul vid betalningsdröjsmål tas upp i *motionerna 1976/77:1578* och *1976/77:1595*. I båda motionerna yrkas i detta hänseende att en förfalloklausul skall få åberopas redan när den till betalning förfallna delen av skulden uppgår till mer än en tjugondel av hela kreditfordringen. I motionerna yrkas vidare att bestämmelsen i 15 § andra stycket om förutsättningarna för återtagande av vara skall ändras på motsvarande sätt. Sistnämnda fråga behandlar utskottet i ett senare avsnitt.

I motionsmotiveringarna erinras om att kreditköpkommitténs förslag beträffande förfalloklausul var kopplat till en bestämmelse om en maximal kredittid på 24 månader, men att denna bestämmelse bortfallit i propositionen med anledning av remisskritik mot bestämmelsen. Vid utformandet av propositionens förslag har enligt motionärerna förbisetts att det förelåg ett nära samband mellan tiondels-regeln och 24-månaderskravet. De anser att följderna av denna ändring av kommitténs förslag inte blir rimliga. Vid kredittider på 36, 48 och 60 månader kommer kreditgivarens krav på betalning att kunna framställas först efter 4, 5 resp. 6 månader. Härigenom kan olika olägenheter uppkomma, hävdar motionärerna. De hänvisar också till att kreditgivaren – till följd av den föreslagna bestämmelsen i 18 § andra stycket om förbud för kreditgivaren att i samband med avräkning utkräva restskuld av köparen – får en än mer försämrad ställning. Sammantagna måste dessa bestämmelser enligt motionärerna leda till ökade kreditkostnader för konsumenterna.

Liknande synpunkter har inför utskottet framförts av företrädare för Finansieringsföretagens förening.

Utskottet delar den i propositionen framförda uppfattningen att konsumentkreditlagen uttömmande bör ange de fall då kreditgivaren får åberopa förfalloklausul. I likhet med departementschefen anser utskottet ett sådant fall vara då köparen gjort sig skyldig till mera kvalificerat betalningsdröjsmål. Beträffande de krav som bör ställas på betalningsdröjsmålets omfattning vill utskottet framhålla att ett genomförande av motionsförslagen på denna punkt i praktiken skulle innebära en försämring för konsumenten vid alla typer av avbetalningsköp i jämförelse med gällande rätt. Enligt utskottets mening bör – som föreslagits i propositionen – huvudregeln vara att förfalloklausul får åberopas endast om köparen sedan mer än en månad underlåtit att betala en förfallen del av kreditfordringen som motsvarar mer än en tiondel av hela kreditfordringen.

En undantagslös regel med denna innebörd kan emellertid medföra vissa svårigheter när det gäller långa kredittider. Från Finansieringsföretagens förenings sida har man inför utskottet hävdats att tendensen, särskilt när det gäller dyrare konsumtionsvaror, går i riktning mot längre kredittider, vilket i regel innebär att varje delbetalning blir förhållandevis liten. Det kan enligt

föreningen leda till obilliga resultat för kreditgivarna om de vid fall av upprepade dröjsmål inte får åberopa förfalloklausulen förrän dröjsmålet omfattar mer än en tiondel av kreditfordringen.

Det anförda leder utskottet till den uppfattningen att kravet på betalningsdröjsmålets omfattning i fråga om beloppet bör kunna sänkas när det är fråga om två eller flera obetalda poster. I anslutning härtill vill utskottet erinra om att – såsom framgår av det föregående – avbetalningsköplagen innehåller en kompletterande bestämmelse, enligt vilken förfalloklausul får göras gällande redan när den förfallna skulden uppgår till minst en tjugondel av avbetalningspriset (summan av kontantpris och kreditkostnad) under förutsättning att i det förfallna beloppet ingår två eller flera poster. Någon närmare motivering till att en motsvarande regel inte upptagits i förslaget till konsumentkreditlag finns inte i propositionen.

Utskottet föreslår att 12 § andra stycket konsumentkreditlagen kompletteras med en bestämmelse av innebörd att förfalloklausul får göras gällande redan när det förfallna beloppet uppgår till mer än en tjugondel av kreditfordringen, om i det förfallna beloppet ingår två eller flera poster. Lagrummet bör ges den lydelse som lagrådet förordat i sitt yttrande över utskottets lagrådsremiss (bilaga 3). Ställningstagandet innebär att yrkandena i motionerna 1578 och 1595 i hithörande delar delvis tillgodoses.

I *motionen 1976/77:1578* tas också upp spørsmålet om förfalloklausul när säkerhetsrätt äventyras. Motionären yrkar att en förfalloklausul skall kunna åberopas även när köparen vidtagit sådan åtgärd att varans värde som kreditsäkerhet väsentligen försämrats. Som skäl för yrkandet anförts att kreditgivaren under långa tider ej har möjlighet att kräva förtidsbetalning och att härigenom risken ökas för att avbetalningsgodset vanvårdas eller utsätts för onödig värdeförstöring under kredittiden med följd att kreditgivarens säkerhet försämras.

Utskottet vill för sin del framhålla att motionärens farhågor bör ses mot bakgrund av det i propositionen föreslagna villkoret för rätt att kräva förtidsbetalning. Med den av utskottet ovan föreslagna utvidgningen av kreditgivarens möjligheter att få betalt vid upprepade betalningsförsummelse torde emellertid avsaknaden av en sådan bestämmelse som föreslås i motionen inte behöva leda till rättsförlust för kreditgivaren. Utskottet vill härtill lägga att den i motionen föreslagna regeln förmodligen inte skulle få någon större praktisk betydelse. Såsom påpekas i propositionen (s. 119) torde det, så länge köparen fullgör sin betalningsskyldighet, i regel bero på en tillfällighet om köparen får veta att varan t. ex. vanvårdats eller förts ur landet. Enligt utskottets mening saknas alltså skäl för att medge kreditgivaren rätt att kräva förtidsbetalning så länge köparen fullgör sina betalningar. Utskottet avstyrker därför motionen 1578 i denna del.

Avräkningsförfarandet vid förtidsbetalning

Såsom framgått i föregående avsnitt skall enligt avbetalningsköplagen vid förtidsbetalning av en vara ett visst avräkningsförfarande tillämpas parterna emellan (3, 4 och 6 §§ avbetalningsköplagen). Förfarandet innebär bl. a. att köparen erhåller viss reduktion av sin kostnad för avbetalningskrediten. Närmare bestämt reduceras avbetalningsskulden genom att säljaren tillgodoräknas endast så stor del av de vid avräkningstillfället ej förfallna posterna som godsets kontantpris utgör i förhållande till avbetalningspriset. Enligt denna metod tas ej hänsyn till längden av den återstående kredittiden på annat sätt än att vid avbetalningsköp antalet ej förfallna poster minskar under kredittidens gång. Inte heller tas hänsyn till det förhållandet att en relativt sett större del av kostnaden hänför sig till kredittidens början.

Beträffande den hittills tillämpade avräkningsmetoden anförde kreditköpkommittén (betänkandet s. 200) att metoden ansetts uppfylla ett nödvändigt krav på enkelhet och lättillgänglighet men att det var uppenbart att den inte syftade till en matematiskt korrekt reduktion. Enligt betänkandet hade bl. a. finansieringsföretagen hävdat att en mera genomarbetad metod borde införas. Kommittén ansåg att varje konsumentkredit i princip borde bära sin egen kostnad. Regler som kunde leda till att kostnaden övervältrades på andra konsumenter borde alltså undvikas. Kommittén föreslog med hänsyn härtill bl. a. att kreditgivaren alltid, oavsett när kreditförhållandet avbryts, skulle få tillgodoräkna sig uppläggningskostnaden för krediten under förutsättning att denna kostnad fanns angiven i avtalet och inte var att bedöma som oskälig.

Vad sedan gällde själva reduceringstekniken ansåg kommittén att hänsyn skulle tas till kredittidens längd. Detta var enligt kommittén närmast en logisk konsekvens av att kreditkostnaden alltid skulle anges såsom en effektiv ränta, vilket bl. a. innebar att man skulle beakta att kreditbeloppet minskade under den löpande kredittiden. Liksom då det gällde den effektiva räntan ansåg kommittén det varken nödvändigt eller lämpligt att meddela närmare tekniska anvisningar om hur reduceringsbeloppet skulle beräknas. Kommittén föreslog att, vid beräkning av kreditgivarens fordran i samband med förtidsbetalning, från den obetalda delen av skuldbeloppet skulle avräknas den del av kreditkostnaden som hänförde sig till den inte utnyttjade kredittiden. Bestämmelsen föreslogs gälla såväl när köparen ville betala i förtid som när kreditgivaren hade rätt till förtidsbetalning. Den skulle tillämpas även vid den uppgörelse som kommer till stånd mellan parterna när återtaganderätt görs gällande. Genom samråd mellan tillsynsmyndigheten och berörda näringsidkarorganisationer borde ändamålsenliga avräkningsmetoder kunna utvecklas. Kommittén ansåg det helt uteslutet att man skulle kunna finna en praktiskt tillämpbar metod som gav fullständig matematisk rättvisa. Enligt kommittén fanns det dock formler som gav godtagbara resultat. En relativt enkel sådan ansåg kommittén vara den s. k. 78-regeln,

som bl. a. tillämpas i några amerikanska delstater och – i något modifierad form – i Storbritannien. Vid avräkning enligt 78-regeln proportionaliseras kreditkostnaden direkt på det vid varje tidpunkt faktiskt utestående kreditbeloppet. Formeln ser ut som följer (betänkandet s. 139).

$$R = \frac{t(t+1)}{n(n+1)} \cdot C$$

där

R = reduktionen av kreditkostnaden

t = återstående antalet amorteringar vid tidpunkten för förtidsbetalningen

n = ursprungligt antal amorteringar

C = kreditkostnaden

Kommitténs förslag lämnades utan erinran av praktiskt taget samtliga remissinstanser. Riksskatteverket (RSV) fann dock avräkningsreglerna mycket komplicerade. RSV påpekade att en betydligt enklare metod under lång tid har använts vid avräkning enligt avbetalningsköplagen samt att det var önskvärt att metoden var så enkel att den kunde hanteras av parterna själva. Detta kunde i allmänhet knappast bli fallet med kommitténs metod. RSV förordade därför att avbetalningsköplagens avräkningsregler skulle komma till användning även i fortsättningen.

I propositionen föreslås i enlighet med kommitténs förslag att kreditgivaren skall vid avräkningen få tillgodoräkna sig uppläggningskostnaden i den mån kostnaden har angetts i avtalet och inte är oskälig.

Beträffande metoden för reduktion av återstående del av kreditkostnaden anser departementschefen de av kommittén föreslagna reglerna förutsätta alltför komplicerade beräkningar för att uppfylla kravet på nödvändig enkelhet. Han förordar att i stället en schablonmetod införs som i huvudsak ansluter sig till principen bakom motsvarande regler i avbetalningsköplagen. Enligt propositionens förslag skall den obetalda delen av kreditfordringen minskas med så stor del av kreditkostnaden som den ej utnyttjade kredittiden utgör i förhållande till den avtalade kredittiden. Någon närmare motivering till varför man valt att föreslå en ny avräkningsmetod i stället för att överföra avbetalningsköplagens regler till konsumentkreditlagen lämnas inte i propositionen.

I *motionen 1976/77:1578* yrkas, såvitt nu är i fråga, att den av kommittén berörda s. k. 78-regeln införs i stället för den i propositionen föreslagna bestämmelsen. Motionären framhåller bl. a. att avräkningen bör ske under hänsynstagande inte bara till den tid krediten utnyttjas utan också till kreditens storlek vid varje tillfälle. Enligt motionären leder regeringsförslaget i många fall till att den del av kreditkostnaden som vid avräkningen tillgodoräknas köparen blir orimligt stor jämfört med den kreditkostnad som enligt avtalet rätteligen skall falla på den tid köparen utnyttjat krediten.

Motionären hävdar att enkla räkneexempel ger vid handen att – om propositionsförslaget antas – köparen genom att lösa en kredit i förtid kan göra betydande förtjänster, om han utnyttjar alternativet kreditköp i stället för att t. ex. ta ett banklån. En följd härav är att kostnaden övervältras på de konsumenter som utnyttjar kredittiden fullt ut.

Liknande synpunkter har inför utskottet framförts av företrädare för Finansieringsföretagens förening och Motorbranschens riksförbund.

Likartade tankegångar framförs också i *motionen 1976/77:1594*. Motionärerna anser det vara av avgörande betydelse att avräkningsregeln ges en så rättvis utformning som möjligt. De praktiska problem som uppkommer av en svårare men mer rättvis modell kan enligt motionärernas uppfattning lösas genom att särskilda "avräkningstabeller" utarbetas av konsumentverket och företrädare för berörda delar av näringslivet. Motionen, som enligt utskottets uppfattning får anses innefatta ett förordande av att 78-regeln införs som avräkningsmetod, utmynnar i ett yrkande om att riksdagen beslutar att avräkningstabeller skall utformas.

Utskottet kan helt ansluta sig till förslaget att kreditgivaren alltid skall tillgodoräknas kostnaden för uppläggningskostnaden av kredit under förutsättning att denna kostnad angetts i avtalet och inte är oskäligen. I likhet med vad som föreslagits i propositionen anser utskottet att en regel härom skall införas i 13 § konsumentkreditlagen.

Vad härefter gäller metoden för reduktion av återstående del av kreditkostnaden vill utskottet framhålla att valet av metod inte saknar betydelse ur ekonomisk synvinkel. Av utskottet gjorda beräkningar ger nämligen vid handen, att storleken av det belopp varmed kreditkostnaden i en given situation skall reduceras kan variera avsevärt beroende på om avbetalningsköplagens bestämmelser, propositionsförslaget eller den i motionerna förordade 78-regeln används.

Den riktiga utgångspunkten vid val av metod måste enligt utskottets uppfattning vara att varje konsumentkredit i princip skall bära sin egen kostnad. Regler som kan leda till att kostnaden övervältras på andra konsumenter bör alltså undvikas. Viktigt är också att avräkningsreglerna i förhållandet mellan parterna ger så rättvisa resultat som möjligt. En annan omständighet som enligt utskottets mening måste beaktas i sammanhanget är att reglerna bör ges en sådan utformning att de utan svårigheter kan tillämpas vid uppgörelse mellan parterna själva och vid handräckningsförfarande för återtagande av varan.

Såväl avbetalningsköplagens regler som propositionens förslag tillgodoser i huvudsak kravet på enkelhet men är mindre tillfredsställande i andra avseenden. De förstnämnda reglerna tar inte tillräcklig hänsyn till relationen mellan utnyttjad och icke utnyttjad kredittid. Enligt förslaget i propositionen skall hänsyn inte tas till förhållandet mellan amorterat och icke amorterat belopp. Dessa relationer är uppenbarligen av betydelse om man vill bestämma den på varje tid belöpande räntekostnaden. Varken bestämmel-

serna i avbetalningsköplagen eller den i propositionen föreslagna avräkningsmetoden kan därför anses fullt tillgodose intresset av största möjliga rättvisa mellan parterna. Vid en jämförelse mellan dessa två metoder kan man emellertid konstatera att avbetalningsköplagens metod ger ett betydligt mer rättvisande resultat än den i propositionen föreslagna avräkningsmetoden. Med hänsyn härtill och då den föreslagna metoden i andra hänseenden inte innebär några fördelar jämfört med gällande regler i avbetalningsköplagen anser utskottet att i varje fall propositionens förslag inte bör genomföras.

Den s. k. 78-regeln synes ge ett resultat som nära överensstämmer med det matematiskt korrekta, i varje fall vid krediter av den storlek som normalt förekommer i konsumentssammanhang. Regeln innebär å andra sidan att vissa räkneoperationer måste utföras i varje enskilt fall och kan härigenom synas stå i strid med intresset av nödvändig enkelhet. Principen bakom metoden är dock relativt enkel, och regeln torde i praktiken inte behöva medföra några tillämpningssvårigheter, om lämpliga avräkningstabeller finns att tillgå. Metoden har, såsom nämnts, anammats såväl i vissa amerikanska delstater som i engelsk rätt. I Norge har nyligen en offentlig utredning, Kredittkjøpsutvalget, föreslagit att regeln skall införas i norsk rätt (Kredittkjøp m.v., NOU 1977:12, § 10, s. 84 f.). Själva lagbestämmelsen föreslås dock få en utformning liknande den som kreditköpkommittén förordade för svensk del.

Vissa problem är emellertid förenade med användningen av 78-regeln. Till en början bör observeras, att regeln ger ett matematiskt helt tillfredsställande resultat endast om kreditkulden amorteras löpande med jämna tidsintervall och med lika stora belopp under hela kredittiden. Om däremot köparen under kredittiden exempelvis har medgivits anstånd under viss tid med erläggandet av en eller flera amorteringar ökar kreditgivarens räntekostnad. Skulle köparen senare vilja förtidsbetala återstoden av sin kreditkund kommer reduktionen av kreditkostnaden, om 78-regeln tillämpas utan att hänsyn tas till uppskovet, att bli alltför stor.

Det med 78-regeln förknippade problem som här berörts har inte uppmärksamrats i kreditköpkommitténs betänkande. Mot bakgrund härav har genom utskottets försorg en utredning gjorts med syfte bl. a. att ge en antydning om frekvensen av betalningsanstånd och förtidsbetalningar inom avbetalningshandeln. Utredningsarbetet i denna del har gjorts i samarbete med Sveriges köpmannaförbund och Handels utredningsinstitut. Kompletterande synpunkter på bl. a. 78-regeln har inhämtats från Finansieringsföretagens förening och Motorbranschens riksförbund. Vidare har närmare uppgifter om innehållet i amerikansk och engelsk rätt i förevarande hänseende inhämtats.

Den verkställda utredningen om betalningsanstånd och förtidsbetalning inom detaljhandeln innebär sammanfattningsvis följande. Inom de branscher undersökningen omfattat (möbel, radio/TV, foto, järn) tillämpar 2/3 av företagen avbetalning. Resterande företags kreditförsäljning sker enbart via

kontokort. I 3/4 av fallen diskonteras kontrakten. Inledande amorteringsanslånd är sällsynta; 84 % av företagen uppger att den första amorteringen erlåggs månaden efter köpet. Rätt i kontrakt till en eller flera amorteringsfria månader medges av 30 % av företagen. Kontraktsavvikelser (förlängning av kredittid, betalningsuppskov o. d.) förekommer i inte obetydligt omfattning. T. ex. uppges tillfälliga betalningsuppskov förekomma i 34 % av företagen. Av dessa företag har 28 % uppgivit att uppskoven förekommer "ibland" eller "ganska ofta". Vid betalningsförskjutningar tas i mer än halva antalet fall någon extra räntekostnad inte ut av köparen. Finansieringsföretagen synes dock genomgående debitera köparen ränta för förlängningstiden och, i förekommande fall, expeditionsavgift. Frivilliga förtidsbetalningar förekommer i de flesta företag, dock relativt sällan i varje företag. Endast 15 % av företagen har nämnt att förtidsbetalningar förekommer mer än en gång i månaden. 96 % av företagen uppger sig restituera räntan vid frivillig förtidsbetalning. Vid förtidsbetalningar i samband med återtagande synes ränterestitution vara mindre vanlig.

Motorbranschens riksförbund har i yttrande till lagutskottet anfört att frivilliga förtidsbetalningar inom bilavbetalningshandeln torde förekomma i ca 10 % av avbetalningsfallen. Enligt förbundet kan det väntas att procentandelen förtidsbetalningar ökar. Till följd av de särskilda restriktioner som gäller för bilhandeln är betalningsanslånd under kredittiden eller andra oregelbundenheter sällan förekommande.

I fråga om innehållet i amerikansk och engelsk rätt får utskottet hänvisa till de redogörelser i detta hänseende som lämnats i betänkandet (s. 129 f. och 142 f.). Vad beträffar amerikansk rätt kan härutöver nämnas att lagstiftningen innehåller detaljerade bestämmelser bl. a. om vilka avgifter köparen skall erlægga till säljaren med anledning av betalningsdröjsmål. Vad gäller den engelska lagstiftningen bör nämnas att bestämmelserna i Consumer Credit Act om avräkning på kreditkostnaden vid förtidsbetalning (Sections 94-97) väntas träda i kraft först 1978 när detaljerade tillämpningsbestämmelser beräknas föreligga. Det kan tilläggas, att den engelska lagens förarbeten innehåller exempel på hur avräkningen bör tillgå i skilda fall av "oregelbunden" amorteringar.

Av den verkställda utredningen framgår att det förekommer ett inte oväsentligt antal fall av avbetalningsköp vid vilka amorteringarna sker oregelbundet. Som utskottet tidigare berört ger 78-regeln inte ett matematiskt helt tillfredsställande resultat i sådana fall. Uppenbart är att ju större oregelbundenheterna är desto mindre användbar är 78-regeln. Med hänsyn till det anförda anser utskottet att en bestämmelse om avräkning mellan köpare och kreditgivare i varje fall inte kan bygga uteslutande på 78-regeln.

Ett annat problem med 78-regeln hänför sig till den lagtekniska utformningen av bestämmelsen. I den mån 78-regeln skall vara utgångspunkt vid avräkning enligt 13 § konsumentkreditlagen skulle det i och för sig ligga nära

till hands att antingen själva formeln eller formeln uttryckt i ord togs in i lagtexten. Enligt utskottets mening framstår det som mindre tillfredsställande att formeln förs in i lagtexten, helst som stadgandet i sådant fall knappast skulle bli särskilt lättförståeligt. Vad därefter angår det senare alternativet har utskottet inte funnit det vara möjligt att ge formeln en språklig utformning som samtidigt uppfyller kraven på önskvärd exakthet och begriplighet. Av det föregående framgår vidare att 78-regeln inte kan tillämpas direkt vid alla fall av förtidsbetalning. Väljer man att ta in 78-regeln som huvudregel i lagtexten skulle det därför bli nödvändigt att i lagen införa kompletterande bestämmelser avseende sådana fall av förtidsbetalning där 78-regeln ej är omedelbart tillämpbar. Lagtexten skulle härigenom komma att tyngas avsevärt.

Sammanfattningsvis anser utskottet att ett avräkningsförfarande grundat på 78-regeln i allmänhet ger mera tillfredsställande resultat än avbetalningsköplagens regler men att inte heller införandet av 78-regeln är invändningsfritt.

På grund av de redovisade övervägandena föreslog utskottet i lagrådsremissen att avräkningsregeln i 13 § första stycket första punkten konsumentkreditlagen skulle – helt i anslutning till kommitténs förslag – innehålla en bestämmelse av innebörd att vid förtidsbetalning enligt 12 § vid beräkning av kreditgivarens fordran den obetalda delen av kreditfordringen skulle minskas med den del av kreditkostnaden som hänför sig till den ej utnyttjade kredittiden. I remissen framhöll utskottet bl. a. att förslaget gav visst utrymme för tillämpning av skilda beräkningsmetoder men att 78-regeln i allmänhet var att föredra. Det fick ankomma på konsumentverket att i samarbete med näringslivets organisationer ge råd och vägledning för bestämmelsens tillämpning, lämpligen i form av avräkningstabeller grundade på 78-regeln och andra anvisningar.

Lagrådets majoritet anför i sitt yttrande (bilaga 3) till utskottet att den inte har något att erinra mot att lagtexten utformas på ett sätt som tillåter en bättre anpassning av avräkningen till den verkliga räntekostnaden än som följer av den i propositionen föreslagna schablonregeln. Lagrådsmajoriteten har inte heller något att erinra mot att man härvid i lagtexten endast upptager en allmänt hållen bestämmelse om beräkning av reduktionen och att det överlämnas till konsumentverket att i samarbete med näringslivets organisationer utforma närmare anvisningar om bestämmelsens tillämpning. Enligt lagrådets mening bör det dock av lagtexten tydligare framgå att avsikten således är att tillämpningen i huvudsak skall grundas på anvisningar av detta slag. Det föreligger enligt lagrådets uppfattning eljest risk att den föreslagna lagtexten läses så att reduktion av kreditkostnaden alltid skall ske på grundval av en beräkning av den verkliga räntekostnaden. Det nu angivna syftet torde enligt lagrådsmajoritetens mening uppnås om man i lagtexten anger att kreditfordringen skall minskas med den del av kreditkostnaden som enligt beräkningsgrunder, som står i överensstämmelse med god sed på markna-

den, är att hänföra till den ej utnyttjade kredittiden. Lagrådet erinrar om att en sådan hänvisning till god sed på marknaden har upptagits i bestämmelsen i 8 § om kontantinsats och även där innebär att närmare anvisningar för marknaden skall utfärdas av konsumentverket efter samråd med näringslivets organisationer.

En ledamot av lagrådet är kritisk mot den av utskottet föreslagna avräkningsbestämmelsen. Huvudkritiken mot regeln riktas mot det förhållandet att själva avräkningsmetoden inte direkt anges i lagen. I yttrandet anføres bl. a. att det är ett intresse av största vikt – inte minst när det gäller ett civilrättsligt förhållande, där fråga är om avtalsparts betalningsskyldighet mot motparten i avtalet – att avräkningsregeln, om den ej upptagits i avtalet, utan svårighet kan utläsas av lagtexten; man bör alltså helst inte vara nödsakad att söka efter den i lagförarbeten eller vara hänvisad till administrativa avgöranden. I syfte att tillgodose å ena sidan parternas önskemål att på egen hand kunna skaffa sig kännedom om vad som gäller, å andra sidan det intresse i fråga om reduktionsregelns innehåll som utskottet haft för ögonen föreslår denna ledamot av lagrådet att lagen som huvudregel bör ha en bestämmelse, där avräkningsmetoden enkelt och klart framgår, t. ex. propositionens metod. Bestämmelsen skulle emellertid kompletteras av en regel, som medger att denna metod frångås och ersätts med ett annat beräknings sätt under förutsättning, att innebörden därav klart framgår redan av det mellan parterna träffade kreditavtalet och att beräkningsmetoden i fråga godkänts av konsumentverket.

Utskottet delar i och för sig uppfattningen om det principiellt olämpliga i att det i civilrättslig lagstiftning införs bestämmelser, vars direkta innebörd inte framgår av lagtexten. Mot den av lagrådsminoriteten föreslagna lösningen kan emellertid invändas bl. a. att det ter sig mindre tillfredsställande att som huvudregel för avräkningsförfarandet uppställa en bestämmelse som kan antas bli tillämplad endast i undantagsfall. Det kan nämligen enligt utskottets mening förutses att parterna vid flertalet kreditköp tar in den föreslagna kompletteringsregeln i avtalet. Som utskottet närmare utvecklat i det föregående har utskottet inte funnit någon annan utväg vara möjlig än den som anvisats i lagrådsremissen. Olägenheterna med den av utskottet föreslagna ordningen synes vara relativt obetydliga. Som utskottet framhöll i lagrådsremissen torde man kunna räkna med att konsumentverkets råd och anvisningar med tiden kommer att ge stadga åt tillämpningen av avräkningsregeln. Det kan också antas att kreditköpskontrakt i allmänhet kommer att innehålla bestämmelser om hur avräkningen skall gå till.

Utskottet vidhåller således den i lagrådsremissen uttalade uppfattningen beträffande utformningen av avräkningsregeln. Bestämmelsen bör emellertid ges den lydelse som lagrådets majoritet förordar.

Som berörts i lagrådsremissen ger lagrummet visst utrymme för tillämpning av skilda beräkningsmetoder som kan leda till sinsemellan olika resultat. Mot bakgrund av de allmänna krav utskottet ansett att man bör uppställa på en avräkningsmetod av ifrågavarande slag kan av de ovan diskuterade

metoderna endast 78-regeln anses helt tillfredsställande. En metod som baserar sig på avräkning av den verkliga räntekostnaden ger naturligtvis ett matematiskt exakt resultat men är komplicerad och svår att tillämpa i praktiken. Utskottet anser därför att av de två metoderna 78-regeln i allmänhet torde vara att föredra i konsumentkreditsammanhang. Utskottet vill dock understryka att utskottet självfallet inte har något att invända mot att parterna i konkreta fall tillämpar den jämfört med 78-regeln något besvärligare men samtidigt korrektare räntemetoden. Genom lagtextens utformning finns det vidare utrymme för att i sådana fall då 78-regeln inte ger ett fullt tillfredsställande resultat – t. ex. vid mycket oregelbundna amorteringar – också använda andra beräkningssätt.

Vad nu har anförts innebär att det finns behov av råd och vägledning för tillämpningen i det praktiska affärlivet av den föreslagna avräkningsregeln. Det får ankomma på konsumentverket i dess egenskap av tillsynsmyndighet enligt lagen att i samarbete med berörda näringslivsorganisationer tillgodose detta behov. Lämpligen sker det genom att man bl. a. utarbetar avräkningsstabeller grundade på 78-regeln och andra anvisningar.

Utskottet vill i detta sammanhang slutligen erinra om att konsumentkreditlagens bestämmelser är tvingande endast på det sättet, att avtal inte får träffas som innebär inskränkning av köparens förmåner enligt lagen. Det finns alltså inte något hinder mot att man t. ex. för vissa branscher, där önskemålet om enklare avräkningsregler är särskilt stort, utformar avtalsformulär som innehåller mera schablonartade avräkningsregler, under förutsättning att de förmåner som tillkommer köparen enligt avtalet är bättre än eller lika goda som de förmåner han har enligt lagen.

Utskottets ställningstagande beträffande avräkning vid förtidsbetalning innebär att yrkandena i motionen 1578, såvitt nu är i fråga, och 1594 tillgodoses i allt väsentligt.

Om en köpare i annat fall än när säljaren yrkat att återfå en vara vill förtidsbetala sin skuld gäller enligt 6 § tredje stycket avbetalningsköplagen att den avbetalningspost som närmast förfaller till betalning i sin helhet skall tillgodoräknas säljaren. Regeln är föranledd av önskemålet att förhindra att köparen får en alltför förmånlig avräkning om han förtidsbetalar skulden strax innan en amortering förfaller till betalning. Enligt utskottets uppfattning bör en regel med motsvarande innebörd införas i konsumentkreditlagen. Mot införandet av en sådan bestämmelse kan möjligen invändas att regeln i visst fall kan leda till obilligt resultat för konsumenten. Om nämligen konsumenten utverkat anstånd med betalningen av köpesumman eller en del därav till en viss tidpunkt och sedan infriar hela skulden före förfallodagen skulle en konsekvens av regeln bli att ingen reduktion av kreditkostnaden sker. Enligt utskottets uppfattning saknar dock fallet praktisk betydelse eftersom i en sådan situation räntan för krediten i allmänhet torde debiteras först när skulden betalas. Det blir med andra ord aldrig aktuellt att kreditgivaren avkräver köparen ränta för längre tid än den under vilken kredit

åtnjutits. I 13 § första stycket konsumentkreditlagen bör alltså införas en regel enligt vilken, om förtidsbetalning sker på annan tid än i avtalet bestämd förfallodag, den ej utnyttjade kredittiden skall räknas från första förfallodagen efter betalningen.

Såsom utskottet tidigare anfört skall en regel om att kreditgivaren under vissa angivna förutsättningar alltid äger rätt tillgodoräkna sig kostnaden för uppläggning av kredit införas i 13 § konsumentkreditlagen. Enligt utskottets mening bör denna avräkning kunna tillgå så som kreditköpkommittén redovisat i betänkandet (s. 229).

I detta sammanhang vill utskottet också något beröra en fråga om s. k. kassarabatter. Det torde som framhålls i propositionen inte vara ovanligt att en säljare anger ett visst pris för en vara eller annan nytthet men regelmässigt lämnar rabatt på priset om kontant betalning erläggs inom viss kortare tid. Exempel härpå utgör fakturaköp där köparen skall betala fakturapriset inom en angiven tidsrymd med rätt till avdrag för kassarabatt i fall betalning sker viss tid efter fakturans utställande. Enligt uttalanden av departementschefen (s. 87 f.) i anslutning till 2 § konsumentkreditlagen skall som kreditkostnad enligt lagen avses även vid kreditförvärv utebliven rabatt, som regelmässigt lämnas vid kontantaffärer. Detta innebär att kontantpriset som regel skall anses motsvara det rabatterade priset.

Vid behandlingen i lagrådet har fråga uppstått huruvida en köpare som betalar efter den för erhållande av kassarabatter bestämda tiden men före kredittidens utgång bör få tillgodonjuta reduktion även med del av rabattbeloppet. I likhet med två av lagrådets ledamöter anser utskottet att en sådan tillämpning i allmänhet torde få anses stå i strid med vad som är god sed på marknaden och därför inte bör ifrågakomma. Vid avräkning mellan parterna bör rabattbeloppet behandlas på samma sätt som en uppläggningskostnad.

Vad särskilt gäller de former av kreditköp vid vilka hela kreditfordringen förfaller till betalning på en gång, exempelvis fakturaköp med villkor om likvid inom en månad, vill utskottet erinra om att en konsekvens av det av utskottet ovan förordade tillägget till 13 § första stycket konsumentkreditlagen är att någon reduktion av rabattbeloppet inte kommer till stånd i sådana fall.

Återtaganderätt

Ett karakteristiskt drag för avbetalningsköpen är att säljaren förbehållit sig antingen rätten att återta godset, om köparen åsidosätter vad som åligger honom (återtagandeförbehåll), eller äganderätten till godset tills betalningen eller viss del därav erlagts (äganderätts- eller ägarförbehåll). I realiteten innebär förbehållen att godset står som säkerhet för att köparen fullgör sina förpliktelser. I avbetalningsköplagen ges utförliga bestämmelser om förutsättningarna för att säljaren skall få återta godset vid betalningsdröjsmål. Som allmän förutsättning gäller att köparen skall ha dröjt 14 dagar utöver förfallodagen att betala belopp, som uppgår till minst en tiondel av

avbetalningspriset, och att beloppet fortfarande utestår obetalt eller att köparens dröjsmål avser två eller flera poster som tillsammans utgör minst en tjugondel av avbetalningspriset eller också att dröjsmålet avser återstoden av säljarens fordran. Återtas godset skall avräkning ske mellan parterna. Köparen tillgodoräknas härvid värdet av godset när det återtas. Säljaren tillgodoräknas bl. a. förfallna men obetalda amorteringar samt övriga obetalda poster med viss reduktion (se härom föregående avsnitt). I den mån efter avräkning ett saldo uppstår till den ena partens nackdel skall mellanskillnaden erläggas till motparten. Om t. ex. godsets värde överstiger det värde som har tillgodoräknats säljaren får denne inte återta godset, innan han betalat överskottet till köparen.

I propositionens förslag till konsumentkreditlag har de s. k. äganderättsförbehållen utmönstrats i terminologiskt hänseende. Återtagandeförbehåll tillåts, men om sådant förbehåll används i fråga om vara, som med hänsyn till sin beskaffenhet eller sitt värde eller på grund av förhållandena på marknaden ej är lämpad som kreditsäkerhet, kan näringsidkaren i marknadsrättslig ordning förbjudas att framdeles använda förbehållet i liknande fall.

I överensstämmelse med vad som föreslagits gälla beträffande förfalloklau-suler skall enligt 15 § andra stycket förslaget till konsumentkreditlag såsom förutsättning för att kreditgivaren i det enskilda fallet skall få återta varan gälla att köparen sedan mer än en månad är i dröjsmål med att betala förfallen del av kreditfordringen som uppgår till mer än en tiondel av denna fordran. Förbehållet skall vidare ha gjorts av säljaren i samband med köpet för att trygga dennes rätt till betalning.

I *motionerna 1976/77:1578* och *1976/77:1595* yrkas i hithörande delar att – i konsekvens med vad som föreslagits i motionerna beträffande förutsättning-arna för att förfalloklausul skall få åberopas – rätten att återta varan skall inträda redan när den till betalning förfallna delen av kreditkulden uppgår till mer än en tjugondel av hela kulden.

Liksom departementschefen anser utskottet att användningen av förbehåll om återtaganderätt bör begränsas till att avse produkter som är lämpliga som säkerhetsobjekt samt att möjligheterna att åberopa sådana förbehåll i det enskilda fallet bör inskränkas på samma sätt som när det gäller rätten att åberopa förfalloklau-suler. Utskottet har i ett föregående avsnitt (s. 30) ställt sig bakom förslaget i propositionen att endast mera kvalificerade betalnings-dröjsmål bör få föranleda att en förfalloklausul görs gällande. Samtidigt har emellertid utskottet ansett att kravet på dröjsmålets omfattning bör sänkas när det är fråga om två eller flera obetalda poster. I enlighet med dessa ställningstaganden anser utskottet att också beträffande återtagandeförbehåll bör som förutsättning gälla att den förfallna men obetalda delen av kulden skall uppgå till mer än en tiondel av hela kreditfordringen. Ingår i det förfallna beloppet två eller flera poster bör dock återtaganderätt få åberopas även när den förfallna delen av kreditfordringen uppgår till mer än en tjugondel av hela kreditfordringen. Utskottet förordar därför att 15 § andra stycket konsument-

kreditlagen kompletteras med en bestämmelse av sådan innebörd. Bestämmelsen bör ges den lydelse lagrådet föreslår.

Utskottets ställningstagande innebär att motionärernas önskemål även i denna del blir delvis tillgodosedda.

I *motionen 1976/77:1578* föreslås vidare att möjlighet skall införas för kreditgivaren att återta varan även på den grunden att varans värde som kreditsäkerhet väsentligen försämrats till följd av åtgärder från köparens sida. Utskottet erinrar om att utskottet i ett tidigare avsnitt (s. 30) har avstyrkt bifall till ett yrkande från motionären som gick ut på att motsvarande omständigheter skulle kunna åberopas av kreditgivaren för att kräva betalning av återstående kreditskuld i förtid. I enlighet med vad utskottet anfört till grund för sitt ställningstagande i den frågan avstyrker utskottet bifall även till det nu aktuella yrkandet.

Avräknings- och kopplingsförbehåll

Kreditavtal kan ibland innehålla s. k. kopplingsförbehåll. Härmed avses att avtalsvillkor i två eller flera kreditavtal mellan samma parter kopplas samman på visst sätt. Kopplingen går ut på att kreditgivaren ges rätt att utnyttja säkerhet som ställts enligt ett av avtalen som säkerhet även för fullgörande av övriga avtal. Besläktade med kopplingsförbehållen är de s. k. avräkningsförbehållen. Dessa ger kreditgivaren rätt att bestämma på vilken av flera fordringar, som han kan ha på en kredittagare, en inbetalning från denne skall avräknas. Lagstiftaren har starkt begränsat möjligheten att åberopa kopplings- eller avräkningsförbehåll vid avbetalningsköp. Enligt de tvingande bestämmelserna i 8 § avbetalningsköplagen får nämligen sådana förbehåll förekomma vid avbetalningsköp endast i den mån förbehållen avser ersättning för reparation eller annan åtgärd med avseende på avbetalningsgodset. Köparens rätt till det på avbetalning köpta godset enligt ett i avbetalningskontraktet intaget kopplingsförbehåll kan sålunda göras beroende av att han ersätter säljaren för reparation av godset och säljaren får återta godset så länge köparen ej betalar reparationsfordringen. Vidare gäller enligt 4 § avbetalningsköplagen, att kreditgivarens fordran på reparationsersättning o. d. skall tillgodoräknas honom vid den avräkning mellan parterna som skall ske vid återtagande. Ett avräkningsförbehåll kan i praktiken sätta köparen i samma situation som följer av ett kopplingsförbehåll. Har nämligen köparen gjort avbetalningar på skulden enligt avbetalningskontraktet, men säljaren i stället avräknat det inbetalda beloppet från reparationssskulden, föreligger risk för att köparen råkar i dröjsmål med att erlægga de egentliga amorteringarna. En följd härav kan bli, att säljaren gör gällande sin återtaganderätt.

I fråga om andra kreditköp än avbetalningsköp samt beträffande fristående lån finns inga i lag stadgade begränsningar i rätten att göra gällande kopplings- och avräkningsförbehåll.

I propositionen föreslås att såväl avräknings- som kopplingsförbehåll skall

helt förbjudas i konsumentkreditsammanhang. Departementschefen erinrar om att tillåtligheten av sådana förbehåll kritiserats redan i samband med att vissa ändringar i avbetalningsköplagen gjordes 1953. Vad som till sist fällde utslaget till förmån för nu gällande regler var förhållandena inom avbetalningshandeln med motorfordon. Särskilt lades vikt vid hänsynen till kapitalsvaga näringsidkares intresse av att kunna få nödvändiga reparationer utförda på kredit. Enligt departementschefen talar nu övervägande skäl för att helt förbjuda koppling vid konsumentkreditköp. Även om förbehållen endast avser reparationsfordringar o. d. sägs de kunna medföra en avsevärd belastning för köparen och allvarligt försvaga dennes ställning gentemot säljaren/kreditgivaren. Ett kopplingsförbehåll kan, anføres det, föranleda köparen att utnyttja säljarens verkstad även i fall då det i realiteten skulle vara förmånligare för köparen om arbetet utfördes på annat håll. Departementschefen riktar även kritik mot förbehållen från sakrättsliga utgångspunkter. Vid utnyttjande av återtaganderätten behöver säljaren inte konkurrera med köparens övriga borgenärer. Det kan enligt vad som anføres i propositionen ifrågasättas varför just säljaren i motsats till andra företagare som sysslar med exempelvis bilreparationer skall ha en så speciellt gynnad ställning. Det torde f. ö. enligt departementschefens uppfattning endast undantagsvis komma att inträffa att en konsument vägras kredit enbart därför att koppling till återtaganderätt inte får ske. Om denna rätt får användas enbart till säkerställande av själva kreditköpsfordringen torde varken konsumenter eller kreditgivare komma att åsamkas nämnvärda olägenheter, anför departementschefen.

I *motionen 1976/77:1597* riktas kritik mot att möjligheten till kopplingsförbehåll beträffande bilreparationer föreslås bli borttagen. Motionärerna yrkar att den gällande bestämmelsen om kopplingsförbehåll i 8 § avbetalningsköplagen skall intas i konsumentkreditlagen. Motionärerna erinrar inledningsvis om den viktiga roll bilinnehavet spelar i många familjer och att en icke obetydlig del av hushållens disponibla inkomster används för personbilens drift och underhåll. Plötsliga reparationsbehov kan uppstå när medel saknas till reparationer. I motionen anføres att avbetalningsköp är vanligast beträffande begagnade bilar. Av naturliga skäl uppkommer reparationsbehovet främst i fråga om sådana fordon. Kopplingsrätten utgör enligt motionärerna ett snabbt, billigt och seriöst kreditgivningsalternativ med god säkerhet. De kan inte finna att man kunnat ge belägg för missbruk eller negativa effekter av förbehållen. Regeringsförslaget innebär i stället risker för att ekonomiskt svaga konsumentgrupper kan undandras kreditmöjlighet för ekonomiskt eller trafiksäkerhetsmässigt betingade reparationsarbeten, avslutar motionärerna.

Liknande synpunkter har inför utskottet utvecklats av företrädare för Motorbranschens riksförbund.

Utskottet vill för sin del instämma i motionärernas uppfattning att det är angeläget att kapitalsvaga bilägare kan erhålla kredit för erforderliga fordons-

reparationer. Det kan inte helt uteslutas att fordonsägarnas kreditmöjligheter ökar om kopplingsförbehåll får tas in i reparationsavtal. Avbetalningsköplagens regler i förevarande hänseende torde därför inte sakna ekonomisk betydelse. Utskottet vill också framhålla att det är tvivelaktigt om kopplingsförbehållen i deras nu tillåtna form verkligen kan medföra en så avsevärd belastning för köparen som påstås i propositionen. Icke desto mindre anser utskottet att övervägande skäl talar för att kopplingsförbehåll helt bör förbjudas i konsumentkreditförhållanden. Utskottet delar departementschefens uppfattning att det bara i rena undantagsfall kommer att inträffa att en köpare vägras reparationskredit enbart på den grunden att en koppling till återtaganderätt inte får ske. Säljaren är ju ingalunda betagen möjligheten att kräva annan form av säkerhet för reparationsfordringen eller att utöva sin retentionsrätt i fordonet. En annan sak är att säljaren får antas ha ett intresse av att goda relationer upprätthålls mellan honom och köparen och därför ofta torde vara obenägen att kräva säkerhet. I likhet med departementschefen anser utskottet vidare att det kan ifrågasättas varför just säljaren i motsats till andra företag som sysslar med bilreparationer skall gynnas i en situation när sambandet mellan försäljning och reparation framstår som lösligt, t. ex. därför att lång tid förflutit från försäljningen. Utskottet vill även understryka att det från mera principiella utgångspunkter framstår som mindre tillfredsställande att säljaren har möjlighet att i påtryckningssyfte utnyttja rätten att återta gods när betalning för reparationer ej erlagts. Liknande synpunkter kan anföras till stöd för ett förbud mot avräkningsförbehåll.

Sammanfattningsvis anser utskottet alltså att möjlighet att återropa kopplings- och avräkningsförbehåll inte bör finnas i något fall. Utskottet har ingen invändning mot det sätt varpå förbudet utformats i 14 och 15 §§ förslaget till konsumentkreditlag och tillstyrker därför propositionen i förevarande del. Det anförda innebär att utskottet avstyrker bifall till motionen 1597.

Restskulden

Såsom redan påpekats i flera sammanhang skall, när en vara återtas, parternas inbördes förhållande regleras genom ett avräkningsförfarande, enligt vilket köparen tillgodräknas värdet av varan vid återtagandetidpunkten och säljaren den obetalda delen av kreditfordringen efter viss reduktion samt ränta och vissa kostnader. Regeln återfinns i 17 § förslaget till konsumentkreditlag. Om köparen vid avräkningen tillgodoräknas ett större belopp än säljaren får varan enligt 18 § första stycket återtas endast om mellanskillnaden betalas till köparen. Dessa regler överensstämmer i huvudsak med innehållet i gällande rätt (4 § och 5 § 1 st. avbetalningsköplagen). Om godsets värde är mindre än vad säljaren har att fordra får denne f. n. inte utkräva mer än det överskjutande beloppet (5 § 2 st.). I 18 § andra stycket konsumentkreditlagen föreslås nu en regel införd, enligt vilken säljaren aldrig får kräva ut mellanskillnaden (restskulden) vid konsumentkreditköp.

Utformningen av sistnämnda bestämmelse kritiseras i *motionen 1976/77:1596*. Motionärerna yrkar att riksdagen skall avslå 18 § andra stycket i dess helhet. Som skäl för sin inställning anför de bl. a. att säljaren ofta kan komma att drabbas av kännbar rättsförlust om han vid återtagande av varan inte får kräva ut restskulden av köparen, exempelvis en bilköpare som underlåtit att teckna eller vidmakthålla en vagnskadeförsäkring och vars bil fått omfattande skador. Det borde enligt motionärerna strida mot det allmänna rättsmedvetandet att köparen i dessa fall kan undgå betalningsskyldighet och därigenom göra en vinst på säljarens bekostnad.

Företrädare för Motorbranschens riksförbund (MRF) har inför utskottet gett uttryck för liknande synpunkter. Enligt MRF bör lagstiftaren anamma en regel som föreslogs av kreditköpkommittén och som innebar att kreditgivaren inte skulle få kräva ut skillnaden i annat fall än då varan på grund av köparens åtgärder utsatts för onormal värdeminskning. Kreditgivaren skulle i sådana fall inte få kräva ut mer än vad som hänförde sig till den onormala värdeminskningen. MRF har framhållit bl. a. att det just inom bilbranschen inte är något problem att fastställa vad som skall anses utgöra "onormal" värdeminskning, eftersom branschorganisationen utger en priskatalog angående begagnade bilar, vilken innehåller detaljerade och tillförlitliga uppgifter. Enligt MRF:s uppfattning skulle en regel med den i propositionen föreslagna innebörden främst drabba småföretagen bland säljarna.

Som närmare utvecklas av departementschefen i propositionen (s. 133 och 134) talar flera skäl för att i konsumentkreditlagen bör tas in en regel om att kreditgivare inte får kräva ut en eventuell restskuld som uppkommer för köparen vid återtagande. Utskottet kan därför inte tillstyrka att – vilket närmast synes vara syftet med motionsyrkandet – nuvarande ordning beträffande reglering av restskuld skall bibehållas.

Enligt utskottets mening kan emellertid ett undantagslöst förbud för kreditgivaren att utkräva en restskuld te sig mindre tillfredsställande när köparen under kredittiden vanvårdat varan så att dess värde som säkerhet betydligt minskats. Som berörts ovan hade kreditköpkommittén föreslagit en undantagsregel enligt vilken restskulden skulle få krävas ut då en vara på grund av köparens vanvård eller liknande omständigheter utsatts för onormal värdeminskning. Säljaren skulle dock kunna kräva högst den del av restskulden som svarade mot värdeminskningen. Som departementschefen framhåller torde det sällan bli anledning att tillämpa en sådan undantagsregel. Värdet med regeln ligger emellertid enligt utskottets mening inte i det att den fyller ett stort praktiskt behov utan främst i det förhållandet att köparen inte skall bibringas den uppfattningen att han kan behandla varan hur som helst. Bestämmelsen har således betydelse främst på det psykologiska planet. Utskottet vill också framhålla att det måste anses stå i överensstämmelse med det allmänna rättsmedvetandet att en köpare som vanvårdar godset och dessutom inte sköter sina amorteringar får betala den restskuld som uppkommer till följd av att han inte fullgör sina åligganden.

Mot bakgrund av det anförda anser utskottet att bärande skäl finns för en sådan typ av undantagsregel som föreslagits av kommittén. Vad gäller den närmare utformningen av bestämmelsen vill utskottet erinra om att kommitténs förslag om att kreditgivaren i vanvårdsfallen endast skulle få kräva ut så mycket som svarade mot den onormala värdeminskningen var tillkommet mot bakgrund av det förhållandet, att det enligt kommittén kan förekomma att säljaren bevakar restskulden år efter år till dess att köparen vid något tillfälle innehar tillgångar som kan utmätas. En följd härav kan enligt kommittén bli att inkassokostnaderna och kraven på dröjsmålsränta kan uppgå till belopp som inte sällan är betydligt högre än den återstående delen av själva kreditfordringen (betänkandet s. 188). Enligt utskottets uppfattning bör man dock inte lägga kreditgivaren till last att han i första hand väljer att försöka få ut sin fordran hos köparen på annat sätt än genom att utnyttja sin återtaganderätt. Att kreditgivaren inte omedelbart begär att återfå det försålda måste i allmänhet framstå som en för köparen fördelaktigare ordning än den motsatta. Utskottet finner det även av andra skäl vara mindre tillfredsställande att ett belopp endast motsvarande den onormala värdeminskningen skulle få utkrävas. Bl. a. kan det vara svårt att avgöra hur stor del av en värdeminskning som kan betecknas som onormal. Den eftersträvade psykologiska effekten av en regel om rätt till återkrav vid vanvård skulle vidare försvagas.

På grund av det anförda föreslår utskottet att i 18 § andra stycket konsumentkreditlagen upptas en regel av innebörd att, om restskuld uppkommer till kreditgivarens förmån, denne skall få utkräva restskulden endast om varan utsatts för betydande värdeminskning genom vanvård från köparens sida. Med den av utskottet sålunda förordade jämkningen av kommitténs förslag torde några farhågor för att bestämmelsen skall försäkra tillämpningssvårigheter inte behöva hysas. Det får överlämnas åt rättspraxis att klargöra den närmare innebörden av uttrycket "betydande värdeminskning". Utskottet vill dock framhålla att den omständigheten att varan på grund av sin särskilda beskaffenhet minskat i värde snabbare än andra föremål av motsvarande slag självfallet inte bör berättiga kreditgivaren att kräva ut restskulden. Vad som åsyftas med bestämmelsen är endast fall då köparen på uppenbart sätt åsidosätter sin skyldighet att vårda det köpta godset.

Utskottets ställningstagande innebär att syftet med motionen 1596 delvis har tillgodosetts.

Handräckning för återtagande av avbetalningsgods

Handräckning är ett förenklat processuellt förfarande varigenom säljaren mot köparens vilja kan få tillbaka varan utan att först behöva vända sig till domstol. Regler om handräckning och verkställighet för återtagande av avbetalningsgods finns i 10–16 §§ avbetalningsköplagen. Ansökan om

handräckning görs hos kronofogdemyndigheten. Enligt 11 § första stycket får handräckning beviljas endast om det är uppenbart att kvalificerat dröjsmål med betalningen föreligger eller att köparen åsidosatt förpliktelse vars uppfyllande är av väsentlig betydelse för säljaren. Gång- och sängkläder, som är oundgängligen behövliga för köparen, hans make och oförsörjda barn, får enligt en bestämmelse i 11 § andra stycket inte i något fall återtas från köparen. Detta köparens skydd mot återtagande vid avbetalningsköp har en motsvarighet i 65 § utsökningslagen (1877:31 s. 1) enligt vilken viss egendom undantas från utmätning för fordringar i allmänhet. Det skydd som gäldenären har vid utmätning, s. k. beneficium, är emellertid av en helt annan och vidsträcktare omfattning än det skydd avbetalningsköplagen ger köparen. Sålunda undantas enligt 65 § första stycket andra punkten utsökningslagen bl. a. möbler, husgeråd och annan utrustning i den mån egendomen är nödvändig för ett hem och dess skötsel. Vid avgörande av huruvida viss egendom bör undantas från utmätning har utmätningssmannen att göra en skälighetsbedömning med beaktande även av omständigheterna i det särskilda fallet. Bestämmelsen gör det möjligt att undanta exempelvis elektriska hushållsmaskiner från utmätning. I praktiken förekommer att även TV-apparater inbegrips i gäldenärens beneficium. Att detta är mera omfattande vid utmätning än vid återtagande av avbetalningsgods innebär att den konsument som köpt t. ex. en hushållsmaskin på delbetalning utan säkerhet i godset eller enligt låneköpssystemet är i ett bättre läge än avbetalningsköparen för den händelse han inte lyckas fullfölja sitt kreditåtagande. Han har med andra ord möjlighet att få behålla maskinen i en situation, där avbetalningsköparen blir av med densamma. Regeln i 65 § utsökningslagen kompletteras av en bestämmelse i 67 § tredje stycket av innebörd att om viss egendom som avses i 65 § har sådant värde att den inte kan undantas enligt 65 §, utmätning får ske med förbehåll att gäldenären, efter egendomens försäljning, av den behållna köpeskillingen skall utfå visst belopp för att kunna anskaffa vad han behöver i den sålda egendomens ställe.

I 21 § tredje stycket förslaget till konsumentkreditlag stadgas att handräckning eller verkställighet av dom, varigenom köparen har förpliktats att lämna tillbaka vara som sålts med förbehåll om återtaganderätt, ej får beviljas beträffande vara som enligt 65 § utsökningslagen undantas från utmätning. Bestämmelsen innebär alltså, att konsumentkreditköparen likställs med andra kreditköpare när det gäller beneficieskyddet. Regeln i 67 § tredje stycket utsökningslagen blir dock ej tillämplig vid handräckning eller domsverkställighet för återtagande (prop. s. 187).

AB Electrolux har i en skrivelse till utskottet kritiserat lagförslaget i denna del. Enligt Electrolux kommer den föreslagna kopplingen av handräckningsreglerna till 65 § utsökningslagen att få allvarliga konsekvenser för både företagen och konsumenterna. Företag som säljer dammsugare, symaskiner, kylskåp och möbler kan enligt bolaget räkna med att återtagande praktiskt taget aldrig kan verkställas. De som säljer frysboxar och tvättmaskiner måste

räkna med att återtagande ofta kan vägras. Följden blir enligt bolaget antingen att företagen höjer sina priser för att säkra sig mot ökade kundförluster eller att kraven skärps på annan säkerhet vid kreditförsäljning. Bolaget hävdar att i bäge fallen i sista hand de kunder drabbas, för vilka avbetalningsköp är ett önskvärt alternativ. Electrolux menar också att förslaget kan få negativa återverkningar på sysselsättningen. Enligt bolaget synes det riktigast att hänvisningen till 65 § utsökningslagen utgår och att det i stället införs ett stadgande i 21 § konsumentkreditlagen av samma innebörd som bestämmelsen i 11 § andra stycket avbetalningsköplagen.

Utskottet hyser viss förståelse för att den föreslagna bestämmelsen i varje fall under en övergångstid kan komma att medföra problem för företagen i form av ökade förluster på kundfordringar m. m. Utvidgas beneficiarieskyddet på sätt som föreslås kommer egendom av den typ som i och för sig bedömts vara lämpad som kreditsäkerhet och därför får säljas med förbehåll om återtaganderätt likväl ofta ej att kunna återtas. Detta kan resultera i att näringsidkarnas intresse av att erbjuda kreditköp avtar med följd att möjligheten att utnyttja kreditköpsformen kan komma att minska för just de konsumenter vilka har störst behov av kredit. Icke desto mindre delar utskottet departementschefens uppfattning att beneficiereglerna i 65 § utsökningslagen bör göras tillämpliga även vid konsumentkreditköp. De skäl av social natur som talar för att undanta t. ex. möbler och köksutrustning från utmätning i den mån egendomen bedöms vara nödvändig för hemmets skötsel gör sig lika starkt gällande när utrustningen är köpt på avbetalning. I ett följande avsnitt behandlar utskottet frågan om när lagstiftningen om konsumentkredit skall träda i kraft. Utskottet vill emellertid redan nu förutskicka att utskottet kommer att föreslå en annan tidpunkt för ikraftträdandet än vad som angivits i propositionen. Genom att uppskjuta ikraftträdandet anser utskottet att möjlighet skapas för företagen att göra de förändringar i försäljningsrutiner o. d. som kan vara påkallade med anledning bl. a. av de ändrade förutsättningarna för att återtagande och handräckning skall kunna ske. Risken för att bestämmelsen i 21 § tredje stycket konsumentkreditlagen skall medföra bestående olägenheter för näringsidkarna torde enligt utskottets mening därigenom i stort sett vara undanröjd. Utskottet tillstyrker därför bifall till propositionen i denna del.

I 20 § förslaget till konsumentkreditlag finns vissa bestämmelser om allmänna förutsättningar för att handräckning skall få ske. Utskottet har ingen invändning mot innehållet i sak men föreslår att en smärre redaktionell ändring görs i lagtexten.

Ikraftträdande

I propositionen föreslås att konsumentkreditlagen skall träda i kraft den 1 januari 1978.

Det är självfallet angeläget att lagen kan träda i kraft så snart som möjligt.

Såsom departementschefen påpekar i propositionen (s. 148) bör emellertid beaktas att åtskilliga regler i lagen kräver betydande förarbete från berörda myndigheters och organisationers sida bl. a. i form av framtagande av riktlinjer, tabeller, kontraktsformulär samt andra anvisningar. Även enskilda näringsidkare behöver viss tid för att anpassa sin verksamhet till lagens föreskrifter. Den nödvändiga anpassningen bör enligt utskottets uppfattning kunna ske inom loppet av ett år från det att lagen antas av riksdagen. Propositionen kommer inte att kunna slutbehandlas av riksdagen förrän tidigast under slutet av november månad 1977. På grund av det anförda föreslår utskottet, att lagen sätts i kraft först den 1 januari 1979.

Utskottets förslag i denna del medför att motsvarande ändringar måste göras i övriga i propositionen upptagna lagförslag.

Informationsbehov m. m.

I motionen 1976/77:1577 betonas behovet av att konsumenter, näringsidkare och kreditgivare i samband med konsumentkreditlagens ikraftträdande erhåller tillräcklig information om lagens innebörd. Motionärerna påpekar att lagen enligt propositionen föreslås träda i kraft redan den 1 januari 1978 och att informationen därför måste sättas in med kraft redan i år. Motionen utmynnar i ett yrkande att riksdagen hos regeringen begär att konsumentverket ges ökade resurser med anledning av de vidgade arbetsuppgifter konsumentkreditlagen ålägger verket.

Näringsutskottet har i yttrande till lagutskottet såvitt gäller den fråga som behandlas i förevarande motion inledningsvis hänvisat till vad departementschefen anført om anslaget till konsumentverket i propositionen (s. 148). Näringsutskottet finner det angeläget att konsumentverket har resurser att på ett tillfredsställande sätt fullgöra även sina funktioner enligt konsumentkreditlagen. I yttrandet förutsätts att regeringen uppmärksammar detta behov och tar de initiativ som kan finnas påkallade. Näringsutskottet anser därför inte att riksdagen har skäl att rikta en sådan begäran till regeringen som motionärerna föreslår.

Lagutskottet vill för sin del framhålla att lagstiftningen om konsumentkredit innehåller flera nyheter av genomgripande betydelse för kreditköps-handeln i landet. I all synnerhet gäller detta beträffande reglerna om informationsskyldighet vid marknadsföring av kredit och om kontantinsats vid kreditköp. Utskottet vill starkt understryka att det är angeläget att konsumenter och kreditgivare utförligt informeras om innehållet i den nya lagstiftningen. Huvuddelen av informationsskyldigheten kommer att åvila konsumentverket. Verkets uppgifter till följd av konsumentkreditlagen är emellertid inte enbart informativa; verket har dessutom bl. a. att utfärda s. k. riktlinjer i olika hänseenden och att utforma avräkningstabeller att användas vid förtidsbetalning. Detta arbete måste i huvudsak utföras innan lagen träder i kraft den 1 januari 1979. Företrädare för konsumentverket har inför

utskottet framhållit att de stora krav som förevarande lagstiftning ställer på verket inte kan uppfyllas inom ramen för de anslag som verket tilldelats för innevarande budgetår, och att verket därför i sina anslagsäskanden för budgetåret 1978/79 begärt att anslaget skall ökas för att personalförstärkningar skall möjliggöras. Enligt utskottets mening bör riksdagens prövning av anslaget till konsumentverket för nästkommande budgetår inte föregripas. Utskottet förutsätter dock, i likhet med näringsutskottet, att regeringen uppmärksammar konsumentverkets eventuella behov av resursförstärkningar och tar de initiativ som kan finnas påkallade. Någon framställning i ärendet från riksdagen är inte erforderlig. Utskottet avstyrker därför bifall till motionen.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *trepartsförhållanden* att riksdagen med avslag på motionen 1976/77:1578 i denna del (yrkandena 1 och 3) antar 10 § i det genom propositionen 1976/77:123 framlagda förslaget till konsumentkreditlag,
2. beträffande *förfalloklausuler* att riksdagen *dels* avslår motionen 1976/77:1578 i denna del (yrkandet 2 delvis) i den mån yrkandet ej tillgodoses genom utskottets hemställan under detta moment i övrigt, *dels* med anledning av propositionen samt motionerna 1976/77:1578 i denna del (yrkandet 2 delvis) och 1976/77:1595 i denna del antar 12 § förslaget till konsumentkreditlag med följande som *utskottets förslag* betecknad lydelse:

Regeringens förslag

Utskottets förslag

12 §

Vid kreditköp har köparen alltid rätt att betala sin skuld till kreditgivaren i förtid.

Kreditgivaren får kräva betalning i förtid endast om han gjort förbehåll härom samt köparen sedan mer än en månad är i dröjsmål med att erlægga förfallen del av kreditfordringen som uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen.

Kreditgivaren får kräva betalning i förtid endast om han gjort förbehåll härom samt köparen sedan mer än en månad är i dröjsmål med att erlægga förfallen del av kreditfordringen som uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen *eller, om dröjsmålet avser två eller flera vid olika tidpunkter förfallna poster, till mer än en tjugondel av hela kreditfordringen.*

Andra stycket utgör ej hinder för bank eller annan kreditgivare att göra

*Regeringens förslag**Utskottets förslag*

gällande strängare förbehåll om betalning i förtid, om skyldighet därtill följer av annan författning.

3. beträffande *avräkningsförfarandet vid förtidsbetalning* att riksdagen med anledning av propositionen samt motionen 1976/77:1578 i denna del (yrkandet 2 delvis) och motionen 1976/77:1594 antar 13 § förslaget till konsumentkreditlag med följande som *utskottets förslag* betecknad lydelse:

*Regeringens förslag**Utskottets förslag*

13 §

Vid förtidsbetalning enligt 12 § skall vid beräkning av kreditgivarens fordran den obetalda delen av kreditfordringen minskas med *så stor del av kreditkostnaden som den ej utnyttjade kredittiden utgör i förhållande till den avtalade kredittiden. Kreditgivaren får dock alltid tillgodoräkna sig hela kostnaden för uppläggningskostnaden, om denna kostnad särskilt anges i avtalet och ej är oskälig.*

Vid förtidsbetalning enligt 12 § skall vid beräkning av kreditgivarens fordran den obetalda delen av kreditfordringen minskas med *den del av kreditkostnaden som enligt beräkningsgrunder, som står i överensstämmelse med god sed på marknaden, är att hänföra till den ej utnyttjade kredittiden. Om betalning sker på annan tid än i avtalet bestämd förfallodag skall den ej utnyttjade kredittiden räknas från första förfallodagen efter betalningen.*

Vid avräkning enligt första stycket får kreditgivaren tillgodoräkna sig hela kostnaden för uppläggning av krediten, om denna kostnad särskilt anges i avtalet och ej är oskälig.

4. beträffande *kopplingsförbehåll* att riksdagen avslår motionen 1976/77:1597,
5. beträffande *återtaganderätt* att riksdagen *dels* avslår motionen 1976/77:1578 i denna del (yrkandet 2 delvis) i den mån yrkandet ej tillgodoses genom utskottets hemställan under detta moment i övrigt, *dels* med anledning av propositionen samt motionen 1976/77:1578 i denna del (yrkandet 2 delvis) och motionen 1976/77:1595 i denna del antar 15 § förslaget till konsumentkreditlag med följande som *utskottets förslag* betecknad lydelse:

*Regeringens förslag**Utskottets förslag*

15 §

Med förbehåll om återtaganderätt avses avtalsvillkor som ger kreditgivaren möjlighet att återtaga varan, om köparen ej fullgör sin del av kreditköpsavtal.

Förbehåll om återtaganderätt får göras gällande endast under förutsättning att förbehållet har gjorts av säljaren i samband med köpet för att trygga säljarens rätt till betalning samt köparen sedan mer än en månad är i dröjsmål med att erlægga förfallen och ej preskriberad del av kreditfordringen som uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen.

Förbehåll om återtaganderätt får göras gällande endast under förutsättning att förbehållet har gjorts av säljaren i samband med köpet för att trygga säljarens rätt till betalning samt köparen sedan mer än en månad är i dröjsmål med att erlægga förfallen och ej preskriberad del av kreditfordringen som uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen *eller, om dröjsmålet avser två eller flera vid olika tidpunkter förfallna poster, till mer än en tjugondel av hela kreditfordringen.*

Använder näringsidkare förbehåll om återtaganderätt vid försäljning av vara, som med hänsyn till sin beskaffenhet eller sitt värde eller på grund av förhållandena på marknaden ej är lämpad som kreditsäkerhet, kan näringsidkaren förbjudas att framdeles i liknande fall använda sådant förbehåll. I fråga om förbud äger i övrigt bestämmelserna i lagen (1971:112) om förbud mot oskäligen avtalsvillkor motsvarande tillämpning.

6. beträffande *restskuld* att riksdagen med anledning av propositionen och motionen 1976/77:1596 antar 18 § förslaget till konsumentkreditlag med följande som *utskottets förslag* betecknad lydelse:

*Regeringens förslag**Utskottets förslag*

18 §

Om köparen vid avräkningen tillgodoräknas ett större belopp än kreditgivaren, får varan återtagas endast om kreditgivaren betalar mellanskillnaden till köparen eller, när varan värderats av utmätningsman, nedsätter mellanskillnaden hos denne.

Tillgodoräknas kreditgivaren ett större belopp än köparen, får kreditgivaren ej kräva ut mellanskillnaden (restskulden).

Tillgodoräknas kreditgivaren ett större belopp än köparen, får kreditgivaren ej kräva ut mellanskillnaden (restskulden) *i annat fall än då varan har utsatts för betydande värdeminskning genom att köparen vanvårdat varan.*

*Regeringens förslag**Utskottets förslag*

7. beträffande *handräckning* att riksdagen antar 20 § förslaget till konsumentkreditlag med följande som *utskottets förslag* betecknad lydelse:

*Regeringens förslag**Utskottets förslag*

20 §

Kreditgivaren får hos utmätningsman söka handräckning för varans återtagande, under förutsättning att om kreditköpet har upprättats en av parterna underskriven handling som innehåller förbehåll om återtaganderätt samt uppgift om kontantpriset, kreditbeloppet, kreditkostnaden, kredittiden, kreditfordringen och de tidpunkter när betalning skall erläggas.

Kreditgivaren får hos utmätningsman söka handräckning för varans återtagande, under förutsättning att rörande kreditköpet har upprättats en av parterna underskriven handling, som innehåller förbehåll om återtaganderätt samt uppgift om kontantpriset, kreditbeloppet, kreditkostnaden, kredittiden, kreditfordringen och de tidpunkter när betalning skall erläggas.

Ansökan om handräckning skall göras skriftligen samt innehålla uppgift om hur stor del av kreditfordringen som utestår obetald. Vid ansökningen skall fogas styrkt avskrift av den handling som anges i första stycket.

8. att riksdagen antar det genom propositionen framlagda förslaget till konsumentkreditlag i den mån det inte omfattas av utskottets hemställan ovan under 1–3 och 5–7 med den ändringen att lagens ikraftträdande bestämmes till den 1 januari 1979,
9. att riksdagen antar de genom propositionen framlagda förslagen till lag om ändring i lagen (1915:219) om avbetalningsköp och lag om ändring i brottsbalken med den ändringen att lagarnas ikraftträdande bestämmes till den 1 januari 1979,
10. att riksdagen antar det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i konsumentköplagen (1973:877) med följande som *utskottets förslag* betecknad lydelse:

*Regeringens förslag**Utskottets förslag***Lag om ändring i konsumentköplagen (1973:877)**

Härigenom föreskrives att 15–17 §§ konsumentköplagen (1973:877) skall upphöra att gälla vid utgången av år 1977. Paragraferna skall dock fortfarande gälla i fråga om köp som har ingåtts dessförinnan.

Härigenom föreskrives att 15–17 §§ konsumentköplagen (1973:877) skall upphöra att gälla vid utgången av år 1978. Paragraferna skall dock fortfarande gälla i fråga om köp som har ingåtts dessförinnan.

11. beträffande *anslag till konsumentverket* att riksdagen avslår motionen 1976/77:1577.

Stockholm den 8 november 1977

På lagutskottets vägnar
IVAN SVANSTRÖM

Närvarande: Ivan Svanström (c), Lennart Andersson (s), Inger Lindquist (m), Stig Olsson (s), Martin Olsson (c), Elvy Nilsson (s), Arne Andersson i Gamleby (s), Åke Gillström (s), Ingemar Konradsson (s), Marianne Karlsson (c), Owe Andréasson (s), Stina Andersson (c), Anne-Marie Gustafsson (c), Joakim Ollén (m) och Margot Håkansson (fp).

Särskilt yttrande

av Inger Lindquist (m) och Joakim Ollén (m)

Som framhållits i utskottets betänkande medför den nu framlagda lagstiftningen värdefulla förbättringar för konsumenterna. Vi har emellertid ansett det angeläget att peka på vissa svagheter som vidlåder denna typ av konsumentskyddande lagstiftning.

1. Konsumentkreditlagen liksom annan konsumenträttslig lagstiftning syftar till att gentemot näringsidkare stärka konsumenternas ställning. Det är emellertid inte alldeles enkelt att i alla sammanhang klarlägga vilka nya regleringar av förhållandet mellan konsument och näringsidkare som är i konsumenternas intresse och vilka som bara skapar ett omotiverat krångel eller ökade kostnader och olägenheter för konsumenten. I den i betänkandet behandlade propositionen finns exempel på dessa svårigheter.

Således innehåller propositionen förslag till mycket långtgående informationsplikt beträffande de verkliga kostnader som en konsument kommer att belastas av om han beviljas en kredit. I informationsplikten har också generellt innefattats de krediter som bankinrättningar ger åt konsumenterna.

Utskottet har i full enighet inskränkt denna bankernas informationsplikt något. Det kan emellertid ifrågasättas om bankkrediter, vilka ju är av en annan karaktär än de krediter som ges i samband med avbetalningsköp, över huvud taget borde ha blivit föremål för någon reglering. Något dokumenterat konsumentintresse av en sådan reglering har inte förelagts utskottet. Det förtjänar vidare att framhållas att den nya regleringen kommer att medföra ökade kostnader som ytterst får bäras av konsumenterna.

Även frågan om tillåtlighet av avräknings- och kopplingsförbehåll belyser svårigheten att bedöma vad som ytterst är i konsumentens intresse. Principiella skäl kan anföras för ett förbud mot kopplingsförbehåll men samtidigt torde det stå klart att vissa konsumenter kommer att gå miste om den möjlighet till kredit för reparationskostnader som nu står dem till buds. Det som i sammanhanget är särskilt betänkligt är att kopplingsförbudet hårdast kommer att drabba just de grupper som är betalningssvagast. För många kan t. ex. en plötslig kostnad för en bilreparation förrycka den ekonomiska planeringen. I dagens kärva ekonomiska läge kan det vara svårt att utverka anstånd med betalningen och få fram godtagbar säkerhet. Det nya förbudet kan få till följd att en reparatör i större utsträckning än hittills använder sig av sin rätt att i avbidan på betalning vägra att lämna ut bilen. Ur trafiksäkerhetssynpunkt kan förbudet medföra olägenheter genom att nödvändiga reparationer kan komma att eftersättas. Några praktiska olägenheter av det nuvarande regelsystemet har inte påvisats utan invändningarna har rört sig på det teoretiska planet. Det kan därför starkt ifrågasättas om intresset att skydda konsumenterna har tillgodosetts vid utformningen av de nya reglerna på denna punkt.

Även ett tredje exempel är av intresse i detta sammanhang. Den beneficierregel som gäller enligt den nuvarande avbetalningsköplagen ersätts i den nya lagen av en bestämmelse som hänvisar till beneficieregeln i utsokningslagen. Denna förändring medför att ett stort antal varor som för närvarande säljs på avbetalning i praktiken inte kommer att kunna säljas på det viset i framtiden. Visserligen får återtagandeförbehåll göras beträffande alla varor som kan anses vara kreditvärdiga. Då återtagandeförbehållet emellertid inte kan göras gällande i de fall beneficie-reglerna i utsokningslagen blir tillämpliga är konsekvensen av den nya regleringen att ett stort antal varor sannolikt inte kommer att kunna köpas på avbetalning. Detta är så mycket allvarligare som det här rör varor som är ytterst vanliga avbetalningsobjekt t. ex. dammsugare, symaskiner och vissa möbler. De effekter i olika avseenden som de nya reglerna kan få för de enskilda konsumenterna och för berörda företag befarar vi kan bli kända.

Avsikten med de angivna tre exemplen har varit att peka på svårigheterna att i konsumentlagstiftningen avgöra vad som verkligen ligger i konsumentens intresse. Det finns generellt en fara i att förändringar belastar konsumenterna på ett sätt som inte uppvägs av någon motsvarande nytta för dem. Det som vid första anblicken kan te sig som en förbättring ur kon-

summentens synpunkt kan vid närmare eftertanke visa sig medföra betydande kostnader eller andra besvärande olägenheter för konsumenten. Avvägningen av konsumentintressena är således ytterst grannliga och måste ske med största noggrannhet och utan förutfattade meningar. I det fortsatta konsumenträttsliga arbetet bör detta förhållande bli föremål för uppmärksamhet.

2. I förslaget till konsumentkreditlag stadgas att kreditgivare icke får mottaga av köparen ingången växelförbindelse beträffande fordran på grund av kreditköpet. Även i övrigt anges förbud mot användandet av vissa fordringsbevis i de affärsmässiga förhållanden som regleras av lagen. Dessa bestämmelser av rent civilrättslig karaktär sanktioneras med en straffbestämelse som innebär att den som uppsåtligen bryter mot bestämmelserna kan dömas till böter. Det kan från allmän lagstiftningssynpunkt inte anses tillfredsställande att på det sätt som här har skett sammanblanda civilrättslig reglering med rent straffrättsliga sanktioner.

3. Vid granskningen i lagrådet har beträffande utformningen av 13 § en ledamot framhållit den stora vikten av att lagtext som rör civilrättsliga förhållanden utformas på ett sådant sätt att en regel utan svårighet kan utläsas av lagtexten och att man helst inte bör vara nödsakad att söka efter den i lagförarbeten eller vara hänvisad till administrativa myndigheters avgöranden, vilkas rättsliga valör är oviss och vilka måhända kan bli föremål för ändringar på ett svåröverblickbart sätt. Vi vill allvarligt understryka vikten av vad sålunda framhållits, och vi förutsätter att sådana synpunkter beaktas vid den framtida konsumentlagstiftningen.

Näringsutskottets yttrande

1976/77:2 y

med anledning av propositionen 1976/77:123 med förslag till konsumentkreditlag m. m. jämte motion

Till lagutskottet

Lagutskottet har enligt beslut den 19 april 1977 berett näringsutskottet tillfälle att, såvitt avser frågor inom näringsutskottets beredningsområde, yttra sig över propositionen 1976/77:123 med förslag till konsumentkreditlag m. m. jämte motioner.

Näringsutskottet får med anledning härav anföra följande.

I den föreslagna konsumentkreditlagen har – som lagrådet påpekar i sitt yttrande – marknadsrättsliga och civilrättsliga bestämmelser sammanförts. Näringsutskottet har granskat lagförslaget i de delar som inte är av civilrättslig natur.

Enligt utskottets mening innebär den föreslagna lagen i angivna delar en värdefull förstärkning av den nuvarande marknadsrättsliga lagstiftningen till konsumenternas skydd. Den anknyter särskilt till marknadsföringslagen. Utskottet noterar att lagrådet i sitt yttrande och justitieministern vid anmälan av detta berör systemet med av konsumentverket utfärdade riktlinjer för marknadsföring. Deras uttalanden tycks innebära att rättsläget härvidlag, som har varit föremål för åtskillig diskussion, nu i väsentliga hänsenden är klarlagt.

Utskottet har ingen erinran mot angivna delar av förslaget till konsumentkreditlag. Det av lagrådet påtalade problemet att en bestämmelse som avsetts ha uteslutande marknadsrättslig karaktär kan komma att tillmätas även civilrättslig betydelse har utskottet från sin utgångspunkt inte anledning att gå in på.

De motioner som har föranletts av propositionen avser med ett undantag endast civilrättsliga frågor och ger inte näringsutskottet anledning till yttrande. Undantaget är motionen 1976/77:1577 av herr Blomkvist m. fl. (s). Där hemställs att riksdagen hos regeringen skall begära initiativ till att konsumentverket ges ökade resurser i samband med de vidgade arbetsuppgifter som konsumentkreditlagen ålägger verket.

Konsumentkreditlagen skall enligt regeringens förslag träda i kraft den 1 januari 1978. I princip är det alltså först då som den medför nya uppgifter för konsumentverket. I propositionen anförs (s. 198) att det här i viss mån är fråga om arbetsuppgifter som följer av gällande instruktion för verket och som har ingått bland förutsättningarna för dess organisatoriska upp-

byggnad och anslagstilldelning. Emellertid kan det, säger justitieministern efter samråd med handelsministern, inte uteslutas att verket kan komma att behöva en viss resursförstärkning för att kunna möta de krav som den nya lagstiftningen ställer. På ärendets nuvarande stadium anses dock inte någon bestämd ställning kunna tas när det gäller resursbehovet hos konsumentverket. Denna fråga får, konstaterar föredraganden, prövas i anslutning till de årliga anslagsfrågorna.

Utskottet vill med anledning av motionen hänvisa till detta uttalande i propositionen. Det är självfallet angeläget att konsumentverket har resurser att på ett tillfredsställande sätt fullgöra även sina funktioner enligt konsumentkreditlagen. Det får emellertid förutsättas att regeringen uppmärksammar detta behov och tar de initiativ som kan befinnas påkallade. Utskottet anser därför inte att riksdagen har skäl att rikta en sådan begäran till regeringen som motionärerna föreslår.

Stockholm den 5 maj 1977

På näringsutskottets vägnar
INGVAR SVANBERG

Närvarande: herrar Svanberg (s), Bengtsson i Landskrona (s), Blomkvist (s), Andersson i Örebro (fp), Wååg (s), Petersson i Ronneby (c), Högström (s), Siegbahn (m), Häll (s), Olsson i Järvsö (c) och Wästberg i Stockholm (fp).

Lagutskottet

Lagrådsremiss med förslag till ändring i det i propositionen 1976/77:123 framlagda förslaget till konsumentkreditlag

Inledning

I propositionen 1976/77:123 läggs fram förslag till en konsumentkreditlag. Syftet med lagen är att stärka konsumenternas ställning i kreditsammanhang. Lagen ersätter inom konsumentområdet avbetalningsköplagen samt bestämmelserna i 15–17 §§ konsumentköplagen om kreditköp.

Konsumentkreditlagen innehåller till en början regler om information i kreditsammanhang. Reglerna innebär att näringsidkare vid annonsering, skyltning och liknande marknadsföring beträffande kredit skall lämna information om bl. a. den effektiva räntan för krediten. Motsvarande information skall lämnas innan avtal om kredit sluts.

Lagen innehåller också bestämmelser om kontantinsats vid kreditköp. Huvudregeln är att säljaren skall ta ut kontantinsats i enlighet med god sed på marknaden. Kontantinsatsen skall motsvara minst 20 procent av varans kontantpris, om ej särskilda förhållanden föranleder annat.

Genom den nya lagen inskränks möjligheterna för den som har sålt en vara på kredit att ta tillbaka varan vid bristande betalning från köparens sida. Förbehåll om återtaganderätt får inte användas beträffande vara som med hänsyn till sin beskaffenhet eller sitt värde eller på grund av förhållandena på marknaden inte är lämpad som kreditsäkerhet.

Såväl reglerna om information som bestämmelserna om kontantinsats och återtaganderätt anknyts till det näringsrättsliga systemet i marknadsföringslagen resp. avtalsvillkorslagen. Det betyder att närmare riktlinjer för tillämpningen av dessa regler skall utformas av konsumentverket, i första hand efter förhandlingar mellan verket och berörda näringslivsorganisationer. På det sättet kan en anpassning nås till de särskilda förhållandena inom olika branscher m. m. I sista hand ankommer det på marknadsdomstolen att genom åläggande eller förbud bestämma reglernas närmare innehåll.

Vid sidan om de bestämmelser som nu behandlats innehåller konsumentkreditlagen också regler om köparens befogenheter mot annan kreditgivare än säljaren, förbud mot vissa fordringsbevis, förtidsbetalning och handräckning för återtagande av vara m. m. Vidare uppställs regler som begränsar kontohavares betalningsansvar gentemot kontoföretag i fall då belopp påförs kontot genom att kontokort används av obehörig.

Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 1978.

Utskottet ser med tillfredsställelse att förhållandena när det gäller konsumentkrediter nu görs till föremål för särskild lagstiftning. Enligt utskottets uppfattning innebär den föreslagna lagstiftningen en förbättring av konsu-

mentens ställning gentemot den som lämnar kredit. Även i övrigt tillgodose de i propositionen framlagda förslagen väl de krav som man från konsumenters och näringsidkares sida kan ställa på en lagstiftning på detta område. Utskottet godtar därför den föreslagna lagstiftningen i allt väsentligt. I det följande kommer utskottet att med anledning bl. a. av vissa motionsyrkanden föreslå ändringar i regeringens förslag på några punkter.

Förfalloklausuler

Vid avbetalningsköp har köparen enligt 6 § avbetalningsköplagen rätt att betala hela sin återstående skuld på grund av köpet när han så önskar. Om förtidsbetalning sker skall ett i lagen reglerat avräkningsförfarande tillämpas som bl. a. innebär att köparen erhåller viss reduktion av sin kostnad för avbetalningskrediten. Någon motsvarande lagstadgad rätt att betala i förtid finns inte då varor eljest sålts på kredit eller köpet finansierats genom vanligt lån. I propositionen föreslås, att köparen vid alla kreditköp skall ha en i lag stadgad rätt att betala i förtid (12 § 1 st) och att därvid i förekommande fall få kreditkostnaden reducerad (13 §). Utskottet har ingen invändning häremot.

Förtida betalning kan bli aktuell också när säljaren åberopar en s. k. förfalloklausul i avtalet och utkräver betalning i förtid av köparen t. ex. på grund av att denne åsidosatt sina förpliktelser enligt kreditavtalet. I princip råder avtalsfrihet beträffande innehållet i förfalloklausuler. Vid avbetalningsköp gäller dock särskilda begränsningar i rätten att åberopa en förfalloklausul. Råkar köparen i betalningsdröjsmål få säljaren sålunda enligt 2 § första stycket avbetalningsköplagen inte på grund härav utkräva en post som annars inte förfallit, om inte köparens underlåtenhet att betala avser belopp som utestår obetalt minst fjorton dagar utöver förfalldagen. Vidare måste detta belopp uppgå till minst en tiondel av avbetalningspriset eller, om i beloppet ingår två eller flera poster, till minst en tjugondel av nämnda pris eller också utgöra återstoden av säljarens fordran. I 2 § andra stycket finns bestämmelser som ger köparen viss möjlighet att förhindra tillämpningen av en förfalloklausul, även om han råkat i sådant betalningsdröjsmål som nyss sagts. Vid förtidsbetalning på grund av att säljaren gör förfalloklausul gällande har köparen samma rätt till reduktion av sin återstående skuld som vid förtidsbetalning på eget initiativ. Det bör understrykas att avbetalningsköplagen inte innehåller några bestämmelser som begränsar säljarens möjlighet att åberopa förfalloklausul av annan anledning än köparens betalningsdröjsmål, t. ex. att köparen vanvårdar varan. Här råder alltså principiellt avtalsfrihet.

Kreditköpkommittén föreslog, att förfalloklausuler skulle få åberopas vid betalningsdröjsmål endast under förutsättning att köparen i mer än en månad dröjt med att erlägga förfallet belopp som uppgick till mer än en tiondel av hela kreditfordringen (summan av kreditbeloppet och kreditkostnaden). Vid kreditköp, som var förenat med återtaganderätt för kreditgivaren, borde enligt kommittén förfalloklausul vidare få göras gällande för den händelse

köparen överlåtitt varan eller i strid med parternas avtal fört varan ur landet under sådana omständigheter att kreditgivarens rätt kunde äventyras.

I propositionen föreslås att konsumentkreditlagen i huvudsaklig överensstämmelse med kommittéförslaget skall innehålla en bestämmelse som medger återopande av förfalloklausul vid betalningsdröjsmål (12 § 2 st). Däremot innehåller propositionen ingen motsvarighet till kommitténs förslag att en förfalloklausul skall få göras gällande även när kreditgivarens säkerhetsrätt äventyras.

Frågan om förfalloklausul vid betalningsdröjsmål tas upp i motionerna 1976/77:1578 och 1976/77:1595. I båda motionerna yrkas, såvitt nu är i fråga, att en förfalloklausul skall få återopas redan när den till betalning förfallna delen av skulden uppgår till mer än en tjugondel av hela kreditfordringen. I motionerna yrkas vidare att bestämmelsen i 15 § andra stycket om förutsättningarna för återtagande av vara skall ändras på motsvarande sätt. Sistnämnda fråga behandlar utskottet i ett senare avsnitt.

I motionsmotiveringarna erinras om att kreditköpkommitténs förslag beträffande förfalloklausul var kopplat till en bestämmelse om en maximal kredittid på 24 månader, men att denna bestämmelse bortfallit i propositionen med anledning av remisskritik mot bestämmelsen. Vid utformandet av propositionens förslag har enligt motionärerna förbisetts att det förelåg ett nära samband mellan tiondels-regeln och 24-månaderskravet. De anser att följderna av denna ändring av kommitténs förslag inte blir rimliga. Vid kredittider på 36, 48 och 60 månader kommer kreditgivarens krav på betalning att kunna framställas först efter 4, 5 resp. 6 månader. Härigenom kan olika olägenheter uppkomma, hävdar motionärerna. De hänvisar också till att kreditgivaren till följd av den föreslagna bestämmelsen i 18 § andra stycket om förbud för kreditgivaren att i samband med avräkning utkräva restskuld av köparen får en än mer försämrad ställning. Sammantagna måste dessa bestämmelser enligt motionärerna leda till ökade kreditkostnader för konsumenterna.

Liknande synpunkter har inför utskottet framförts av företrädare för Finansieringsföretagens förening.

Utskottet delar den i propositionen framförda uppfattningen att konsumentkreditlagen uttömmande bör ange de fall då kreditgivaren får återopa förfalloklausul. I likhet med departementschefen anser utskottet ett sådant fall vara då köparen gjort sig skyldig till mera kvalificerat betalningsdröjsmål. Beträffande de krav som bör ställas på betalningsdröjsmålets omfattning vill utskottet framhålla att ett genomförande av motionsförslagen på denna punkt i praktiken skulle innebära en försämring för konsumenten vid alla typer av avbetalningsköp i jämförelse med gällande rätt. Enligt utskottets mening bör – som föreslagits i propositionen – huvudregeln vara att förfalloklausul får återopas endast om köparen sedan mer än en månad underlåtit att betala en förfallen del av kreditfordringen som motsvarar mer än en tiondel av hela kreditfordringen.

En undantagslös regel med denna innebörd kan emellertid medföra vissa svårigheter när det gäller långa kredittider. Från Finansieringsföretagens förenings sida har man införd utskottet hävdad att tendensen, särskilt när det gäller dyrare konsumtionsvaror, går i riktning mot längre kredittider, vilket i regel innebär att varje delbetalning blir förhållandevis liten. Det kan enligt föreningen leda till obilliga resultat för kreditgivarna om de vid fall av upprepade dröjsmål inte får åberopa förfalloklausulen förrän dröjsmålet omfattar mer än en tiondel av kreditfordringen.

Det anförda leder utskottet till den uppfattningen att kravet på betalningsdröjsmålets omfattning i fråga om beloppet bör kunna sänkas när det är fråga om två eller flera obetalda poster. I anslutning härtill vill utskottet erinra om att – såsom framgår av det föregående – avbetalningsköplagen innehåller en kompletterande bestämmelse, enligt vilken förfalloklausul får göras gällande redan när den förfallna skulden uppgår till minst en tjugondel av avbetalningspriset (summan av kontantpris och kreditkostnad) under förutsättning att i det förfallna beloppet ingår två eller flera poster. Någon närmare motivering till att en motsvarande regel inte upptagits i den föreslagna konsumentkreditlagen finns inte i propositionen.

På grund av det anförda förordar utskottet att 12 § andra stycket konsumentkreditlagen kompletteras med en bestämmelse av innebörd att förfalloklausul får göras gällande redan när det förfallna beloppet uppgår till mer än en tjugondel av kreditfordringen, om i det förfallna beloppet ingår två eller flera poster.

I motionen 1976/77:1578, såvitt nu är i fråga, tas också upp spörsmålet om förfalloklausul när säkerhetsrätt äventyras. Motionären yrkar att en förfalloklausul skall kunna åberopas även när köparen vidtagit sådan åtgärd att varans värde som kreditsäkerhet väsentligen försämrats. Som skäl för yrkandet anförts att kreditgivaren under långa tider ej har möjlighet att kräva förtidsbetalning och att härigenom risken ökas för att avbetalningsgodset vanvårdas eller utsätts för onödig värdeförstöring under kredittiden med följd att kreditgivarens säkerhet försämras.

Utskottet vill för sin del framhålla att motionärens farhågor bör ses mot bakgrund av det i propositionen föreslagna villkoret för rätt att kräva förtidsbetalning. Med den av utskottet ovan föreslagna utvidgningen av kreditgivarens möjligheter att få betalt vid upprepad betalningsförsummelse torde emellertid avsaknaden av en sådan bestämmelse som föreslås i motionen inte behöva leda till rättsförlust för kreditgivaren. Utskottet vill härtill lägga att den i motionen föreslagna regeln förmodligen inte skulle få någon större praktisk betydelse. Såsom påpekas i propositionen (s. 119) torde det, så länge köparen fullgör sin betalningsskyldighet, i regel bero på en tillfällighet om köparen får veta att varan t. ex. vanvårdats eller förts ur landet. Enligt utskottets mening saknas alltså skäl för att medge kreditgivaren rätt att kräva förtidsbetalning så länge köparen fullgör sina betalningar.

Avräkningsförfarandet vid förtidsbetalning

Såsom framgått i föregående avsnitt skall enligt avbetalningsköplagen vid förtidsbetalning av en vara ett visst avräkningsförfarande tillämpas parterna emellan (3, 4 och 6 §§ avbetalningsköplagen). Förfarandet innebär bl. a. att köparen erhåller viss reduktion av sin kostnad för avbetalningskrediten. Närmare bestämt reduceras avbetalningsskulden genom att säljaren tillgodoräknas endast så stor del av de vid avräkningstillfället ej förfallna posterna som godsets kontantpris utgör i förhållande till avbetalningspriset. Enligt denna metod tas ej hänsyn till längden av den återstående kredittiden på annat sätt än att vid avbetalningsköp antalet ej förfallna poster minskar under kredittidens gång. Inte heller tas hänsyn till det förhållandet att en relativt sett större del av kostnaden hänförs sig till kredittidens början (uppläggningskostnaden).

Beträffande den hittills tillämpade avräkningsmetoden anförde kreditköpkommittén (betänkandet s. 200) att metoden ansetts uppfylla ett nödvändigt krav på enkelhet och lättillgänglighet men att det var uppenbart att den inte syftade till en matematiskt korrekt reduktion. Enligt betänkandet hade bl. a. finansieringsföretagen hävdat att en mera genomarbetad metod borde införas. Kommittén ansåg att varje konsumentkredit i princip borde bära sin egen kostnad. Regler som kunde leda till att kostnaden övervältrades på andra konsumenter borde alltså undvikas. Kommittén föreslog med hänsyn härtill bl. a. att kreditgivaren alltid, oavsett när kreditförhållandet avbryts, skulle få tillgodoräkna sig uppläggningskostnaden för krediten under förutsättning att denna kostnad fanns angiven i avtalet och inte var att bedöma som oskälig.

Vad sedan gällde själva reduceringstekniken ansåg kommittén att hänsyn skulle tas till kredittidens längd. Detta var enligt kommittén närmast en logisk konsekvens av att kreditkostnaden alltid skulle anges såsom en effektiv ränta, vilket bl. a. innebar att man skulle beakta att kreditbeloppet minskade under den löpande kredittiden. Liksom då det gällde den effektiva räntan ansåg kommittén det varken nödvändigt eller lämpligt att meddela närmare tekniska anvisningar om hur reduceringsbeloppet skulle beräknas. Kommittén föreslog att, vid beräkning av kreditgivarens fordran i samband med förtidsbetalning, från den obetalda delen av skuldbeloppet skulle avräknas den del av kreditkostnaden som hänförde sig till den inte utnyttjade kredittiden. Bestämmelsen föreslogs gälla såväl när köparen ville betala i förtid som när kreditgivaren hade rätt till förtidsbetalning. Den skulle tillämpas även vid den uppgörelse som kommer till stånd mellan parterna när återtagandecrätt görs gällande. Genom samråd mellan tillsynsmyndigheten och berörda näringsidkarorganisationer borde ändamålsenliga avräkningsmetoder kunna utvecklas. Kommittén ansåg det helt uteslutet att man skulle kunna finna en praktiskt tillämpbar metod som gav fullständig matematisk rättvisa. Enligt kommittén fanns det dock formler som gav godtagbara

resultat. En relativt enkel sådan ansåg kommittén vara den s. k. 78-regeln, som bl. a. tillämpas i några amerikanska delstater och – i något modifierad form – i Storbritannien. Vid avräkning enligt 78-regeln proportionaliseras kreditkostnaden direkt på det vid varje tidpunkt faktiskt utestående kreditbeloppet. Formeln ser ut som följer (betänkandet s. 139).

$$R = \frac{t(t+1)}{n(n+1)} \cdot C$$

där

R = reduktionen av kreditkostnaden

t = återstående antalet amorteringar vid tidpunkten för förskottsbetalningen

n = ursprungligt antal amorteringar

C = kreditkostnaden

Kommitténs förslag lämnades utan erinran av praktisk taget samtliga remissinstanser. Riksskatteverket (RSV) fann dock avräkningsreglerna mycket komplicerade. RSV påpekade att en betydligt enklare metod under lång tid har använts vid avräkning enligt avbetalningsköplagen samt att det var önskvärt att metoden var så enkel att den kunde hanteras av parterna själva. Detta kunde i allmänhet knappast bli fallet med kommitténs metod. RSV förordade därför att avbetalningsköplagens avräkningsregler skulle komma till användning även i fortsättningen.

I propositionen föreslås i enlighet med kommitténs förslag att kreditgivaren skall vid avräkningen få tillgodoräkna sig uppläggningskostnaden i den mån kostnaden har angetts i avtalet och inte är oskälig.

Beträffande metoden för reduktion av återstående del av kreditkostnaden anser departementschefen de av kommittén föreslagna reglerna förutsätta alltför komplicerade beräkningar för att uppfylla kravet på nödvändig enkelhet. Han förordar i stället att en schablonmetod införs som i huvudsak ansluter sig till principen bakom motsvarande regler i avbetalningsköplagen. Enligt propositionens förslag skall den obetalda delen av kreditfordringen minskas med så stor del av kreditkostnaden som den ej utnyttjade kredittiden utgör i förhållande till den avtalade kredittiden. Någon närmare motivering till varför man valt att föreslå en ny avräkningsmetod i stället för att överföra avbetalningsköplagens regel till konsumentkreditlagen lämnas inte i propositionen.

I motionen 1976/77:1578 yrkas, såvitt nu är i fråga, att den av kommittén berörda s. k. 78-regeln införs i stället för den i propositionen föreslagna bestämmelsen. Motionären framhåller bl. a. att avräkningen bör ske under hänsynstagande inte bara till den tid krediten utnyttjas utan också till kreditens storlek vid varje tillfälle. Enligt motionären leder regeringsförslaget i många fall till att den del av kreditkostnaden som vid avräkningen

tillgodoräknas köparen blir orimligt stor jämfört med den kreditkostnad som enligt avtalet rätteligen skall falla på den tid köparen utnyttjat krediten. Motionären hävdar att enkla räknexempel ger vid handen att – om propositionsförslaget antas – köparen genom att lösa en kredit i förtid kan göra betydande förtjänster, om han utnyttjar alternativet kreditköp i stället för att t. ex. ta ett banklån. En följd härav är att kostnaden övervältras på de konsumenter som utnyttjar kredittiden fullt ut.

Liknande synpunkter har inför utskottet framförts av företrädare för Finansieringsföretagens förening och Motorbranschens riksförbund.

Likartade tankegångar framförs också i motionen 1976/77:1594. Motionärerna anser det vara av avgörande betydelse att avräkningsregeln ges en så rättvis utformning som möjligt. De praktiska problem som uppkommer av en svårare men mer rättvis modell kan enligt motionärernas uppfattning lösas genom att särskilda "avräkningstabeller" utarbetas av konsumentverket och företrädare för berörda delar av näringslivet. Motionen, som enligt utskottets uppfattning får anses innefatta ett förordande av att 78-regeln införs som avräkningsmetod, utmynnar i ett yrkande om att riksdagen beslutar att avräkningstabeller skall utformas.

Utskottet kan helt ansluta sig till förslaget att kreditgivaren alltid skall tillgodoräknas kostnaden för uppläggningskostnaden av kredit under förutsättning att denna kostnad angetts i avtalet och inte är oskälig. I likhet med vad som föreslagits i propositionen anser utskottet att en regel härom skall införas i 13 § konsumentkreditlagen.

Vad härefter gäller metoden för reduktion av återstående del av kreditkostnaden vill utskottet framhålla att valet av metod inte saknar betydelse ur ekonomisk synvinkel. Av utskottet gjorda beräkningar ger nämligen vid handen, att storleken av det belopp varmed kreditkostnaden i en given situation skall reduceras kan variera avsevärt beroende på om avbetalningsköplagens bestämmelser, propositionsförslaget eller den i motionerna förordade 78-regeln används.

Den riktiga utgångspunkten vid val av metod måste enligt utskottets uppfattning vara att varje konsumentkredit i princip skall bära sin egen kostnad. Regler som kan leda till att kostnaden övervältras på andra konsumenter bör alltså undvikas. Viktigt är också att avräkningsreglerna i förhållandet mellan parterna ger så rättvisa resultat som möjligt. En annan omständighet som enligt utskottets mening måste beaktas i sammanhanget är att reglerna bör ges en sådan utformning att de utan svårigheter kan tillämpas vid uppgörelse mellan parterna själva och vid handräckningsförfarande för återtagande av varan.

Såväl avbetalningsköplagens regler som propositionens förslag tillgodoser i huvudsak kravet på enkelhet men är mindre tillfredsställande i andra avseenden. De förstnämnda reglerna tar inte tillräcklig hänsyn till relationen mellan utnyttjad och icke utnyttjad kredittid. Enligt förslaget i propositionen skall hänsyn inte tas till förhållandet mellan amorterat och icke amorterat

belopp. Dessa relationer är uppenbarligen av betydelse om man vill bestämma den på varje tid belöpande räntekostnaden. Varken bestämmelserna i avbetalningsköplagen eller den i propositionen föreslagna avräkningsmetoden kan därför anses fullt tillgodose intresset av största möjliga rättvisa mellan parterna. Vid en jämförelse mellan dessa två metoder kan man emellertid konstatera att avbetalningsköplagens metod ger ett betydligt mer rättvisande resultat än den i propositionen föreslagna avräkningsmetoden. Med hänsyn härtill och då den föreslagna metoden i andra hänseenden inte innebär några fördelar jämfört med gällande regler i avbetalningsköplagen anser utskottet att i varje fall propositionens förslag inte bör genomföras.

Den s. k. 78-regeln synes ge ett resultat som nära överensstämmer med det matematiskt korrekta men förutsätter å andra sidan komplicerade beräkningar och kan härigenom synas stå i strid med intresset av nödvändig enkelhet.

Principen bakom metoden är dock relativt enkel, och regeln torde i praktiken inte behöva medföra några tillämpningssvårigheter, om lämpliga avräkningstabeller finns att tillgå. Metoden har, såsom nämnts, anammats såväl i vissa amerikanska delstater som i engelsk rätt. I Norge har nyligen en offentlig utredning, Kreditkjøpsutvalget, föreslagit att regeln skall införas i norsk rätt (Kreditkjøp m.v., NOU 1977:12, § 10, s. 84 f.). Själva lagbestämelsen föreslås dock få en utformning liknande den som kreditköpkommittén förordade för svensk del.

Vissa problem är emellertid förenade med användningen av 78-regeln. Till en början bör observeras att regeln ger fullt rättvisande resultat endast om kreditskulden amorteras löpande med jämna tidsintervall och med lika stora belopp under hela kredittiden. Om däremot köparen exempelvis under kredittiden har medgivits anstånd under viss tid med erläggandet av en eller flera amorteringar ökar kreditgivarens räntekostnad. Skulle köparen senare vilja förtidsbetala återstoden av sin kreditskuld kommer reduktionen av kreditkostnaden, om 78-regeln tillämpas utan att hänsyn tas till uppskovet, att bli alltför stor.

Det med 78-regeln förknippade problem som här berörts har inte uppmärksamrats i kreditköpkommitténs betänkande. Mot bakgrund härav har genom utskottets försorg en utredning gjorts med syfte bl. a. att ge en antydning om frekvensen av betalningsanstånd och förtidsbetalningar inom avbetalningshandeln. Utredningsarbetet i denna del har gjorts i samarbete med Sveriges köpmannaförbund och Handelsns utredningsinstitut. Kompletterande synpunkter på bl. a. 78-regeln har inhämtats från Finansieringsföretagens förening och Motorbranschens riksförbund. Vidare har närmare uppgifter om innehållet i amerikansk och engelsk rätt i förevarande hänseende inhämtats.

Den verkställande utredningen om betalningsanstånd och förtidsbetalning inom detaljhandeln innebär sammanfattningsvis följande. Inom de branscher undersökningen omfattat (möbel, radio/TV, foto, järn) tillämpar 2/3 av

företagen avbetalning. Resterande företags kreditförsäljning sker enbart via kontokort. I 3/4 av fallen diskonteras kontrakten. Inledande amorteringsanslånd är sällsynta; 84 % av företagen uppger att den första amorteringen erläggs månaden efter köpet. Rätt i kontrakt till en eller flera amorteringsfria månader medges av 30 % av företagen. Kontraktsavvikelser (förlängning av kredittid, betalningsuppskov o. d.) förekommer i inte obetydlig omfattning. T. ex. uppges tillfälliga betalningsuppskov förekomma i 34 % av företagen. Av dessa företag har 28 % uppgett att uppskoven förekommer "ibland" eller "ganska ofta". Vid betalningsförskjutningar tas i mer än halva antalet fall någon extra räntekostnad inte ut av köparen. Finansieringsföretagen synes dock genomgående debitera köparen ränta för förlängningstiden och, i förekommande fall, expeditionsavgift. Frivilliga förtidsbetalningar förekommer i de flesta företag, dock relativt sällan i varje företag. Endast 15 % av företagen har nämnt att förtidsbetalningar förekommer mer än en gång i månaden. 96 % av företagen uppger sig restituera räntan vid frivillig förtidsbetalning. Vid förtidsbetalningar i samband med återtagande synes ränterestitution vara mindre vanlig.

Motorbranschens riksförbund har i yttrande till lagutskottet anfört att frivilliga förtidsbetalningar inom bilavbetalningshandeln torde förekomma i ca 10 % av avbetalningsfallen. Enligt förbundet kan det väntas att procentandelen förtidsbetalningar ökar. Till följd av de särskilda restriktioner som gäller för bilhandeln är betalningsanslånd under kredittiden eller andra oregelbundenheter sällan förekommande.

I fråga om innehållet i amerikansk och engelsk rätt får utskottet hänvisa till de redogörelser i detta hänseende som lämnats i betänkandet (s 129 f. och 142 f.). Vad beträffar amerikansk rätt kan härutöver nämnas att lagstiftningen innehåller detaljerade bestämmelser bl. a. om vilka avgifter köparen skall erlägga till säljaren med anledning av betalningsdröjsmål. Vad gäller den engelska lagstiftningen bör nämnas att bestämmelserna i *Consumer Credit Act* om avräkning på kreditkostnaden vid förtidsbetalning (Sections 94-97) väntas träda i kraft först år 1978 när detaljerade tillämpningsbestämmelser beräknas föreligga. Det kan tilläggas, att den engelska lagens förarbeten innehåller exempel på hur avräkningen bör tillgå i skilda fall av "oregelbundenhet" amorteringar.

Som framgår av den verkställda utredningen förekommer det ett inte oväsentligt antal fall av avbetalningsköp vid vilka amorteringarna sker oregelbundet. Som utskottet tidigare berört ger 78-regeln inte ett fullt rättvisande resultat i sådana fall. Uppenbart är att ju större oregelbundenheterna är desto mindre användbar är 78-regeln. Med hänsyn till det anförda anser utskottet att en bestämmelse om avräkning mellan köpare och kreditgivare i varje fall inte kan bygga uteslutande på 78-regeln.

Ett annat problem med 78-regeln hänför sig till den lagtekniska utformningen av bestämmelsen. I den mån 78-regeln skall vara utgångspunkt vid avräkning enligt 13 § konsumentkreditlagen skulle det i och för sig ligga nära

till hands att antingen själva formeln eller formeln uttryckt i ord togs in i lagtexten. Enligt utskottets mening framstår det som mindre tillfredsställande att formeln förs in i lagtexten, helst som stadgandet i sådant fall knappast skulle bli särskilt lättförståeligt. Vad därefter angår det senare alternativet har utskottet inte funnit det vara möjligt att ge formeln en språklig utformning som samtidigt uppfyller kraven på önskvärd exakthet och begriplighet. Av det föregående framgår vidare att 78-regeln inte kan tillämpas direkt vid alla fall av förtidsbetalning. Väljer man att ta in 78-regeln som huvudregel i lagtexten skulle det därför bli nödvändigt att i lagen införa kompletterande bestämmelser avseende sådana fall av förtidsbetalning där 78-regeln ej är omedelbart tillämpbar. Lagtexten skulle härigenom komma att tyngas avsevärt.

Sammanfattningsvis anser utskottet att ett avräkningsförfarande grundat på 78-regeln i allmänhet ger mera tillfredsställande resultat än avbetalningsköplagens regler men att inte heller införandet av 78-regeln är invändningsfritt.

Mot bakgrund av det anförda har utskottet till sist stannat för en lösning i linje med den som valdes av kreditköpkommittén och föreslår därför att 13 § konsumentkreditlagen skall innehålla en bestämmelse av innebörd att, vid beräkning av kreditgivarens fordran i samband med förtidsbetalning enligt 12 §, från den obetalda delen av kreditfordringen skall avräknas den del av kreditkostnaden som hänför sig till den ej utnyttjade kredittiden.

Bestämmelsen anger endast principen för hur avräkningsförfarandet mellan parterna skall gå till men innehåller inte några närmare anvisningar om vilken reduceringsmetod som skall användas. Lagrummet ger visst utrymme för tillämpning av skilda beräkningsmetoder som kan leda till sinsemellan olika resultat. Av de ovan diskuterade avräkningsmetoderna torde enligt utskottets mening endast 78-regeln stå i överensstämmelse med den i lagtexten angivna principen. En annan metod som uppfyller kravet på att ge ett rättvisande resultat är att den verkliga räntekostnaden läggs till grund för reduktionen. Sistnämnda metod är dock komplicerad och svår att tillämpa. Med hänsyn härtill anser utskottet att 78-regeln i allmänhet torde vara att föredra. Som utskottet tidigare berört förekommer emellertid fall då 78-regeln inte är direkt användbar om rättvisekravet skall tillgodoses. Genom lagtextens utformning finns det utrymme för att i sådana fall också andra beräkningssätt kan komma till användning, förutsatt att de överensstämmer med den i lagen angivna principen och ger ett rättvist resultat.

Vad nu har anförts innebär att det finns behov av råd och vägledning för tillämpningen i det praktiska affärlivet av den föreslagna avräkningsregeln. Det får ankomma på konsumentverket i dess egenskap av tillsynsmyndighet enligt lagen att i samarbete med berörda näringslivsorganisationer tillgodose detta behov. Lämpligen sker det genom att man bl. a. utarbetar avräkningsstabeller grundade på 78-regeln och andra anvisningar. Trots att det här inte rör sig om rättsligt bindande tillämpningsföreskrifter kan man enligt

utskottets mening räkna med att den avsedda vägledningen med tiden kommer att ge god stadga åt tillämpningen av avräkningsregeln.

Utskottet vill i detta sammanhang slutligen erinra om att konsumentkreditlagens bestämmelser är tvingande endast på det sättet, att avtal inte får träffas som innebär inskränkning av köparens förmåner enligt lagen. Det finns alltså inte något hinder mot att man t. ex. för vissa branscher, där önskemålet om enklare avräkningsregler är särskilt stort, utformar avtalsformulär som innehåller mera schablonartade avräkningsregler, under förutsättning att köparen inte härigenom sätts i en sämre ställning än lagen ger honom.

Om en köpare i annat fall än när säljaren yrkat att återfå en vara vill förtidsbetala sin skuld gäller enligt 6 § tredje stycket avbetalningsköplagen att den avbetalningspost, som närmast förfaller till betalning, i sin helhet skall tillgodoräknas säljaren. Regeln är föranledd av önskemålet att förhindra att köparen får en alltför förmånlig avräkning om han förtidsbetalar skulden strax innan en amortering förfaller till betalning. Enligt utskottets uppfattning bör en regel med motsvarande innebörd införas i konsumentkreditlagen. Mot införandet av en sådan bestämmelse kan möjligen invändas att regeln i visst fall kan leda till obilligt resultat för konsumenten. Om nämligen konsumenten utverkat anstånd med betalningen av köpesumman eller en del därav till en viss tidpunkt och sedan infriar hela skulden före förfallodagen skulle en konsekvens av regeln bli att ingen reduktion av kreditkostnaden sker. Enligt utskottets uppfattning saknar dock fallet praktisk betydelse eftersom i en sådan situation räntan för krediten i allmänhet torde debiteras först när skulden betalas. Det blir med andra ord aldrig aktuellt att kreditgivaren avkräver köparen ränta för längre tid än den under vilken kredit åtnjutits. I 13 § första stycket konsumentkreditlagen bör alltså införas en regel enligt vilken, om förtidsbetalning sker på annan tid än i avtalet bestämd förfallodag, den ej utnyttjade kredittiden skall räknas från första förfallodagen efter betalningen.

Såsom utskottet tidigare anfört skall en regel om att kreditgivaren under vissa angivna förutsättningar alltid äger rätt tillgodräkna sig kostnaden för uppläggning av kredit införas i 13 § konsumentkreditlagen. Enligt utskottets mening bör denna avräkning kunna tillgå så som kreditköpkommittén redovisat i betänkandet (s. 229).

Återtaganderätt

Ett karakteristiskt drag för avbetalningsköpen är att säljaren förbehållit sig antingen rätten att återta godset, om köparen åsidosätter vad som åligger honom (återtagandeförbehåll), eller äganderätten till godset tills betalningen eller viss del därav erlagts (äganderätts- eller ägarförbehåll). I realiteten innebär förbehållen att godset står som säkerhet för att köparen fullgör sina förpliktelser. I avbetalningsköplagen ges utförliga bestämmelser om förut-

sättningarna för att säljaren skall få återta godset vid betalningsdröjsmål. Som allmän förutsättning gäller att köparen skall ha dröjt 14 dagar utöver förfalldagen att betala belopp, som uppgår till minst en tiondel av avbetalningspriset, och att beloppet fortfarande utestår obetalt eller att köparens dröjsmål avser två eller flera poster som tillsammans utgör minst en tjugondel av avbetalningspriset eller också att dröjsmålet avser återstoden av säljarens fordran. Återtas godset skall avräkning ske mellan parterna. Köparen tillgodoräknas härvid värdet av godset när det återtas. Säljaren tillgodoräknas bl. a. förfallna men obetalda amorteringar samt övriga obetalda poster med viss reduktion (se härom föregående avsnitt). I den mån efter avräkning ett saldo uppstår till den ena partens nackdel skall mellanskillnaden erläggas till motparten. Om t. ex. godsets värde överstiger det värde som har tillgodoräknats säljaren får denne inte återta godset, innan han betalat överskottet till köparen.

I propositionens förslag till konsumentkreditlag har de s. k. äganderättsförbehållen utmönstrats i terminologiskt hänseende. Återtagandeförbehåll tillåts, men om sådant förbehåll används i fråga om vara, som med hänsyn till sin beskaffenhet eller sitt värde eller på grund av förhållandena på marknaden ej är lämpad som kreditsäkerhet, kan näringsidkaren i marknadsrättslig ordning förbjudas att framdeles använda förbehållet i liknande fall.

I överensstämmelse med vad som föreslagits gälla beträffande förfalloklau-suler skall enligt 15 § andra stycket förslaget till konsumentkreditlag såsom förutsättning för att kreditgivaren i det enskilda fallet skall få göra gällande återtaganderätten gälla att köparen sedan mer än en månad är i dröjsmål med att betala förfallen del av kreditfordringen som uppgår till mer än en tiondel av denna fordran. Förbehållet skall vidare ha gjorts av säljaren i samband med köpet för att trygga dennes rätt till betalning.

I motionerna 1976/77:1578 och 1976/77:1595 yrkas, såvitt nu är i fråga, att – i konsekvens med vad som föreslagits i motionerna beträffande förutsätt-ningarna för att förfalloklausul skall få åberopas – rätten att återta varan skall inträda redan när den till betalning förfallna delen av kreditkulden uppgår till mer än en tjugondel av hela kulden.

Liksom departementschefen anser utskottet att användningen av förbehåll om återtaganderätt bör begränsas till att avse produkter som är lämpliga som säkerhetsobjekt samt att möjligheterna att åberopa sådana förbehåll i det enskilda fallet bör inskränkas på samma sätt som när det gäller rätten att åberopa förfalloklau-suler. Utskottet har i ett föregående avsnitt ställt sig bakom förslaget i propositionen att endast mera kvalificerade betalnings-dröjsmål bör få föranleda att en förfalloklausul görs gällande. Samtidigt har emellertid utskottet ansett att kravet på dröjsmålets omfattning bör sänkas när det är fråga om två eller flera obetalda poster. I enlighet med dessa ställningstaganden anser utskottet att också beträffande återtagandeförbehåll bör som förutsättning gälla att den förfallna men obetalda delen av kulden skall uppgå till mer än en tiondel av hela kreditfordringen. Ingår i det förfallna

beloppet två eller flera poster bör dock återtagandeförbehåll få återopas även när den förfallna delen av kreditfordringen uppgår till mer än en tjugondel av denna. Utskottet förordar därför att 15 § andra stycket konsumentkreditlagen kompletteras med en bestämmelse med sådan innebörd. I övrigt godtar utskottet den föreslagna utformningen av 15 §.

Restskulden

Såsom redan påpekats i flera sammanhang skall, när en vara återtas, parternas inbördes förhållande regleras genom ett avräkningsförfarande, enligt vilket köparen tillgodoräknas värdet av varan vid återtagandetidpunkten och säljaren den obetalda delen av kreditfordringen efter viss reduktion samt ränta och vissa kostnader. Regeln återfinns i 17 § förslaget till konsumentkreditlag. Om köparen vid avräkningen tillgodoräknas ett större belopp än säljaren får varan enligt 18 § första stycket återtas endast om mellanskillnaden betalas till köparen. Dessa regler överensstämmer i huvudsak med innehållet i gällande rätt (4 § och 5 § 1 st avbetalningsköplagen). Om godsets värde är mindre än vad säljaren har att fordra får denne f. n. inte utkräva mer än det överskjutande beloppet (5 § 2 st). I 18 § andra stycket konsumentkreditlagen föreslås nu en regel införd, enligt vilken säljaren aldrig får kräva ut mellanskillnaden (restskulden) vid konsumentkreditköp.

Utformningen av sistnämnda bestämmelse kritiseras i motionen 1976/77:1596. Motionärerna yrkar att riksdagen skall avslå 18 § andra stycket i dess helhet. Som skäl för sin inställning anför de bl. a. att säljaren ofta kan komma att drabbas av kännbar rättsförlust om han vid återtagande av varan inte får kräva ut restskulden av köparen, exempelvis en bilköpare som underlåtit att teckna eller vidmakthålla en vagnskadeförsäkring och vars bil fått omfattande skador. Det borde enligt motionärerna strida mot det allmänna rättsmedvetandet att köparen i dessa fall kan undgå betalningsskyldighet och därigenom göra en vinst på säljarens bekostnad.

Företrädare för Motorbranschens riksförbund (MRF) har inför utskottet gett uttryck för liknande synpunkter. Enligt MRF bör lagstiftaren anamma en regel som föreslogs av kreditköpkommittén och som innebar att kreditgivaren inte skulle få kräva ut skillnaden i annat fall än då varan på grund av köparens åtgärder utsatts för onormal värdeminskning. Kreditgivaren skulle i sådana fall inte få kräva ut mer än vad som hänförde sig till den onormala värdeminskningen. MRF har framhållit bl. a. att det just inom bilbranschen inte är något problem att fastställa vad som skall anses utgöra "onormal" värdeminskning, eftersom branschorganisationen utger en priskatalog angående begagnade bilar, vilken innehåller detaljerade och tillförlitliga uppgifter. Enligt MRF:s uppfattning skulle en regel med den i propositionen föreslagna innebörden främst drabba småföretagen bland säljarna.

Som närmare utvecklas av departementschefen i propositionen (s. 133 och 134) talar flera skäl för att i konsumentkreditlagen bör tas in en regel om att

kreditgivare inte får kräva ut en eventuell restskuld som uppkommer för köparen vid återtagande. Utskottet kan därför inte tillstyrka att – vilket närmast synes vara syftet med motionsyrkandet – nuvarande ordning beträffande reglering av restskuld skall bibehållas.

Enligt utskottets mening kan emellertid ett undantagslöst förbud för kreditgivaren att utkräva en restskuld te sig mindre tillfredsställande när köparen under kredittiden vanvårdat varan så att därigenom dess värde som säkerhet betydligt minskats. Som berörts ovan hade kreditköpkommittén föreslagit en undantagsregel enligt vilken restskulden skulle få krävas ut då en vara på grund av köparens vanvård eller liknande omständigheter utsatts för onormal värdeminskning. Säljaren skulle dock kunna kräva högst den del av restskulden som svarade mot värdeminskningen. Som departementschefen framhåller torde det sällan bli anledning att tillämpa en sådan undantagsregel. Värdet med regeln ligger emellertid enligt utskottets mening inte i det att den fyller ett stort praktiskt behov utan främst i det förhållandet att köparen inte skall bibringas den uppfattningen att han kan behandla varan hur som helst. Bestämmelsen har således betydelse främst på det psykologiska planet. Utskottet vill också framhålla att det måste anses stå i överensstämmelse med det allmänna rättsmedvetandet att en köpare som vanvårdar godset och dessutom inte sköter sina amorteringar får betala den restskuld som uppkommer till följd av att han inte fullgör sina åligganden.

Mot bakgrund av det anförda anser utskottet att bärande skäl finns för en sådan typ av undantagsregel som föreslagits av kommittén. Vad gäller den närmare utformningen av bestämmelsen vill utskottet erinra om att kommitténs förslag om att kreditgivaren i vanvårdsfallen endast skulle få kräva ut så mycket som svarade mot den onormala värdeminskningen var tillkommet mot bakgrund av det förhållandet, att det enligt kommittén kan förekomma att säljaren bevakar restskulden år efter år till dess att köparen vid något tillfälle innehar tillgångar som kan utmätas. En följd härav kan enligt kommittén bli att inkassokostnaderna och kraven på dröjsmålsränta kan uppgå till belopp som inte sällan är betydligt högre än den återstående delen av själva kreditfordringen (betänkandet s. 188). Enligt utskottets uppfattning bör man dock inte lägga kreditgivaren till last att han i första hand väljer att försöka få ut sin fordran hos köparen på annat sätt än genom att utnyttja sin återtaganderätt. Att kreditgivaren inte omedelbart begär att återfå det försälda måste i allmänhet framstå som en för köparen fördelaktigare ordning än den motsatta. Utskottet finner det även av andra skäl vara mindre tillfredsställande att ett belopp endast motsvarande den onormala värdeminskningen skulle få utkrävas. Bl. a. kan det vara svårt att avgöra hur stor del av en värdeminskning som kan betecknas som onormal. Den eftersträvide psykologiska effekten av en regel om rätt till återkrav vid vanvård skulle vidare försvagas.

På grund av det anförda föreslår utskottet att i 18 § andra stycket

konsumentkreditlagen upptas en regel av innebörd att, om restskuld uppkommer till kreditgivarens förmån, denne skall få utkräva restskulden endast om varan utsatts för betydande värdeminskning genom vanvård från köparens sida. Med den av utskottet sålunda förordade jämkningen av kommitténs förslag torde några farhågor för att bestämmelsen skall förorsaka tillämpningssvårigheter inte behöva hysas. Det får överlämnas åt rättspraxis att klargöra den närmare innebörden av uttrycket "betydande värdeminskning". Utskottet vill dock framhålla att den omständigheten att varan på grund av sin särskilda beskaffenhet minskat i värde snabbare än andra föremål av motsvarande slag självfallet inte bör berättiga kreditgivaren att kräva ut restskulden. Vad som åsyftas med bestämmelsen är endast fall då köparen på uppenbart sätt åsidosätter sin skyldighet att vårda det köpta godset.

Övriga frågor

I 20 § förslaget till konsumentkreditlag återfinns vissa bestämmelser rörande handräckning för återtagande av vara. Utskottet har ingen invändning mot innehållet i sak men föreslår att en smärre redaktionell ändring görs i lagtexten.

Upprättade lagförslag

Med anledning av vad utskottet anfört i de föregående avsnitten har inom utskottet upprättats följande förslag till ändringar i 12, 13, 15, 18 och 20 §§ förslaget till konsumentkreditlag.

Regeringens förslag

Utskottets förslag

12 §

Vid kreditköp har köparen alltid rätt att betala sin skuld till kreditgivaren i förtid.

Kreditgivaren får kräva betalning i förtid endast om han gjort förbehåll härom samt köparen sedan mer än en månad är i dröjsmål med att erlägga förfallen del av kreditfordringen som uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen.

Kreditgivaren får kräva betalning i förtid endast om han gjort förbehåll härom samt köparen sedan mer än en månad är i dröjsmål med att erlägga förfallen del av kreditfordringen som uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen eller, om dröjsmålet avser två eller flera delar av kreditfordringen, till mer än en tjugondel av hela kreditfordringen.

*Regeringens förslag**Utskottets förslag*

Andra stycket utgör ej hinder för bank eller annan kreditgivare att göra gällande strängare förbehåll om betalning i förtid, om skyldighet därtill följer av annan författning.

13 §

Vid förtidsbetalning enligt 12 § skall vid beräkning av kreditgivarens fordran den obetalda delen av kreditfordringen minskas med *så stor del av kreditkostnaden som den ej utnyttjade kredittiden utgör i förhållande till den avtalade kredittiden. Kreditgivaren får dock alltid tillgodoräkna sig hela kostnaden för uppläggning av krediten, om denna kostnad särskilt anges i avtalet och ej är oskäligen.*

Vid förtidsbetalning enligt 12 § skall vid beräkning av kreditgivarens fordran den obetalda delen av kreditfordringen minskas med *den del av kreditkostnaden som hänför sig till den ej utnyttjade kredittiden. Om betalningen sker på annan tid än i avtalet bestämd förfallodag skall den ej utnyttjade kredittiden räknas från första förfalldagen efter betalningen.*

Vid avräkning enligt första stycket får kreditgivaren tillgodoräkna sig hela kostnaden för uppläggning av krediten, om denna kostnad särskilt anges i avtalet och ej är oskäligen.

15 §

Med förbehåll om återtaganderätt avses avtalsvillkor som ger kreditgivaren möjlighet att återtaga varan, om köparen ej fullgör sin del av kreditköpsavtal.

Förbehåll om återtaganderätt får göras gällande endast under förutsättning att förbehållet har gjorts av säljaren i samband med köpet för att trygga säljarens rätt till betalning samt köparen sedan mer än en månad är i dröjsmål med att erlægga förfallen och ej preskriberad del av kreditfordringen som uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen.

Förbehåll om återtaganderätt får göras gällande endast under förutsättning att förbehållet har gjorts av säljaren i samband med köpet för att trygga säljarens rätt till betalning samt köparen sedan mer än en månad är i dröjsmål med att erlægga förfallen och ej preskriberad del av kreditfordringen *eller, om dröjsmålet avser två eller flera delar av kreditfordringen, till mer än en tjugondel av hela kreditfordringen.*

Använder näringsidkare förbehåll om återtaganderätt vid försäljning av vara, som med hänsyn till sin beskaffenhet eller sitt värde eller på grund av förhållandena på marknaden ej är lämpad som kreditsäkerhet, kan näringsidkaren förbjudas att framdeles i liknande fall använda sådant förbehåll. I

*Regeringens förslag**Utskottets förslag*

fråga om förbud äger i övrigt bestämmelserna i lagen (1971:112) om förbud mot oskäligen avtalsvillkor motsvarande tillämpning.

18 §

Om köparen vid avräkningen tillgodoräknas ett större belopp än kreditgivaren, får varan återtagas endast om kreditgivaren betalar mellanskillnaden till köparen eller, när varan värderats av utmättningsman, nedsätter mellanskillnaden hos denne.

Tillgodoräknas kreditgivaren ett större belopp än köparen, får kreditgivaren ej kräva ut mellanskillnaden (restskulden).

Tillgodoräknas kreditgivaren ett större belopp än köparen, får kreditgivaren ej kräva ut mellanskillnaden (restskulden) *i annat fall än då varan har utsatts för betydande värdeminskning genom att köparen vanvårdat varan.*

20 §

Kreditgivaren får hos utmättningsman söka handräckning för varans återtagande, under förutsättning att om kreditköpet har upprättats en av parterna underskriven handling, som innehåller förbehåll om återtaganderätt samt uppgift om kontantpriset, kreditbeloppet, kreditkostnaden, kredittiden, kreditfordringen och de tidpunkter när betalning skall erläggas.

Kreditgivaren får hos utmättningsman söka handräckning för varans återtagande, under förutsättning att *rörande* kreditköpet har upprättats en av parterna underskriven handling, som innehåller förbehåll om återtaganderätt samt uppgift om kontantpriset, kreditbeloppet, kreditkostnaden, kredittiden, kreditfordringen och de tidpunkter när betalning skall erläggas.

Ansökan om handräckning skall göras skriftligen samt innehålla uppgift om hur stor del av kreditfordringen som utestår obetald. Vid ansökningen skall fogas styrkt avskrift av den handling som anges i första stycket.

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1977-09-29

Närvarande: f. d. justitierådet Brunnberg, justitierådet Hesser, regeringsrådet Reuterswärd, justitierådet Hessler.

Enligt protokoll, hållet vid sammanträde med riksdagens lagutskott den 1 september 1977, har utskottet beslutat att inhämta lagrådets yttrande över de förslag till ändringar av 12, 13, 15, 18 och 20 §§ i det i propositionen 1976/77:123 framlagda förslaget till konsumentkreditlag, som framgår av en protokollet bilagd lagrådsremiss.

De remitterade förslagen, som finns bilagda detta protokoll, har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Gösta Fischer.

Förslagen föranleder följande yttranden.

12 §

Lagrådet:

I andra stycket av denna paragraf har orden "del" och "delar" använts med sinsemellan så olika syftning, att en viss oklarhet uppkommit. Sålunda talas, för det fall då dröjsmål med att erlægga en tjugondel av kreditfordringen skall godtagas, såväl om att köparen är i dröjsmål med att erlægga förfallen del av kreditfordringen som om att dröjsmålet avser två eller flera delar av fordringen. De delar som avses på det sistnämnda stället är tydligen sådana belopp som är förfallna till betalning vid skilda tidpunkter.

Enligt lagrådets åsikt bör andra stycket omformuleras. Därvid kan, med begagnande av en term som förekommer i lagen om avbetalningsköp (se bl. a. 1 och 2 §§), senare delen av meningen lämpligen ges avfattningen " – eller, om dröjsmålet avser två eller flera vid olika tidpunkter förfallna poster, till mer än en tjugondel av hela kreditfordringen".

13 §

Brunnberg, Hesser och Reuterswärd:

I paragrafen ges regler om köparens rätt att vid förtidsbetalning av skuld på grund av kreditköpet få sin skuld reducerad på visst sätt. Särskilda regler gäller här för kreditkostnad i allmänhet och för den del av kostnaden som utgör uppläggningskostnad. I fråga om kreditkostnad i allmänhet får vi anföra följande.

Enligt propositionen skall reduktion ske enligt en schablonmässig metod, som går ut på att kreditfordringen minskas med så stor del av kreditkostnaden som den ej utnyttjade kredittiden utgör i förhållande till den avtalade

kredittiden. Utskottet föreslår den ändringen att reduktion skall ske med den del av kreditkostnaden som hänförs till den ej utnyttjade kredittiden. Utskottet framhåller att förslaget ligger i linje med den lösning som förordats av kreditköpkommittén.

I motiveringen redogör utskottet för olika i lagstiftningsärendet diskuterade avräkningsmetoder och behandlar härvid utom propositionsförslaget även avbetalningsköplagens hithörande regler samt den s. k. 78-regeln. Utskottet framhåller att valet av metod inte saknar betydelse ur ekonomisk synvinkel. Av utskottet gjorda beräkningar ger nämligen vid handen, att storleken av det belopp varmed kreditkostnaden i en given situation skall reduceras kan variera avsevärt beroende på om avbetalningsköplagens bestämmelser, propositionsförslaget eller 78-regeln används. Den riktiga utgångspunkten vid val av metod måste enligt utskottets uppfattning vara att varje konsumentkredit i görligaste mån skall bära sin egen kostnad. Regler som kan leda till att kostnaden övervältras på andra konsumenter bör alltså undvikas. Viktigt är också att avräkningsreglerna i förhållandet mellan parterna ger så rättvisa resultat som möjligt. En annan omständighet som enligt utskottets mening måste beaktas i sammanhanget är att reglerna bör ges en sådan utformning att de utan svårigheter kan tillämpas vid uppgörelser mellan parterna själva och vid handräckningsförfaranden för återtagande av varan.

Utskottets förslag innebär att man i bestämmelsen endast anger principen för hur avräkningsförfarandet mellan parterna skall gå till. Avsikten är att det skall ankomma på konsumentverket i dess egenskap av tillsynsmyndighet enligt lagen att i samarbete med berörda näringslivsorganisationer ge råd och vägledning för tillämpningen i det praktiska affärlivet. Utskottet förordar att detta sker genom att man bl. a. utarbetar avräkningstabeller grundade på 78-regeln och andra anvisningar. Det uttalas vidare att det inte finns något hinder mot att man t. ex. för vissa branscher, där önskemålet om enklare avräkningsregler är särskilt stort, utformar avtalsformulär som innehåller mera schablonartade avräkningsregler, under förutsättning att köparen inte härigenom sätts i en sämre ställning än lagen ger honom.

Med hänsyn till det nya material som framkommit under utskottsbehandlingen har vi inte något att erinra mot att lagtexten utformas på ett sätt som tillåter en bättre anpassning av avräkningen till den verkliga räntekostnaden än som följer av den i propositionen föreslagna schablonregeln. Ej heller har vi något att erinra mot att man härvid i lagtexten endast upptager en allmänt hållen bestämmelse om beräkning av reduktionen och att det överlämnas till konsumentverket att i samarbete med näringslivets organisationer utforma närmare anvisningar om bestämmelsens tillämpning. Enligt vår mening bör det dock av lagtexten tydligare framgå att avsikten således är att tillämpningen i huvudsak skall grundas på anvisningar av detta slag. Det föreligger eljest risk att den föreslagna lagtexten läses så att reduktion av kreditkostnaden alltid skall ske på grundval av en beräkning av den verkliga

räntekostnaden. Det nu angivna syftet torde uppnås om man i lagtexten anger att kreditfordringen skall minskas med den del av kreditkostnaden som enligt beräkningsgrunder, som står i överensstämmelse med god sed på marknaden, är att hänföra till den ej utnyttjade kredittiden. En sådan hänvisning till god sed på marknaden har upptagits i bestämmelsen i 8 § om kontantinsats och innebär även där att närmare anvisningar för marknaden skall utfärdas av konsumentverket efter samråd med näringslivets organisationer.

Såsom utskottet uttalat får man räkna med att den avsedda vägledningen med tiden kommer att ge god stadga åt tillämpningen av avräkningsregeln. I anslutning till utskottets påpekande att det i vissa branscher kan vara lämpligt med mera schablonartade avräkningsregler än 78-regeln kan framhållas att det ej föreligger hinder att i branscher, där förhållandena påkallar det, tillämpa ren ränteberäkning.

I utskottets förslag har i paragrafens första stycke införts en bestämmelse om att i fall, då betalning sker på annan tid än i avtalet bestämd förfallodag, den ej utnyttjade kredittiden skall räknas från första förfallodagen efter betalningen. Vi har ej något att erinra mot att en sådan bestämmelse, som har motsvarighet i avbetalningsköplagen, införes i konsumentkreditlagen. Bestämmelsen innebär att köparen vid betalning före förfallodagen går miste om den reduktion som belöper på tiden fram till förfallodagen. Det kan anmärkas att det självfallet står parterna fritt att i köpeavtalet träffa överenskommelse om att bestämmelsen ej skall tillämpas, så att köparen alltså vid eventuell förtidsbetalning före förfallodag skall få reduktion även för tiden fram till förfallodagen.

Brunnberg och Hesser:

Vid tillämpning av huvudregeln om reduktion uppstår en tolkningsfråga för fall, då kredit lämnas men kassarabatt utfästes för den händelse kontant betalning erlägges inom viss kortare tid. Den som utnyttjar krediten får alltså ej åtnjuta det avdrag som kassarabatten innebär och enligt uttalande i propositionen skall rabattbeloppet anses utgöra en kostnad för krediten. Med detta betraktelsesätt skulle det kunna hävdas att köparen, om han betalar efter den för erhållande av kassarabatt bestämda tiden men före kredittidens utgång, borde tillgodoräknas viss del av kassarabatten. En sådan tillämpning torde dock i allmänhet få anses stå i strid med vad som är god sed på marknaden och torde därför inte böra ifrågakomma.

Hesser:

Paragrafen gäller bl. a. fråga om den reduktion som skall ske, om vid ett avbetalnings- eller annat kreditköp betalning sker i förtid. Bestämmelsen får genom hänvisning i 17 § betydelse även för den avräkning som skall ske vid återtagande enligt nämnda paragraf. Propositionens förslag på denna punkt innebär, att reduktionen skall ske på det sätt att den obetalda delen av kreditfordringen minskas med så stor del av kreditkostnaden som den ej utnyttjade kredittiden utgör i förhållande till den avtalade kredittiden. Mot

detta förslag har särskilt inväntats att det innefattar ett obefogat gynnande av konsumenten. I utskottsförslaget sägs i lagtexten endast, att reduktionen skall ske med den del av kreditkostnaden som "hänför sig till" den ej utnyttjade kredittiden. Regeln överensstämmer med vad som föreslås av kreditköpkommittén.

Av utskottsmotiven synes framgå att man eftersträvat en avräkning som är neutral parterna emellan. Den helt neutrala avräkningsmetoden är tydligen vad som kallas den matematiskt korrekta. Med hänsyn till att denna innefattar invecklade matematiska eller företagsekonomiska uträkningar, har man emellertid, framgår det av motiven, tänkt sig, att för de normala fallen godta den s. k. 78-regeln, som är enklare – men dock inte särskilt enkel – och som vanligen endast leder till obetydliga avvikelser från den matematiskt korrekta. För vissa fall, särskilt vid oregelbundna avbetalningar, måste dock, uttalas det, avvikelser ske från 78-regeln. Rörande såväl 78-regeln som åsyftade avvikelser förutsätts tabeller som upprättas av konsumentverket få bli avgörande för reduktionens storlek i det konkreta fallet.

Mot det sålunda föreslagna arrangemanget kan efter min mening invändningar riktas.

I första hand må framhållas att man möjligen är benägen att överskatta betydelsen av att den avräkningsmetod som lagfästs möjliggör största tänkbara "rättvisa", varmed då här avses att den tillgodoser kravet på matematisk eller företagsekonomisk korrekthet. Det förefaller vara av minst lika stor betydelse – vilket också påpekas i utskottsmotiveringen – att regeln är klar och lättillgänglig. Ett intresse av största vikt är efter min mening också, inte minst när det gäller ett civilrättsligt förhållande, där fråga är om avtalsparts betalningsskyldighet mot motparten i avtalet, att avräkningsregeln, om den ej upptagits i avtalet, kan utan svårighet utläsas av lagtexten; man bör alltså helst inte vara nödsakad att söka efter den i lagförarbeten eller vara hänvisad till administrativa myndigheters avgöranden, vilkas rättsliga valör är oviss och vilka måhända kan bli föremål för ändringar på ett svåröverblickbart sätt.

Beträffande såväl gällande avbetalningsköplags regel (4 §) som propositionens regel kan sägas att de tillgodoser kravet på enkelhet och lättfattlighet. Man kan med stöd av stadgandet självt och avtalet utan svårighet räkna ut, vilken ekonomisk betydelse det kan ha att verkställa en förtida betalning.

Riktigt är emellertid att båda dessa metoder betyder avvikelse från vad som utgör matematiskt eller företagsekonomiskt korrekt beräkning. Propositionens metod synes innebära störst avvikelse, och alltid till köparsidans förmån. Avbetalningsköplagens regel synes i vissa lägen vara till fördel, i vissa lägen till nackdel för köparsidan.

Olägenheterna av sådana "avvikelser" bör nu efter min mening, som redan antytts, inte överdrivas. Har man en klar regel, kan parterna i rättslivet inrätta sig efter den och anpassa prissättning, avtalsvillkor etc. därefter. Betyder en viss regel, att det för en köpare kan te sig förmånligt att så snart som möjligt

försöka slutbetala ett kreditköp, innefattar det måhända också en effekt av regeln, som kan framstå som ett värde, även för kreditgivarsidan.

Om man nu emellertid uppfattar "rättvisa" i förut berörd mening, sålunda neutralitet i fråga om reduktionens beräkning, som ett mål som bör eftersträvas, kan likväl efter min mening anmärkningar riktas mot den föreslagna lagtexten. I första hand kan frågas, om ordalagen ens i den omfattning som avses ger besked om principen för reduktion. Uttrycket "hänför sig till" anger knappast med säkerhet något annat än att reduktionen på ett eller annat sätt skall stå i relation till den ej utnyttjade kredittiden. Med den läsarten skulle man tydligen kunna säga, att i vart fall propositionsförslagets metod, kanske också avbetalningsköplagens, skulle kunna falla in under ordalagen. Dessa blir då – fränsett det tämligen självklara, att det bör föreligga någon form av relation – helt innehållslösa.

Önskar man uttrycka, att avräkningen skall ske på det matematiskt eller företagsekonomiskt korrekta sättet, synes man sålunda åtminstone böra ersätta uttrycket "hänför sig till" med något annat, kanske t. ex. "belöper på" e. d.

Även om lagregeln undergår detta mått av precisering, ger den dock uppenbarligen ej något besked om vad som, närmare bestämt, skall gälla i fråga om reduktion. För att få vetskap om detta måste man gå till – på olika håll befintliga – motivuttalanden, kompletterade med administrativa avgöranden. Detta är, särskilt när det inte gäller anvisningar om vad ett avtal som skall träffas får innehålla utan bestämmande av betalningsskyldighet enligt ett träffat avtal, efter min uppfattning inte någon god lagstiftningsmetod.

Vad nu anförts leder väl närmast till att man, med det mål som synes eftersträvat, skulle söka att i lagtexten ta in en uttömmande beskrivning av de reduktionsmetoder som avses skola få komma i fråga. Klart är dock, såsom uttalas i utskottsmotiven, att detta skulle leda till att lagtexten blev utomordentligt komplicerad och svårförståelig. Och då är uppenbarligen intet vunnet med utförligheten.

Det förefaller emellertid inte omöjligt att åtminstone i väsentlig mån tillgodose å ena sidan parternas, särskilt konsumentens, intresse av att kunna på egen hand skaffa sig kännedom om vad som gäller, å andra sidan det intresse i fråga om reduktionsregelns innehåll som synes vara ett mål för utskottet. Detta kunde ske så att man som en formell huvudregel har en regel, där avräkningsmetoden enkelt och klart framgår, t. ex. avbetalningsköplagens eller propositionens. Denna skulle emellertid kompletteras med en bestämmelse, som medger, att nämnda regel får frångås och ersättas av annat beräkningssätt under förutsättning, att innebörden därav klart framgår redan av det mellan parterna träffade kreditavtalet. Det synes enklast att som utgångsprincip välja propositionens regel, som genomgående torde vara fördelaktigare för konsumenten än andra beräkningsmetoder. Det får då sedan bli en sak för kreditgivaren, om han önskar att ett annat, mer "neutralt" beräkningssätt skall komma till användning, att tillse, att avtalet innehåller

en beskrivning därav. Beskrivningen bör utvisa storleken av reduktionen, om betalning sker vid olika tidpunkter i förtid. Det bör uppställas som krav att beräkningsmetoden godkänts av konsumentverket.

En lagregel av nu åsyftad innebörd kan förslagsvis ges följande utformning:

”Vid förtidsbetalning enligt 12 § skall vid beräkning av kreditgivarens fordran den obetalda delen av kreditfordringen minskas med så stor del av kreditkostnaden som den ej utnyttjade kredittiden utgör i förhållande till den avtalade kredittiden. Kreditgivaren får dock i stället tillämpa annan beräkning av den del av kreditkostnaden som hänför sig till den ej utnyttjade kredittiden, om vid avtalet fogats av konsumentverket godkänd redogörelse utvisande kreditkostnadens fördelning på kredittiden.

Om betalning sker . . . efter betalningen.

Vid avräkning . . . ej är oskälig.”

Enligt uttalanden i propositionen i anknytning till bestämmelserna i 2 § konsumentkreditlagen skall i händelse en leverantör regelmässigt ger viss rabatt på angivet pris, när betalning sker genast eller inom viss kortare tid, kontantpriset anses vara det rabatterade priset. Vid beräkning av kreditkostnaden skall därför också medtagas det belopp som köparen går miste om till följd av att han inte får åtnjuta ifrågavarande rabatt.

Fråga har uppstått, om vid tillämpningen av 13 § köparen bör få tillgodonjuta reduktion även med del av nämnda rabattbelopp, oaktat hans – förtida – betalning äger rum avsevärd tid efter utgången av den frist inom vilken betalning skulle ha skett för att kontantrabatten skulle få tillämpas.

Det synes sakligt sett vara föga fog för att reduktionen skulle innefatta även nu nämnda belopp. Fråga är om särskild föreskrift erfordras för att man skall undgå detta resultat.

Medgivande av kontantrabatt av berört slag synes kunna betraktas som en ersättning för att en säljare besparas vissa av kostnaderna för uppläggande av en kredit åt köparen. Då kredit ifrågakommer, kan därför bortfallet av rabatten betraktas som – del av – kostnaden för kredits uppläggande. Under förutsättning att enligt 13 § andra stycket i utskottsförslaget beloppet angivits i avtalet (och ej är oskäligt), skulle sålunda kreditgivaren alltid äga tillgodoräkna sig nämnda belopp. Reduktion enligt 13 § skulle alltså ej behöva innefatta rabattbeloppet. Någon särskild föreskrift härom synes knappast erforderlig.

15 §

Lagrådet:

Lagrådet föreslår att i andra stycket av denna paragraf motsvarande ändring vidtages som den lagrådet förordat beträffande 12 § andra stycket.